

FROSSARDI,
NOBILISSIMI
SCRIPTORIS GALlici,
*Historiarum opus omne, iam-
primum & breuiter collectum,
& Latino sermone red-
ditum à*

IOANNE SLEIDANO.

ANNOM. D. LXXVI.

13964

A
D
ST
D. M
f

aded
baric
dio:
illi, c
mod
lienist
sint a
neces
omn
quac
quide
nulla
hibito

rum
nem,

AD REVEREN
DISSIMVM IN CHRI-

STO PATREM AC DOMINVM,
D. Ioannem Bellaium, Episcopum Parisien-
sem, & S. Rom. Eccles. Cardinalem, in
historiam Frossardi, Ioannis
Sleidani præfatio.

VM ea sit humanæ vitæ con-
ditio, Reuerendissime Præsul, vt
ad peragendum, quem natura
dedit, cursum, & ad leuandas,
quæ nunc corpus, nunc ipsam
adeò mentem affligunt, molestias, & pertur-
bationes, plurimarum rerum indigeat præsi-
dio: summis profectò laudibus vehendi sunt
illi, qui rationes ita suas comparant, vt non
modo commodè viuant ipsi, verumetiam a-
lienis difficultatibus, malisque remedium poss-
sint apponere. Nimirum, in hos vsus atque
necessitates, ille, qui sua potentia moderatur
omnia, tam insignes, tamq; varias artes, magna
quadam liberalitate nobis effudit. Quarum
quidem omnium videmus eam esse vim, vt
nulla non sui parte, modò sanè tractentur, ad-
hibito iudicio, conducant.

Etenim, vt illas omittam, quæ vel sydes-
rum motus, vel terræ metiuntur amplitudi-
nem, & id genus alias, hæ, quas prima solent

PRAEFATIO.

ætate proponere doctores, & eloquendi, & bene sentiendi facultatem præbent, rem, imprimis utilem, & ad vitæ communionem necessariam: in qua certè, ut quisque plurimum excellit, ita maximè prodesse posse creditur. Quod deinde sequitur disciplinæ genus (philosophiam vocant) latissimè patens, & iucunda sui cognitione delectat, & quæ in vitam actionesque nostras incurrunt, aduersitatibus, consolationem adfert.

Hanc illius vim, omnium temporum viri docti, fortunæ casibus obiecti, & perceperunt, & facto periculo, iucundè, libenterque prædicta carunt. Nos verò, præter istam antiquis exploratam, diuinitus etiam accepta, non dissimili quidem, sed multò illustriori noticia, sumus hoc nomine feliciores: quòd huius præsidio, mentem aduersus omnem, quæ ruere possit in nos, calamitatem, erigere liceat, & meliorem certissima spe confirmare. Quid autem commemorem illam, quæ valetudinem, aut assuetam, aut turbatam recreat: quæ non solum oculis expositum, sed latens etiam in corpore vitium tollit: quæ fugientem animam, & tanquam è carcere, quo retinetur, euadere cuperientem, sistit atque remoratur. Adcò nullam est reperire, quæ vitæ hominum, & vsui non inferuiat. De illa verò quid dicam (ut ad institutum nostrum paulatim veniam) quæ
pupili

P R A E F A T I O.

pupillorum innocentiam aduersus calliditatem & fraudem: quæ tenuiorum fortunas contra locupletum potentiam: quæ damno præter meritum auctos, & iniuria vexatos descendit: quæ possessionibus aut vi turbatos, aut astu quodam excussos, alienâque fraude, restituit: quæ controuersiarum omnium ciuilium difficultatem expedit: quæ maleficia poenâ coercet atq; supplicijs: quæ rectè factis honorem statuit & præmiat. Videmus profectò, eam esse huius amplitudinem, vt omnes vbiq; regiones contingat: eam vtilitatem, vt beneficium nemo non sentiat: eum verò splendorem, vt & humaniores illæ, de quibus primo loco diximus, propter istam magna ex parte discantur, & è seuerioribus illis plæræq; verecundè locum dent, ac velut dominam agnoscant. Etenim cum sit ita comparatum inter mortales, vicio quodam naturæ, vt cum plurimis de rebus oriantur quotidie simultates, tum verò, qui sunt inter ipsos improbiore, & fortunas aliorum & vitam sæpenumero malis artibus petant: quis non dicat, eam esse demum illustrem, & inter alias egregiam disciplinam, quæ vel certis iudicijs, vel ad præscriptum æquitatis, nec istum, quod alienum sit, retinere, nec illum, quod suum sit, amittere sinat: quæ disceptationibus explicatis, litem omnem auferat: quæ scelerum impunitatem non tole-

PRÆFATIO.

rat: quæ magistratus auctoritatem incolumem
seruat; quæ seditionibus turbare quietem pub-
licam minimè omnium permittit: Meo
quidem iudicio, qui in minima etiam Repub.
& societate hominum, ea quæ diximus non
omnia, sed vel singula, aut eruditione exculti,
aut ingenij, naturæq; bonitate, adiuti, non in-
diligenter efficiunt, laudem suam merentur, &
munus non contemnendum obeunt.

Eorum verò, qui non iudicijs quidem, aut
administrationi ciuitatum adhibiti, maximor-
um principum atq; regum negotijs præsent:
quanta sit, & quam splendida functio, præ di-
gnitate & magnitudine rei, vix enumerari pos-
test. Qui seculorum & omnium temporum
ordinem memoria repetere velit: comperiat,
ab immortali Deo, propterea quod hic terra-
rum orbis in gradu consistere, & molem suam
aliter tueri non possit, Reges fuisse constitutos,
qui plebem incultam, imperitam, effre-
nem, mobilem, & in deteriora facilem, sua &
prudencia & auctoritate, & vitæ mode-
stia, & puniendi facultate in officio retinerent:
qui populi fortunas, commoda, quietem atq;
salutem, vel suo periculo tuerentur: qui tan-
quam in sublimiori specula positi, longè lateq;
prospicerent, quid omnibus in vniuersum, &
singulis priuatim conferre possit.

Hoc

PRAEFATIO.

Hoc illorum esse munus, ut alios praeter-
ream, vidit & Graecorum ille vates eminens-
sissimus, qui reges, populorum veluti pastores
appellat: quo quidem nomine complecti vis-
detur omnia, quae possint & tuendi, & augen-
di, & ornandi hominis gratia suscipi, vel peri-
cula, vel officia. Porro, cum fieri nequeat, ut
his rebus omnibus, adeo non leuibus, & oneri
tam graui sufficiat vnius ingenium, atque robur
vtilissime, prudentissimeque receptum est, ut,
qui pariter in Repub. vigilarent & consulerent,
regibus adhiberentur.

In his autem adeo magnum saepe vides
mus esse momentum, ut ex ipsorum ratios
nibus atque consilijs pendeat vniuersae regionis
aut salus, aut calamitas. Quam enim varia,
multaque referre liceat, quibus ob oculos posi-
tis, clarum fieret, parua saepe regna, consilijs eo-
rum, & industria, qui regibus intum sunt, in
immensum aucta, quae vero magnitudine &
potentia florent, è sublimi praecipitata fuisse.
Verum igitur & praesens Dei beneficium age-
noscant, qui sui principis familiam pruden-
tum, & moderatorum hominum accessione
vident auctam atque ornata.

His enim auctoribus, aut, quam ha-
bent tranquillitatem, diu retinebunt; aut natam

PRAEFATIO.

(quæ rerum est vicissitudo) tempestatem profligabunt. Caterum, ut hominum & voluntati, & expectationi quis in eo munere satisfaciatur: ut ex ingenio suo, quod omni deinde multitudini sit utile, proferat: ut consiliorum suorum & constantes & graues possit dare causas: hic nimirum aut literatura non mediocri peropus est, aut vsu, quem ille rerum vocat magistrum, & experientia. Quæ certè, quantam in omni re vim obtineat, satis est apertum. Sed prius illa comparetur, & temporis expectet longinquitatem, & multas iactationes ipsa Respub. variosq; subeat casus, oportet. Nam, ut agrotus, in quo suæ artis experimentum, is qui res medium apponit, primum facit, in discrimen ferè vocatur: ita certè, qui solo nituntur vsu, quo tempore publicis negotijs tractandis admovebantur, quin eos & falli, & errare, & sæpenumero labi contingeret, fieri non potuit. Optabile quidem est, habere viros vsu doctos, & diuturna rerum tractatione peritos, modò ne cum publico detrimento coniuncta sit ista facultas. Incidere autem in tales, qui certo iudicio de singulis queant statuere: profectò, quàm id sit optabile, quis non videt, nimirum, ut nulla sua calamitate prudentiores facti homines, benè, sapienterq; gubernentur. Istud verò præstari literarum beneficio, magna ex parte, neminem esse puto, qui negari velit, earum

P R A E F A T I O.

rum puta, quæ iudicandi & eloquendi scientiam docent, tum illius præcipue, suum quæ cuique tribuit, disciplinæ. Quis enim est omnium, (vt de re minima loquamur) qui non malit oratione culta & eleganti motus, dum in de liberationem aliquid adfertur, boni cuius officium facere, quàm rudi, & inepto sermone, quem nulla commendat venustas, in hoc ipsum velut impelli & cogi? Quis vcrò, qui controuersiam civilem non malit ab homine, eius modi rerum, quales antè recitauimus, peritò iudicari, quàm ab eo, qui & præter consuetudinem, & vsu obseruatum morem, & dum horum nihil extat, æquitaris aliquam speciem (incertissimum iudicandi genus) nihil adferat? Hæc igitur literarum præsidia, de quibus facta mentio, plurimum in causis omnibus posse, statuendum est. In magnis autem & arduis principum negotiis explicandis, & in hac tam illustri, tamq̃ necessaria functione, quin fructum etiam adferant vberrium, neminem, qui negare velit, esse puto. Sed tamen ad eas res prudenter moderandas, quæ belum, pacem, inducias, fœdera, connubia, proferendæ ditionis modum, amorem & studium populi, factiones, & omnino summam regni molem continent: mea quidem sententia, quæ maiorem vim adferat, aut plus conducatur, quàm historiarum, nulla est cognitio. Dum

PRÆFATIO.

enim quiduis horum in deliberationem adfer-
tur, & actionem præsentem: et si naturæ bonis-
tas, & is, quem communem vocant, sensus,
admodum prodest: tamen qui similium rerum
tractationem, circumstantias omnes, consilia,
progressus, & euentus, non frigida lectione per-
ceperit, & obseruauit: is nimirum, quod alijs
obscurum videtur, & difficultatis plenum, ac-
pertè, tanquam in speculo, videt, ita quidem,
ut quid in singulis vel commodi sit, vel in-
commodi, multò antè prospiciat, & significare
possit. Hic ille, si dexteritate ingenij præterea
non sit destitutus: an non insignem operam,
& admirabilem quandam præstabit? Et ut na-
turæ donum hoc non habeat, tamen aut ea,
quam diximus, cognitione rerum memorabi-
lium, corrigeret, quod inerat, tarditatis, aut illius,
quod lectione compertum habet, ad præsens
rem causam applicatione, cæterorum, qui cautè
omnia perpendunt, ac timent, dubitationem
leuabit. Felices reges, qui rationes omnes, et cõsi-
lia sua cum eiusmodi viris cõmunicata volunt.
Felicem populum, cui beneficentia Dei con-
sistit habere principem, aut talium virorum
subsidio firmatum, aut ipsum adeo, non im-
peritum, aut quod his optabilius est, instructum
vtròq;. Multos hic liceat proferre, non vnius
ætatis nobilissimos heroes, qui tempus omne,
quod à publicis negotijs liberum habebant,
aut

P R A E F A T I O

aut poetarum, qui similia veris bella scripsissent, aut historicorum, qui maximarum rerum gestarum monumenta verè tradidissent, lectio-
ni darent. Quorum alij, voluptate eorum, quæ legissent, & vtilitate recreari, bellicosi homi-
nis, & acris: alij verò sedati, & nihil immode-
ratè facientis imaginem, & exemplar sibi pro-
ponebant imitandum: vt quisque vel cupidita-
tem attulisset, vel inter legendum fuisset affe-
ctus. Quid? an non ille, cuius animum, vnus
orbis dominatus explere non potuit, & Græ-
cum vatem suauissimè canentem legit: & ex
omni clarissimorum ibi viro-ũ turba sibi pro-
posuit eum, qui raptum animæ nimis impo-
tenter ferens, ruinam, cædem & calamitatem
à suis, cùm posset ociosus in castris, & tristi
concitatus ira, non depulit? Hunc ipsum
verò, nonnè sibi putauit imitandum & ille,
qui debellaris vndique populis, in vrbe re-
rum domina, cùm libertate crederetur vel-
le totam labefactare, necatus tandem fuit, &
extinctus. quàm nescio iustis de causis: & ille,
qui superioribus aliquot annis nostri temporis,
post ardua bella, potentissimos in reges & po-
pulos ordine suscepta, felici rerum successu,
nimium elatus, & dominandi cupiditate,
fines egressus, in armis occubuit? Quid
alios referam hoc seculo, maximos viros,
qui simili occupationum genere, non iniuri

dece

PRÆFATIO.

detinentur? Et inter hos quidem omnes, qui nō maxima vel egerit, ut si longior cōtigisset ætas, perficere potuerit, vix vllum reperire liceat. Neque verō, si in paucis quibusdam vitæ exitus parum fuit commodus, atq; lætus, ab optimo studio reuocandus est animus: imō vero, quoniam & hoc ipsum, puta, quem à susceptis laboribus, atq; periculis, vitæ finem consecuti fuerint, prudentiæ formandæ non mediocriter conducit, sic ut intelligi possit, in omni re moderationem adhibendam: idcirco summa diligentia cognoscendæ mihi quidem videntur omnis generis historiæ. Nam esse quemq;, adeo destitutum ratione, qui pessima quæq; diligendi cogitationem, quæ postea imiretur, ad legendum adferat, vix credibile est. Deinde, non hoc vnum spectatur, nec is electione fructus tantum petitur, ut in apparatu bellico, & ratione militari, princeps, ad huius, vel illius imitationem se compareret. Optandum enim esset, ut quàm minimum in consultationem ista venirent. Sed maiora quædam inde percipiuntur, nimirum ut alienis instructus exemplis, pacem cum finitimis colat: ut sciat, impotenter, auatè, iniuste nihil agendum: ut intelligat, immortalem Deum eiusmodi vitis atq; sceleribus iratum, subuertere sæpe regna, & eripere possessores: ut discat, aduersa non immoderate ferre, & blandientem Fortunam non habere nimis famili-

PRÆFATIO.

familiarē : tum ut impendentem, vel perturbationem, vel calamitatem, & consilio, & moderatis rationibus possit eurare. Cum igitur istarum rerum omnium veluti picturas, ij, de quibus loquimur, auctores, maximo numero contineant, atque suppedirent : habet generosus animus, in quo recreetur, & vnde simul in omnem usum apta sibi sumat exempla. Sed in delectu plerique putant iudicium non leue requiri. Et bene quidem illi. Si enim, qui quæsturias, & à liberali institutione remotas tractant artes, optima quæ sequantur, sibi deligunt: quid hinc faciendum est, ubi, si quid, aut illius quod imitationi propositum est, vitio, aut illius, qui imitatur, culpa sit erratum, plurimorum id fiat incommodo: Cæterum, videmus hanc esse ferè sententiam omnium, ut existiment, Romanorum res gestas diligenter & in primis euolui debere: propterea, quod hic populus, cum à parvis & obscuris initijs paulatim cresceret, vicinarum in se gentium odio concitato, nauiter se, suaq; densennerit: ac debellatis, qui circum erant, hostibus, cum ad ipsorum potentiam non mediocriter facta iam esset accessio, longinquiores etiam reges, & nationes Barbaras in aduersum bellum accenderit, & arma. Difficillimis igitur, cruentissimisque bellis in ea Rep: gestis, nec breui temporum spatio finitis: idque summa

P R A E F A T I O.

ma & immortalis ipsorum ad omnem posteritatem gloria, firmatis etiam viribus, ad eum modum, & auctis opibus, ut in regnandi cupiditate, pauci quidam inflammati, malum illud intestinum inuexissent, extra metum & invidiam omnem esse potuerint: quis dubitet, prudentiam ibi summam, cuius adminiculo tam praeclara fecerint, singulis adhibitam fuisse temporibus? Primum igitur hi videntur sibi posse vendicare locum, ut hoc sit illis proprium, inter omnes, quae tam varia, tamque praeclara gesserit, nullam esse gentem. Ab his autem, ut quisque populus, & origine vetusta, & late productis finibus nomen & famam consecutus est: ita rerum à se gestarum pulcherrimam videtur reliquisse memoriam. Ut Graecis omissis, ad nostrum orbem veniam, cui dubium sit, in eum praeclare multa semper gesta fuisse: quae quidem, si scriptor, ut apud Romanos, & illustris, & non intelligens obtingisset: non minori, tum utilitate tum admiratione legerentur, quam illorum pleraque omnia. Nec tamen nostrae fortis poenitere nos debet. Semper enim fuerunt quidam industrii homines, qui vel suae, vel etiam alienae gentis mores, & facta memoratu digna perscripserunt. Et hi sane, quantum ego possum iudicando consequi, non minus quam veteres, evolvendi sunt: imò verò, quoniam & propius ad nostram aetatem

PRAEFATIO.

tatem accedunt, & non nimis longo praecurrunt intervallo, & (quae solet esse in humanis vicissitudo) nostris moribus, institutis, & disciplinae vicina magis aptaque referunt exempla: praeter id, quod vehementius delectant atque monent, certis quoque possunt erudire, suntque vel in primis hoc nomine legendi. Quid enim, ut ne longius retrocedam, ea, quae nostra videt aetas, & novit memoria, num viliis rerum monumentis inferiora videntur? Si perditissimi hominis impiam cogitationem, & funestam aduersus patriam, multorum inter se coniurationem, ille putavit eleganti brevitate notandam: quis non credat, eorum quae nos adeo vidimus, descriptionem ad posteritatem transmissam in animis hominum vehementem excitare posse, non admirationem modò, sed & stuporem? Dubitare liceat, viliusne seculum extet, in quo tam varia, tamque mirabilia confertim euenerint, breuissimo temporum spatio? Quantas enim, ut paucis dicam, & regnorum, & religionis & ordinum vidimus commutationes? Qui singula teneat exactè, circumstantiis, & consiliis omnibus diligenter explicatis, ut in Romana factum est historia, Patauino illo scriptore, quod nulli veterum cedat, magnitudine rerum, opus dare possit, atque monumentum insigni.

PRAEFATIO.

Sit igitur hoc indubitatum, & istud, in quo sumus, & aliquot superiora secula, continere & suppeditare posse, non obscuriora priscis, & antiquis exemplis. Inter eos vero, qui summorum Regum, & populorum gesta commemorant, eminere plurimum videtur Frössardus, incidit enim in tempus, turbulentissimum quidem illud, sed paulo, quam sit hoc nostrum, serenius, atque tranquillius. Deinde, quo verius omnia traderentur, principum & Regum familias diu, multumque secutus, & eorum qui vel rebus ipsi praefuissent, vel coram eas vidissent, oratione certior factus, quæ sic accepit, in libros bona fide retulit. Videre licet hic, & cognoscere, inter Galliæ, Angliæ, Hispaniæ, Lusitaniæq; reges, aliosq; populos peracta bella. Videre licet illustres, & viuas plurimarum rerum, quæ transferantur in usum imagines: Porro, cum inter alias occupationes in hunc incidissem: delectatus & magnificentia lectionis, & utilitate, quo certius eorum, quæ legeram, meminissem, breuiter omnia vertendo, notaui, quod liberum habebam à studio legum, tempore in hoc omni penè consumpto: quod sanè studium, aut nullum præterea, cum historiarum noticia, per magnam habere mihi videtur affinitatem. Ingens quidem est opus illud Gallicum, sed quæ vel memorabilis, vel cognita digna sit, histo-

PRAEFATIO.

historiam à me nullam in hoc libello prætermis-
 sam, non dubitem affirmare. Copiose ni-
 mirum ille singula deducit, in describendis, aut
 apparatus bellicis, aut velitationibus, aut
 monomachijs, aut locorum oppugnationibus,
 aut colloctionibus principum, plurimus, ac
 penè redundans. Ista verò quoniam summum
 illud momentum in se non continent inferen-
 da minimè putans, ampliora quædam, ea ni-
 mirum, in quibus dependetis, qui peti debet
 ex eiusmodi lectione, fructus, omnino secus-
 tus sum, id, quod prudentem, & æquum les-
 storem, facile deprehensurum opinor, atque
 iudicaturum. Hunc igitur laborem meum, &
 quicquid hoc est operis, tuæ Celsitudini, do-
 ctissime Præsul, commendatum velim, & si-
 mul obtestor, vt gratum habeas. Intelligo
 quidem satis illustriora multò deberi nomi-
 nis tui splendori: sed quoniam & hoc genus
 scripta, Cels. tuæ non malè conuenire viden-
 tur, alienum nihil aut absurdum fecisse me
 spero. Cum enim in hoc amplissimo regno,
 difficillimorum negotiorum explicationem,
 potentissimus Rex, tibi cum paucis adeo
 committat, réque consultationibus omnibus
 intimis, quæ Reipublicæ vniuersæ molem
 sustineant, interesse velit, & in ea quidem
 functione tu sic emineas, vt satis appareat,
 quàm magnum adferat momentum ad res
 gerendas,

PRÆFATIO.

gerendas, eruditio, naturæ bonitate coniuncta:
non videtur sanè reprehendendum illius consi-
lilium, qui de maximis rebus loquentem scrip-
ptorem, et nuncupatum velit, cuius ea sit vir-
tus, & ingenij felicitas, vt non modo singulo-
rum vim prudenter intueri possit, verum-
etiam ipse, quod in literas optima fide referat-
tur aliquando, perficiat. Quapropter, vt, &
quod offertur munusculum. Cels. tua non
aspernetur, & quod in eo vitiosum est, æquè
ferat vehementer oro. Quod ipsum impetra-
re si mihi contingat, non vulgariter me posse
recreari sentio. Cels. tuam, ad ampliora diu
seruet incolumem is, qui voluntates hominum,
& cogitationes, quo vult, impellit.

Datum Lutetiæ Parisiorum,

12. Iulij. Anno

1537.

Ex

E

F

L

1537

succo-
strat-
frat-
fuit

xore-
glia-
m h-
men-
mos-

par-
Ven-
pate-
lux-
rum-
fam-

EX PRIMO
FROSSARDI VO-
LVMINE, HISTORIAE

*omnes memorabiles, & le-
ctu non indigna.*

PHILIPPVS, COGNOMENTO
Pulcher, Galliae Rex, tres habuit fili-
os, Ludovicum, Philippum, Carolum,
& filiam vnā. Et illi quidem, per
successionē, cum nullam haberent sobolem, admini-
strationem regni transferunt ordine ad Carolum
fratrem, Qui filium quidem sustulit, sed orbatus eo
fuit multum adhuc adolescente.

Filiam Philippi Regis, & sororem Caroli, u-
xorem duxit Eduardus eius nominis secundus, An-
gliae Rex, ē qua procreauit Eduardum filium, cuius
in hoc opere, plurimis locis, honorificentissima sit
mentio, propter honestissimam indolem, pectus ani-
mosum, & virtutes principe dignas.

Extat Homeri sententia, plerisque omnes filios,
parentibus esse deteriores: vix illos meliores.
Verum in hoc Rege secus euenit. Fuit enim illius
pater ingenio minus honesto, propensus ad omnem
luxum, & nimium auscultans delatoribus, ē quo-
rum grege praecipui erant nobiles quidam duo ex
familia eorum, qui in Anglia vocantur, Spensij.

HISTORIAE I. LIB.

Hi mentem omnem Regi excantauerant, adeo quidem, ut illorum consilio Rex inductus, ad supplicium raperet circiter viginti duos nobilissimos Angliae Barones: ne isto contentus, coniugem quoque suam vnâ cum filio, omni Anglia eijceret. Sed Regina tandem amicorum fide & opera, in Angliam reducta cum filio, & delatores illos patrem ac filium, atrocissimis puniuit supplicijs, & Regem maritum suum, inutilem regno, varijs grauibuscq; de causis, ex populi & senatus autoritate, custodia continuit. Quo facto Eduardus nobilissimus heros, filius optimus pessimi parentis, qui cum matre, ut diximus, exulauerat, Londini coronatus est Angliae Rex, illius nominis tertius, atatis sue anno 16. Vxorem duxit Philippam, Guilielmi Hannoniae Comitissae & Hollandiae, filiam. Hanc enim inter ceteras sorores amare cepit, quo tempore vnâ cum matre profugus ex Anglia, in Hannoniam deuenerat.

Anno
Domini
1326.

Ceterum, à morte Caroli Regis, Galliae proceres ad successionem regni capeffendam, minimè admittebant illius sororem Anglo nuptam: quod ad faeminas tanti regni molem, minimè deuolu- iam olim ijs locis receptissimum sit. Deinde etiam Eduardum tertium ipsius filium, & Philippi Regis nepotem repudiabant, tanquam à faemina descendentem: adeoq; vno consensu sceptrum, & re- rum summam detulerunt Philippo Valesio, desum- pti Regis Philippi cognato.

Per

Per hanc occasionem acerbissima secuta sunt bella, Eduardo tertio, regnum Gallia veriùs deberi sibi existimante, quàm Valesio.

Huc accessit quoddam vir quidam summè nobilis, Robertus Artesiensis, qui apud Valesium Regem in summo semper precio habitus fuerat: tandem in odium adductus, aula fuit exturbatus, & undiq; studio Regis expulsus, quocunq; se recepisset, Hic igitur post multos deniq; errores in Angliam accessit, ibiq; sedem quietam inuenit: & consiliarius Regis factus, non cessabat Eduardum hortari, ut bellum Gallia Regi moneret.

Eduardus Rex bellum illaturus Gallos sollicitabat quoq; Flandros, id temporis parum obsequentes principi suo. Gallus intellexit, & ope Comitiss Flandri, tum apud se commorantis, iussit muniri quædam loca Flandria, qua necesse erat Anglis iter facere, venturis in Galliam. Anglus contra suas copias misit, & collatis signis casti, fugatiq; sunt Flandri.

Anglus etiam ut negotia sua meliùs conficeret, & Germanicorum principum animos sibi adiungeret, Antuerpiam venit: ubi cum Ducibus Geldria, Iuliaco, Archiepiscopo Coloniensi & multis alijs amicitiam firmavit. Et ne quid ea re Cæsar offendi posset, placuit, Angli caterorumq; nomine, mitti Iuhacensem. Cæsar adeò non improbauit causam, ut etiam Anglia Regem constitueret Imperij Romani vicarium.

HISTORIAE I. LIB.

Quod autem Caesar Ludovicus à Bauaria tanto honore Anglum augebat, præcipua fuit causa, ut hac occasione, inter ceteros tumultus bellicos recuperari posset Cameracum, quæ quidem ciuitas, cum sit Imperia coniuncta, tamen à Gallis fuit occupata bello.

Interim Gallia Rex cum Dauide Scotia Rege fœdus inijt, qui cum uxore Lutetiam eo nomine venit. Et à Gallo sunt missæ copiae in Scotiam ad impugnandos Anglos, ut ita magis frangerentur ipsorum vires, & diminueretur Regis Angli potentia.

Anglus igitur cum auxiliariis copijs Cameracum obsedit, ut Imperio rursus eam vendicaret. Sed frustra laborem sumpsit, urbe & armis & comiteatu munita. Quocirca copiae in Galliam tractæ sunt.

Cum produceret exercitum Anglus in Galliam, Hannonia Comes, qui nuper mortuo patri successit, & expeditioni Cameracensi interfuit, velut ex officio, & quodd Imperij negotium ageretur, noluit deinceps inservire Anglo, ne Gallia Regem offenderet, cum existimaret, iam non Imperij sed priuatum Angli negotium in hoc bello agitari.

Adductis itaq; in Galliam hostilibus copijs, & instructa utrinq; acie, Gallus, etsi multo potentior Anglo, ut qui supra centena hominum millia haberet: ex concilio procerum, præcipue vero deterritus literis Roberti Sicilia regis, cognati sui, in-

signis

signis astronomi, praelium declinavit. Et Anglus quidem una cum suis in Brabantiam, Gallus autem ad suos rediit, immoderate ferens, quod praelium non fecisset. Anglus deinde certior factus de fide confederatorum in Angliam reuertit, Apud Gandavos, temporibus illis, homo quidam plebeius, Iacobus Arteuillanus tantam sibi comparavit apud vulgus estimationem, ut tandem illius audacissimis inceptis nemo se opponeret, ne ipse quidem Flandriae princeps. Ad conciliandos igitur Flandorum animos, Anglus hunc sibi adiunxit, ut in futuro bello subsidium haberet. Huius autem Iacobi deinceps non vno loco fiet mentio.

Anglus priusquam in regnum suum rediret, ut paulo ante dictum est, transegerat cum Flandris, de subsidio praestando, quod et ipse maioribus in Gallum viribus pugnaret, et Flandri, civitates amissas ita recuperarent (Gallus enim tenebat Insulas Tornacum, et alia quaedam.) Sed summam hic difficultatem ostendebant Flandri, priusquam foedus inirent cum Anglo. Nam ante sic convenerat inter ipsos et Galliae Regem, ne unquam adversa arma ferrent. Quod ipsum si non servarent, dependerent vices centena millia, et haec quidem conditiones à Pontifice constitutae fuerant. Hortabantur itaque Anglum, ut ipse insignia Galliae sibi usurparet, simul et titulum, quo facto, liberos se posse fieri à iuramento praestito. Rex à multa consultatione sic egit, atque ita confirmatum est inter eos foedus.

HISTORIAE I. LIB.

Super ea re certior factus Gallia Rex, egit per quadam cum Flandris velut nomine Pontif. ut deserto Anglo suas partes deinceps sequerentur, propositis magnificis præmijs. Quæ quidem omnia cum recusarent, illico subsecutum est fulmen Pontificium. Terruit quidem Flandros, sed ab Anglo per nuncios & literas confirmati, moderatiùs tulerunt. Feruebat deinde bellum inter Flandros & Gallos: & Gallia quidem Rex, filium suum natu grandiore præfecit, qui cum ingenti hominum manu vel in Hannoniam usq. penetravit.

Guilielmo Hannonia Comite, ad confirmandas res suas, in Angliam, & post ad Ludovicum Cas. profecto, Hannonia mirè affligebatur à Gallis, subinde incursiones facientibus. Sed reuersus è Germania Comes, qui fœdere inito cum Anglo, cum Cas. & plerisq. inferioris Germania principibus, ingentes copias collegit, adiutus & ab illo, qui captiuos tantum non habebat Flandorum animos, Iacobo Arteuillano, hostem repulit.

Instructis ita utrinq. copijs, Hannonia Comes vehementer optare prælium. Sed aliter visum est Brabantia Duci, grauib. argumentis dehortanti, ne manus cum hoste, priusquam Anglus redisset, quem habebant istius belli tanquam auspiciem, confereret.

Ut Gallus accepit, Anglum ad suos redisset, quibusdam negotium dedit, ut collectis nauibus, ingressi mare, expectarent illius reditum, & applica.

plicare volentem, magnis viribus adorirentur. Sed
Anglus obuiam factum hostem strenue repellens,
fortunæq; præsidio adiutus, in Flandriam appu-
lit.

Robertus Siciliæ Rex, cuius antè facta men-
tio, quod ex astrorum scientia futurum videret, ut
Gallia ab Anglis admodum tractaretur, pro suo in
hoc regnum amore, Auenionem appulit, obtestans
ibi Pontificem, & Cardinalium cœtum, ut pacem
inter duos potentissimos monarchas firmarent. Illi
quidem operam & studium suum polliceri, modò
Regum animi huc inclinarent.

Sub idem tempus artificissimum fœdus inierunt
simul Brabantii, Flandri & Hannouienses: ita qui-
dem, ut si contingeret vnâ aliquam regionem
vastari bello, ut aliquo modo affligi, tum ceteri
in subsidium venirent. Et, ut orta inter se dissidia
ipsi componerent: sin minus, ut tum Anglia Re-
gis arbitrio, res mitigaretur: in cuius dexteram iu-
rarunt omnes, pactum istud, ratum se habituros.

Coniunctis itaq; sibi copijs auxiliaribus, An-
glus obsidione cinxit Tornatum ingenti exercitu.
Oppugnatum est aliquoties, sed frustra, oppidanis
fortiter sese defendentibus, ut qui et milite, et rebus
omnibus necessarijs aduersus hostem essent muni-
ti, ex mandato Galli, qui bonam consiliorum par-
tem, quæ fuerant inter hostes agitata, compertam
habebat.

Durante obsidione Tornacensi, Gallus aliquot

HISTORIAE I. LIB.

copijs in Scotiam missis, obtestabatur duces in praesidio ad defensionem patriae à Davide Rege ibi relictos, ut Anglos bello turbarent, quò hostis cogeretur, omissa obsidione, ad suos redire. Se missurum illis praeterea magnam vim hominum, quorum subsidio aduersus hostem uterentur. Scoti rem strenue egerunt, occupatis aliquot arcibus valde munitis, et vehementer afflicto hoste.

Interim Galliae Rex magnum exercitum collegit, ut Tornacenses obsidione liberaret, et suppetias Gallo ferebant Carolus Bohemiae Rex, dux Burgundiae, Brittonia, Borbonia, Lotharingia, Comes à Bar, Genenensis, Sabaudia, Aleconius, Flander: et praeter istos, Reges Navarra et Scotiae, hic ut confederatus, ille fendi ratione Galliae subiectus.

Quod Flandriae comes narratur Galliae Regi tulisse opem, ne cui mirum videatur, reputanti Flandros Anglo fuisse adiunctos. Res ita habet. Ille, cuius antè meminimus, Iacobus Ardenillanus, tam erat popularis, ut ipsi Comiti periculosum esset in Flandria versari. hac igitur ratione coactus est in Galliae Regis patrocinium sese dare.

Obsidio Tornacensis durabat plus minus tres menses, quo tempore plurimum laborabat Iohanna Valesia Galli soror, eademq; Comitissae Hannoniae mater, ut ad pacis conditiones veniretur. hoc tandem effecit, ut praescriberetur dies, quo convenirent

rent & Galli, & Anglici proceres: qui deinde pacti sunt de inducijs, ad anni spatium, ita ut quique ea, quae bello occupasset interim teneret. Sic agitur dimissus fuit exercitus. Hoc praeterea statutum fuit, ut certo anni tempore venirent Atrebatum. Viriusq; Regis, & Pontif. Clementis legati, conuentum est: Angli plurima postulare: Galliae Rex nihil offerre, praeter Comitatum Pontbieu, quae Regis Eduardi matri, cum in Anglia nuberet, datus fuit in dotem. Praeterea nihil actum, nisi quod inducijs alter est adiectus annus, & Anglicus in regnum suum redijt.

DE BELLO BRITONICO.

CONSTITUTIS ITA REBUS, cum dux Britoniae, rediit in suam ditionem pararet: correptus in via gravi quodam morbo, vitam finijt, non relicta prole mascula, à se legitime procreata. Erant illi duo fratres, quorum alter Comes à Monteforti communem solum habebat cum eo patrem. Alter erat frater germanus, sed vitam ante finijt, relicta unica filia, quam quidem Britoniae dux, cum esset in viuis, nuptui dedit Carolo à Blois, Philippi Gallicarum regis, è sorore nepoti.

Etenim Brito, metuens futurum, ut à morte sua, Comes Montfortius, frater, Britoniam occuparet, exclu-

HISTORIAE I. LIB.

exclusa interim, ac velut exheredata fratris sui germani filia legitima, per matrimonium puella consulendum putavit. Itaq; voluit eam nubere nepoti Regis, ea spe, consilioq; ut si quid alter moliretur, facile posset illi obfisti. Et ita quidem evenit.

Montfortius enim statim, ut de fratris morte cognovit, bonam Britoniæ partem, & armis, & in deditionem receptis populis occupavit. Deinde pro confirmandis, atq; tuendis rebus suis, in Angliam profectus, re omni exposita, Ducatus inaugurationem ab Anglo suscepit.

Et Rex quidem Anglus, quod per Britoniam videret accessum longè facillimum in Galliam sibi patere: studium & opem novo duci pollicitus est adversus hostem, siue Gallum illum, siue quemvis alium. Cœpit enim illi iampridem displicere, quod in societatem belli Germanos admisset in quos tantam vim auri profudisset, nulla re magna perfecta. Hæc aded est huius belli causa & vera origo,

Carolus à Blois, certior factus de cœptis & ausibus Montfortij, graviter apud Gallia Regem questus est. Facta consultatione, Rex iussit citari Comitem in senatum Parisiensem. Venit ille, Habitibus ultro, citroq; verbis, iniunctum illi fuit à Rege, ut ne intra certum tempus vrbe discederet. Abijt tamen clanculum. Itaq; indicatum est pro Carolo. Vehementer autē gravabat illius causam, quod ab Anglo Ducatus investituram cepisset:

adeoq;

adeoq; Gallus, Carolum declaratum heredem sua voce hortatus est, ut armis ditionem sibi iure debitam recuperaret, promittens illi operam suam, & simul alios procures inuitans, ut Carolo acquisitam sustinenti causam, non deessent.

Itum est ad bellum copijs auxiliaribus procerum Galliae. Præter cætera, tandem fuit etiam expurgata urbs Nantensis, ijs locis maxima. Captus ibi Monfortius, Lutetiam deinde missus ad Regem: & ex huius mandato in custodiam abductus, tandem vitam finijt. Interim illius uxor, planè virilem animum representans, confirmabat suorum animos, & reliqua loca nondum ab hoste capta, præsidijs munivit, & annona.

Constituta pace inter Anglum & Gallum, post solutam obsidionem Tornacensem, Anglus ad suos reuersus, comperit quanta calamitate Scoti interea regnum vexassent. Collegit exercitum. Scoti, absente Rege suo, necessitate summa coacti, inducias impetrarunt ab Anglo, ut si intra menses quatuor non subueniretur à Rege, dederent se. Significatum est illud Scoto. Redijt, & copijs auxiliaribus adiutus, expugnavit quasdam Anglorum munitiones, & inter cæteras urbem Durenum, ubi prorsus nulli ordini, sexui, nec ætati parcitum est, quin etiam, exusta templa. Scotus deinde, cum persequendo bello tempus tereret, certior quoq; factus Anglum ingenti manu aduenire, ex consilio suorum retrocessit, pactione interim facta super inducijs,

HISTORIAE I. LIB.

eijs, quas tamen Scotus noluit suscipere, nisi prius rem ad Gallum, qui cum fedus inierat, retulisset.

Gallia nobiles, non alia ratione discesserant à Britonia, quàm quòd hybernum tempus virget. Sub aestatem rursus suas copias adduxerunt, occupaturi reliquam illius Ducatus partem. Qua de re certior facta Domina à Monteforti, missis ad Anglum legatis, auxilium implorabat, tali pacto, ut filius, quem è marito suo vita defuncto sustulit, uxorem duceret aliquam filiarum Angli. Placuit regi conditio, & missa fuerunt aliquot millia. Sed per duos ferè menses iactati procellis & fluctibus non potuerunt in optatum portum inuehi, atq; interea Galli quædam loca recu perarunt. Sed dictum mirum, quàm strenuè sese dederit ipsa Domina. Nec enim solum munire arces, & animum addere suis, verumetiam armari, & comitata equitum turba, pronolare in campum, & hostem laceffere. Quinetiam in arce quadam, obsidione pressa, cùm pleriq; omnes deditionem suaderent, ipsa adeo sola inter viros resistendum putauit, & rem extraxit, donec aduenirent Angli, qui longo tempore mari errauerant, ut narratum est.

Quidam Gallorum dux Ludonicus Hispaniensis in deditionem accepit Britonia ciuitatem Dynantum. Et ciues quidem suum præsidem, quòd ad deditionem consentire nollet, interemerunt in foro. Huic vicina quædam alia ciuitas Geranda ab eodem belli duce vi capta est, & ne paruulis qui-

dem

dem atq; infantibus parcitum: exusta quoq; fana
 deorum, sed Duci vehementer displicuit illa im-
 pia crudelitas, & strangulari insit auctores scelerum.
 In deditiōem etiam accepit civitatem Vene-
 torum, repugnante præsīde: & multa præterea alia
 loca, Summa, variè pugnatum est ab utraq; parte
 & mari & terra. premebatur oppidum & arx il-
 lis locis, dicta Hamibout, summis viribus: & de-
 fendebatur maioribus. Nam ibi tum agebat
 Domina Britoniæ, cuius antè meminimus. Galli
 cūm tempus tererent & impenderet hyems, aucto-
 res fuerunt Carolo à Blois, ut copias dimitteret, &
 simul de inducijs pacisceretur, relictis in præsidio
 militibus. Id adeo factum est, & Domina nau-
 gavit ad Anglum. Qui exercitum misit in Britoni-
 am contra Gallos.

Sub idem tempus Angliæ procures Regi sua
 fuerunt auctores, ut inducias cum Scoto paciscere-
 tur stabiles ad triennium, si fieri posset. Grauiissi-
 mum enim fore, ut vndiq; sustineret illam bello-
 rum molem, hinc in Scotia, hinc in Gallia. Missus
 ad Scotum legatus nihil impetrauit, quod Scotus
 Gallum prius consulendum putaret: Conscriptis
 Anglus exercitū, ut Scotum euerteret: sed interea
 bonorum virorum intercessione sunt impetratæ &
 stabilitæ induciæ. Anglicus exercitus, de quo cœ-
 ptum est narrari, in finibus Britoniæ obuiam habu-
 it Gallorum classem benè instructam. Commissum
 est prælium navale, pugnatum in noctem vsq.

HISTORIAE I. LIB

Sub intempestam noctem orta tempestas longè periculosissima, dissecit eos, sic ut plus centum miliaribus inuicem essent dirempti. In hoc etià praelio virilem operam nauauit Domina à Monteforti. Angli tandem occuparunt portum non procul ab urbe Venetorum, quam tum Galli tenebant: & oppugnarunt eam strenuè. Tandem exercitu in tres partes diuiso, duobus locis eam noctu acriter oppugnabant: & reliquum exercitum, dum essent omnes ad defensionem intenti, loco minimè aduersus hostem munito, admonentes, urbem ingressi sunt, caesis & fugatis omnibus.

Erant duo quidam Galli nobiles relictì ad tuendam urbem Venetorum. Illos vehementer angebat urbem ita captam esse. Collegerunt itaq; militem, & facta oppugnatione denuò illam ab hostibus extorserunt. Et in his turbis vulneratus est Robertus Artesius Anglica classis praefectus & belli dux. Auctus Londinum curandae sui causa, statim obiit. Qua re permotus Anglus, ut mortem tanti viri ac sibi tam chari vlcisceretur, ipse magna vi nauium in Britoniam appulit.

Tantus erat Anglorum numerus, ut eodem tempore obsiderent potentissimas ibi urbes Renensem Venetos, Nantensem, vbi tum erat Carolus à Blois cum uxore: & oppidum Dynantum, quod etiam per vim oppugnarunt.

Carolus à Blois ad Regem Galliae scripsit de statu rerum omnium, de Angli aduentu & oppugnatione

nati
fit
filium
mill
tum
num
lio f
nale.
eos a
prim
Ang

bem
deba
min
cont
quor
bus
tari
ut su
Cliff
rism
Cliff
potiu
sic c
sume
que
Mise
Cliff

natione oppidorum, petens ut sibi in his malis posito subueniret. Gallus misit Ducem Normandiæ filium suum. Is secum adduxit plus minus 40. millia, & rectè contendit ad urbem Venetorum, tum arctissime obsessam ab Anglis. Et nisi hybernum tempus plurimum attulisset difficultatis, prælio fuisset dimicatum. Præterea duo quidam Cardinales à Clemente Pontifice missi, pacti sunt inter eos de inducijs ad annos tres, iuramento interim à principibus præstito, se ratum istud habituros. Et Anglus quidem in regnum suum redit.

Durante adhuc bello Anglus obsederat urbem Venetorum recuperatam à Gallis: & defendebant eam nauiter duo quidam Galli nobiles, dominus à Clisson, & Henricus dictus à Lyon. Hos contigit in leui quodam prælio ab Anglis capi, & quoniam vicissim captus erat quidam ex primoribus Anglicis, constitutis inducijs, captum est agitari de permutandis captiuis, & Anglus quidem ut suum recuperaret, Gallis restituit dominum à Clisson, detento in custodia Henrico. Hinc, ut verisimile est, æmuli conceperunt suspensionem de Clissonio, tanquam Angli partibus addicto. ideoque potius ipsum dimissum, quam alterum. Summa, sic creuit suspicio, ut capitis de eo supplicium sumeretur Parisijs. Et ob similem causam plerique alij nobiles viri affecti sunt capitali pœna. Miserandum profecto spectaculum, præsertim cum Clissonius in recuperanda urbe Venetorum ab An-

HISTORIAE I. LIB.

glis, functus fuisset optimi ducis & strenui militis officio.

Hoc adeo factum Galli male habuit Anglum, reputantem in contumeliam sui viros istos occisos. Liberari iussu Hemicum: & manumisso inuixit, ut ad suos rediens, nunciaret Gallo, se ita interpretari factum hoc, & existimare idcirco inducias nuper constitutas, à Gallo violatas: ideo expectaret à se omnia hostilia. Nuncius ad Gallum delatus est, & Anglus exercitum misit in Aquitaniam, & alios præterea quosdam ad subsidium Dominae à Monteforti.

Baiona & Burdegala summo applausu accepti fuerunt Angli. Oppugnatione deinde facta ad urbem Bergeratum adiacentem Garumnae fluvio, cives in deditionem acceperunt, iuramentum fidelitatis Anglico duci præstantes, nomine Regis. Ceperunt & plurima alia loca, partim deditione, partim vi & armis. Inter cætera occuparunt arcem egregiè munitam, Auberocham: & ibi relicto præsidio Anglicus dux cum bona exercitus parte redijt Burdegalam. Interea Galli ad 12. milia numero vehementer obsidebant arcem istam, Anglis interim ibi stantibus in præsidio, multum afflictis. Verùm Anglicus dux Burdegala certior factus, collectis plus minus nongentis hominibus, sub vesperam Gallos iamiam cœnatuuros repente adortus, & præsiliens è sylva quadam viciniori fudit, fugavit, & cepit plerosq. omnes capto, et gra-

uiter

niter vulnerato ipsorum duce, quem ijs locis, ut regulum aliquem habebant.

Obsidentibus arcem quandam Anglis, ciues praesidem suum recusantem facere deditionem loci, in vincula comecerunt, non libratum eum, nisi consentiret. Consensit, & postea cum Tolosam venisset, accusatus traditionis suspensus est. In deditionem quoque, acceperunt oppidum Riolam, sed praefectus arcem dedere necdum valuit. Angli cuniculos agere. Subrita bona parte, praefectus periculi praesentiam considerans loco cessit, & Anglis arcem reliquit. Praeterea Angolismam, euoluta mense, quem optarant sibi dari ciues, ea spe futurum, ut interim a Gallo solneretur obsidio.

Supra narratum est de Iacobo Arceuilano, qui tantus erat apud Flandros, ut etiam ipsi Comiti, non esset tutus accessus in diuionem suam. Sed tulit tandem praemium homine seduloso dignum. Iniecerat Anglo spem maximam, id se facturum ut communi Flandriae consensu, omnis illa regio in ipsius Angli potestatem veniret. Pro qua re conficienda, Anglus instructissima classe in portum Flandriae appulit. Res populo fuit proposita: plerique omnes erant non male in Anglum affecti. Gandauenses vero pessime habuit inceptum hoc. Redeuntem in urbem, Iacobum minus benignè acceperunt, ades obsederunt ac perfregerunt, ipsumque dominum per posticum conauerunt euadere, occiderunt. Et inter cetera fuit ista

346.

C 2

quod.

HISTORIAE I. LIB.

quoque potissima accusationis pars, quod pecuniam omnem publicam, ad Anglum secreto misisset. Habebat autem Flandria Comes filium unicum. Sub idem tempus Guilielmus Hannonia Comes, cum auxiliaribus copijs in Phrisiam, curus se verum esse dominum asseuerabat, nauigans, occubuit ipse in praelio cum multis alijs nobilibus. Ab illius morte Margarita Hannonia princeps, Ludouici à Bauaria Caesaris uxor possessionem accepit huius comitatus. Gallus maximè cupiebat, Ioannem Haunonia, virum nobilissimum & strenuum bellatorem, qui egregiam semper operam praestitit Anglo, sibi adiungere. Varijs modis negotium fuit tentatum. Et cum aliter fieri non posset, inuenta est hac una ratio, ut persuaderetur Regem Angliae nolle suas illi pensiones & annua salaria persolvere. Credidit: & protinus ab Anglo fuit alienatus, Gallo suam operam addicens. Gallus postquam intellexit Anglos depopulari Aquitaniam, & occupatas iam ab illis plurimas tam vrbes quàm munitiones, collegit militem, & excreuit numerus ad centena millia. Ducem belli constituit filium Ioannem Normanniae principem. Opem tulit Gallo Odetus Burgundiae dux, & illius filius Philippus Artesia & Bolonia Comes, vterq; instructissimus. Recuperarunt urbem Angolismensem. Obsidebat arcem, qua non alia munitior, Aguillonum, per deuotionem antè receptam in Anglorum potestatem. Varijs modis oppugnatum est ibi. Sed nemo credat, quam

quantis & animis & viribus defenderint se Angli, stantes ibi in praesidio. Cōsultus Galliae rex, quid faciendum existimaret, nunciauit filio, urgeret obfidionem, donec inedia coacti sese dederent.

Anglus certior factus, in quanto essent discrimine sui, exercitum illico cōgū numero ad millia duodecim. Comitatus inter ceteros filio suo Eduardo principe Vuallensi, & Gallo quodam nobili Godefrido ab Haricurto, qui regno pulsus à Gallo ad Anglum se contulit ad tuendum se & ulciscendum iniuriam. Gallus enim omnia illius occupauerat. Hic aded auctor fuit Anglo, vt in Normanniam cursum dirigeret, cum alioqui Rex navigationem in Aquitaniam instituisset. Exercitum in tres diuisit partes: quarum duæ iuxta maritima loca deprædabatur agros, expugnatis aliquot oppidiis & abductis capitulis, ne quid postea molirentur collectis viribus. Tertia, mediam regionem tenebant, in qua Rex, deuastante omnia sub noctem reuertebantur omnes ad castra Regis.

Gallus interim conscribi iussit exercitum, quo non fuit alius in Gallia multis annis visus potentior. Scriptum est pro auxilijs, ad Regem quoq; Bohemiae valde tum studiosum Galli. Occuparunt Angli oppidum Normanniae opulentissimum S. Lupi: post ad oppugnationem properarunt longè opulentioris, Caen vocant, à flumio præterlabente. Ciues, acie instructa volebant configere cum hoste: quem ubi vidissent, homines insueti bello, fugerunt.

HISTORIAE I. LIB.

ad urbem Gallici duces in munimenta se receperant: sed vastam stragem in urbe videntes (nam occupant Angli) dediderunt se. Inter captiuos erat Connestablius: quem ipsum Rex Anglus postea una cum socijs, ab eo qui ceperat, redemit viginti millibus aureorum. Progressi sunt etiam Angli ultra Sequanam versus Rotomagum. Velites excursionem fecerunt ad vicina loca Parisijs, & cum obuiam haberent ciues Ambianos, Lutetiam ex mandato Regis properantes, bene instructos, quod dudum nihil militare subiissent, facto in eos impetu, diripuerunt illorum impedimenta.

Interim Gallus Lutetia cum suis copijs discessit ad S. Dionysium (quammis deprecantibus Parisianis) quod reliqui Principes conuenerant. Anglomiro quodam ardore persequens, venit Ambianum. Exercitum suum conatus est hostis per Sommiam traducere, sed neq. vadum nouerant vllum, neq. pontes à Gallis, valido praesidio obsessos occupare poterant. Ab adolescente tandem forte comprehenso (cùm esset propositum captiuis Gallis praemium & promissa liberatio) vadum fuit demonstratum. Id cùm suspicarentur etiam Galli, futurum, ut ea parte traicerent, magnis viribus ibi se obiecerunt, & in fluuio acriter pugnatum. Sed tamen peruadebant Angli in fugam conuersis hostibus. Gallus interim accessit in urbem Abbeuillam: & Anglus quidem illum in planicie expectabat, collaturus signa.

Sub

Sub prælij tempus Deum orabat, ut felicem victoriam donaret, exercitum omnem in tres partes diuisit: erat in prima filius illius, ultimam ipse tenebat. Summis viribus vtrinque certatum, sed tandem Angli victores extiterunt: quod mirum videri posset, præsertim aduersus tantam hostium multitudinem. Succubuit in hoc prælio Henricus à Lutsemburgo, pater Caroli Bohemæ Regis, nam etsi captus erat oculis, in hostem tamen voluit pugnare. Inter pugnandum Rex Anglus, qui necdum ingesserat se turbæ dimicantium, expectans occasionem certior factus, filium suum, versantem in prima acie grauerè urgeri ab hoste, nuncijs respondens, ne subsidium, inquit, hodie postuletis à me, quam diu filius meus adhuc superstes est. Volo enim, ut hodie suæ virtutis specimen edat, utque victoriæ laus penes eum sit omnis, & eos, qui in custodiam et sunt adhibiti. Gallus sub noctem paucissimis comitatus è prælio discessit. Iussu Regis Angli censa sunt capita Gallorum qui succubuerant in prælio. Inuenti undecim Principes, octoginta Barones, mille Ducenti equites, & plus minus triginta millia. Ex mandato Regis nobiliores omnes sepulti in vicinis oppidis, & data tridui induciæ ad sepelienda cadauera.

Parti contra Gallos victoria, Anglus rectâ contendit Caletum, & obsidione oppido circumdata requiescebat, expectans ut media tandem ad deditionem compellerentur. Interim Gallus duci

HISTORIAE I. LIB.

Normandia filio, oppugnanti arcem Aguillonum nunciavit, ut relicta obsidione, copias suas in Galliam adduceret, quod Anglis omnia passim occupantibus, resisti posset. Priusquam hac ad exercitum essent delata, praelium fuit inter Gallos & Anglos. huic interfuit Philippus Burgundionum ducis filius, qui collapsus cum equo, non ita multo post vita functus est. Cum obsideretur Aguillonum, cui praeerat Baro quidam Anglicus, apud Burdegalam erat Comes Derbij, quem Anglus in Aquitaniam prae miserat, hic adeo cum intellexisset arcem obsidione liberatam, & abiisse Normandiae Ducem collectis plus minus sex millibus, bonam Galliae partem ijs locis peruagatus, tandem Pictaviu[m] vi cepit: ac deinde Burdegalam reuersus exercitum dimisit, sed nullum, ob vastitatem orbis, Pictavij reliquit praesidium.

In obsidione apud Caletum occupato Anglo, Scotiae Rex David, & sua sponte, & Galli precibus incitatus, quod militem omnem Anglicum, in expeditione crederet esse cum Rege, vel maximam saltem partem, collectis plus minus quadraginta millibus, in Angliam properavit. Interim Angliae regina viriliter sese dedit, consilium capians cum Angliae proceribus & Episcopis. Conscriptus est subito exercitus, pugnatum acriter: & interfuerunt praelio aliquot Archiepiscopi et Episcopi Angli. Obtinuerunt autem victoriam, tamen numero multo inferiores Scotis. In pugna captus est Rex
Scotus

Scotus cum plurimis alijs. Occisorum numerus surgebat ad quindecim millia, reliquis in fugam versis. Facto pralio, Angliæ Regina, iractato mari, Regem maritum inuasisit.

In pugna, cuius antè facta mentio, perit etiam inter cæteros, Flandriæ Comes, qui propter factionem Iacobi Arteuillani coactus erat Gallo sese in clientelam dicare. Reliquit filium Ludouicum id temporis quindecim annorum. Anglus industria, & ope Iacobi Arteuillani sperabat se posse efficere apud Flandros, ut rerum ibi potiretur, utq. filius suus princeps Vuallensis omnem Flandriam illorum consensu teneret: sed interfectus est autor tam impij consilij, ut narratum. Nolebant enim exheredaret sui principis filium. Itaq. Anglus cæpis tractare de matrimonio inter iuniorem Flandriæ Comitem, qui tum erat in aula Galli, (nam eò cum patre profugerat, rebus malè constitutis in Flandria) & filiam suam Isabellam. Hic sese opposuit Brabantiæ Dux, nam & is filiam tunc habebat. Excogitatus est modus à Flandris, ut Comitem suum abducerent à Gallo. venit in Flandriam inuenta spe recuperandæ possessionis paternæ. Interim Anglus rem suam diligenter agere apud proceres. Per illos de matrimonio propositum est Ludouico. recusauit modis omnibus, quòd illius filiam ducere nollet, qui parentem suum interemisset. Cum ita perstaret in sententia, nec aliud responderet, Flandriæ consiliarij in custodiam abduxerunt, non

HISTORIAE I. LIB.

futurum liberum, nisi consilio seniorum pareret.
 Ita persuasus est, constitutus dies, conuentum ab
 Anglo, illius uxore, & Flandria primoribus:
 tractatum negotium. consensit ille, & simul fidem
 dedit: redijt in Flandriam, nec tam artē custodie-
 batur quam antē. Sub tempus neptiarum comita-
 tus quibusdam, ad venationem abiit, ibi simulans
 se persequi suum falconem, quem in ardeam emise-
 rat, paulatim magis ac magis progressus euasit ex
 illorum conspectu, & sic ad Gallum redijt. Quo
 tempore Anglus oppidum Calerum obsidebat, ex-
 actum erat tempus induciarum, quae per Cardina-
 les quosdam erant constituta inter Carolum à Blo-
 is, & Dominam à Monteforti, ut antē dictum est.
 Itaq; rursus ad arma deuentum. Anglus medio-
 crem equitum numerum eius exercitus qui Cale-
 rum obsidebat, subsidio misit Domina. Occupantes
 Anglos arcem quandam & urbem, Carolus à Blo-
 is artissimē obsedit: sed Angli quidam alij à Do-
 mina repente missi, prima luce, praepter expectatio-
 nem irruentes in castra Gallorum, qui propter pri-
 dianū cuiusdam conflictus benigniorem fortunam
 negligentius excubias agebant, bonam illorum
 partem fuderunt, & ipsum adeo dominum Caro-
 lum à Blois imperatum ceperunt. Anglus interim
 acriter obsidione premebat Calerum. Gallis ut sol-
 ueret obsidionem, copias ingentes collegit. Qua de
 re certior factus Anglus, & loca maritima &
 campestria, quibus accessus erat Gallus ita pra-

munivit, ut nusquam pateret illis iter. Gallus optabat ab Anglo sibi fieri potestatem pugnandi. videbat enim præclusum sibi omnem aditum, Anglus quoddam per anni ferè spatium oppidum obsedisset, magna vi auri profusa, compendium hoc retinendum sibi putavit. Et sub idem tempus à Clemente missi duo Cardinales pro conciliandis principibus, per triduum habita colloquutione cum viriisq; Regis delegatis proceribus, nihil egerunt: Itaq; Gallus omnem exercitum statim dimisit. Caletenses omni se destitutos & spe & præsidio cum viderent, de deditioe agebant. Anglus illam recusare, nisi de fortunis & illorum salute, pro suo arbitrio statuendi, libera sibi permissa potestate. Dissuadentibus hanc illius pertinacem iram consiliarijs, quod pessimo fieret exemplo, tandem eò res deducta, ut ex omni civium numero, sex potentiores, nudi caput & pedes, laqueum collo, & claves oppidi manibus ferentes, libidini suæ, & arbitratus dederentur.

Hoc nuncio in civitatem illato, summus repente luctus ibi natus. In hac animorum consternatione, cum quidem minime plebeius, pro salute patriæ media penè confectæ, mortem se non reformidaturum palam diceret, quinq; deinde alios in similem rapuit affectum.

Hos ad eum modum productos, quod voluit is, qui tum vitæ necisq; potestatem in eos habebat, & eiusdem mandato iam capitis pœnæ destinatos, cum

HISTORIAE. I. LIB.

eum frustra nobiles viri omnes intercessissent, tandem ipsa Regina consumptis in eam rem multis rationibus, morti eripuit. Missis deinde qui arcem & oppidum occuparent, iussu Regis coloni veteres migrare coacti, & ex Anglia familiae eo traductae. Postea super inducijs, opera cuiusdam Cardinalis ad biennium transactum est.

Caletum Anglus commisit Itali cuiusdam tutela & fidei. Porro nobilis quidam Gallus, ad sanctum Odomarum in praesidio relictus, quod sciret nationem hanc, praeter ceteris valde cupidam auri, tacite cum hoc egit, ut arcem sibi venderet, precium erant viginti aureorum millia.

Certior factus Anglus qua nescia ratione, & dissimulans omnia, vocato ad se Italo, percontari de facto. Ille, cum aliud non liceret, fateri & veniam orare. qua impetrata, discedenti Rex iniunxit ut quod instituisset, non praeatermitteret. Ad constitutum diem, pridie Rex bene instructus, quam potuit occultissime Caletum venit. Gallus qui aurum dependit, rerum omnium ignarus, praemisit equites, ad occupandam arcem. Intromissi repente, cum nihil eiusmodi suspicarentur, a Gallis comprehensi, inde sub lucem Anglus extra urbem prouolans, & reliquos ibi Gallos ad exitum rei inanes adortus, fugauit & cepit, cumq; bis eum, qui proditoris causam dedit.

Valesius Rex, id temporis alteram duxit uxorem, Philippi Nauarriae principis filiam. Quin & ipsius;

ipsius natu grandior filius, Ioannes, matrimonio fibi adiunxit per idem ferè tempus, Iohannam Ba-lonia dominam, uxorem quondam Burgundionum Ducis filij, illius, qui ad oppugnationem Aguillo-ni, vitam finijt, anno 1346.

Philippo Regi vita functo successit Ioannes, qui non multo post coronationem, Lutetiae capitis poenam sumpsit de Connestablio, nuper ex Anglo-rum custodia liberato. Rex illum proditiionis reum agebat.

1350.

DE IOHANNE PHI- LIPPI VALESII FI- lio, Galliarum rege.

REATO REGE IOANNE, Clemens, Auenione desijt esse apud su-peros. Ab hoc electus est Cardinalis Ostia, natione Gallus, antè quidem vocatus Stephanus Albertus, ab electione autem, Innocentius Sextus. Bohemia Principem, & Du- cem à Lenclastre, ob conuicia mutua exacerbatos, iamq; paratos pro uoluntate, Gallus, negotio com-posito diremit. Iussu Regis necato Connestablio, ut diximus, Carolus ab Hispania, cui Rex Anglo- lismensem ditionem dederat, in uxorem ducta filia Caroli à Blois, ad hanc dignitatem euectus, à Caro- lo Nauarria Rege, cum ad quietem se composuis-
set,

HISTORIAE I. LIB.

set, necatus est. Eo facto multum, ut credibile est, fuit Galliae Regis animus perturbatus, at certe conditiones illum reconciliarunt. Huic sic interempto successit Iacohus Borbonius. Et induciae, inter Gallum & Anglum, ad mensem Aprilem constituta, in solstitium aestiuum extractae sunt. Vtriusq; enim Regis legati, Auenione, apud Pontificem, cum pacis inter eos rationes coire non possent, inducias consq; protraxerunt.

Princeps Vuallensis exercitum in Aquitaniam addaxit. Anglus, bellum facturus in Gallia, Caletum venit, huc misso nuncio, Gallus detulit προνομιαν, Anglus recusare, Gallus Ecclesiae procures, nobilitatem omnem, & ciuitatum primores, Lutetiam per literas euocauit, gerendi belli necessitatem exponens. Actum est ibi de conferendo tributo, nec in ea re quisquam immunitatem obtinere potuit.

In arce Rotomagensi, Rex Nauarrae, Ioannes Comes ab Haricurto, multiq; alij, inter prandendum à Galliae Rege, qui subito illuc, nemine quicquam suspicante, venit, capti sunt. Rex Lutetiam abductus in custodiam. Haricurtus in cœtu nobilitum, maledicta nescio quæ profuderat in Regem absentem: grauius contendens imperatum nuper tributum minimè pendendum esse, & simul inhortans reliquos, ut eam sententiam obstinate sequerentur. Hinc accusationis initium, hinc supplicium.

cium. Nam capite truncatus ex mandato regio, postea suspensus est.

Angli filius, qui nuper in Aquitaniam, ut diximus, aduenit, Burdegala discedens, vicinam regionem omnem, puta, Pictauensem, Turonensem, Berriamq; depopulatus est: & collectis ibi rebus necessarijs, quod reliquum erat, perdidit, effusis vinijs, exustis frugibus, ut ne in hostium usus transferri possent. Interim Gallus apud Carnutenset magnam vim militum habens collectam, summa fastinatione, & hostili propositu animo persequabatur Anglum. Et cum non procul abesset Pictauio, rescivit hostem propè posuisse castra. Illico habita consultatione, exercitum omnem in tres ordines partitijs, in primo Ducem Aurelianensem: in altero, filium Carolum natu maximum, collocavit: tertium ipse tenebat. Hostium numerus admodum erat exiguus. Ut per exploratores intellexit Gallus, qua ratione essent ad praelium instructi, & simul, versari eos in loco, natura, & ipsorum industria munito, praecepit, ut pedites pugnarent omnes, trecentis, aut eo amplius ex equis pugnaturis, qui sagittarios impetu facto dissiparent. Aderant quatuor ipsius filij, Carolus, Ludovicus, Ioannes, Philippus. Hi cum res malè ageretur, & ad Anglos inclinaret victoria, in munitiones longinquiores abducti sunt. Innocentius, qui Clementi successit, duos in exercitum misit Cardinales, de pace acturos, sub ipsum tempus, quos stabant hinc & hinc suo

HISTORIAE I. LIB.

suo ordine firmata acies, varijs modis res agitata fuit. Gallus videbatur aliquantò duriores proponere conditiones. Ab altero Cardinale multum fuit desudatum, sed accepto nuncio à Rege, ut nisi de vita periclitari vellet, omnem pacis mentionem abjiceret, discessit. Ventum est ad manus, pugnatum acerrimè, nunc huc, uunc illuc aliquandiu inclumante fortuna. Sed strenuam hic operam nauarum sagittarij Anglici, tum, si quando alias, inuictis planè animis, & robore: ita quidem, ut ipsorum virtute solùm fractis hostium viribus, à minimo exercitu parva sit eo die victoria insignis, qua, nescio, an vetustas ullam proferre possit clarior. Ut de numero caesorum nihil dicam, inter quos multi potentes viri, captus adeò Rex ipse fuit: unum cum Philippo, natu minimo filio, quem praelium commissurus apud se esse voluit. Et quoniam eatum fuit Regis fortuna, quivis facile intelligat, quo in loco fuerint cetera turba. Princeps captivum Regem secum abduxit Burdegalam. Dum hæc apud Pictones gererentur, Nauarj (quem in carcerem supra diximus abductum) frater auxiliariis copijs multum auctus, Normanniam rapinis & incursionibus vexare.

Galliæ ordines, de tuendo regno consultaturi, Lutetiam conuenerunt, quandoquidem & Rex in hostium erat potestate, & filij per ætatem non satis prospicere poterant. Ex omni numero triginta sex constituti sunt, quibus rerum administratio, donec solu-

solu
pro
lum
ne
ipsi
ret,
tam
Scol
pac
Ang
am
bib
apu
ince
nis.
bilo
cora
tra
qui
cipe
pens
& l
tus,
glia

prin
Pica
Per
rela

Solutus esset custodia Rex, committeretur. Sub
proximum ver Angli filius iraeiecto mari, Gal-
lum & cum eo filium in Angliam abduxit, pactio-
ne interim super inducijs facta per Cardinales, quæ
ipsi deinde inter Anglum & Scotum, ut pax coi-
ret, plurimum laborabant, adiuvante illos in hoc
tam pio negotio, Episcopo sancti Andree apud
Scotos. Sunt autem hæ conditiones initæ susceptæq;
pacis, primum, ut ne Scotus unquam aduersus
Anglum inceptaret bellum, imò ut suos in Angli-
am volentes facere excursions, pro sua virili co-
hiberet. Deinde ut in regnum reuersus, id ageret
apud populum, ut Scotia esset Angliæ subiecta de-
inceps, ratione feudi, quod vocant, & inaugurationi-
nis. Quod etiamsi populus recusaret, Scotus ipse ni-
hilominus perpetuam & firmam cum Anglo con-
cordiam servaret: postremo depetideret Anglo in-
tra decennium quingenta aureorum millia. Cuius
quidem rei gratia daret, obsides aliquot regni prin-
cipes viros, in Angli potestate futuros, donec de-
penso auro fidem suam liberasset. His ita peractis
& literis dignis in eam rem conscriptis, Rex Sco-
tus, qui novem annos, & eo plus captivus in An-
glia fuit, ad suos reuertit.

Pleriq; omnes Gallie nobiles & civitatum
primores optabant, Navarrum (qui Lutetia, in
Picardiam abductus erat) custodia liberatum.
Per ipsos adeo ordines ad Carolum Regis filium,
relatum est. Ille, quod causa esset ignarus, propter

D

quam

HISTORIAE I. LIB.

quam Rex eum voluit captivum, nihil audebat statuere. Tandem quorundam auxilio, qui miris technis in arcem, ubi detinebatur, erant recepti, exemplis, Lutetiam venit: ubi coram omni populo, suum in Galliam amorem & voluntatem exposuit, ita ut magna pars, in eum, quam Normannia Ducem essent propensiores. Imprimis autem illi sauebat, cuius apud Parisianos non levis est auctoritas, urbis praefectus.

Gallo apud hostem capto, miri fuerunt motus, & magna scelerum impunitas, ut fieri solet, dum qui facinora cobibeant, & fontes plebsat, vix illius extare creditur. Collecti grassatores, vexare omnia rapinis, obsidere vias, depredare quosvis. Quin & inter ipsos procures non satis convenire, coepitq; nobilitati displicere triginta sex virorum Imperium, qui regno praerant. Sed omnium maxime horrenda fuit illa seditio & colluvies rusticorum, qui undequaq; collecti in Campania & circum, paulatim magis augeri, sic ut ad centum milia surgeret ipsorum turba. Putabant hi nobilitatem omnem regni interficiendam. Proinde, facto impetu, diripere nobilium aedes, religare domos ad postes, & in illorum aspectu, violare coniuges atq; filias, totam deinde familiam mactare crudeliter, & domos exurere. Cumq; esset tanta illorum immanitas, ut feminae potentiores, ni vellent impurissimorum hominum libidini esse expositae, cogentur sese abdere: contracto exercitu, pugnatum

in eos

in eos. Ad Meldam oppidum oppressi omnes, aut
in Matronam precipitati.

Regis filius, inter Nauarrum & urbis præ-
fectum tacitam esse conspirationem videns, Lute-
tia cecidit, collectis copijs. & spectabat res ad ru-
mulosum exatum, obsidebat enim urbem. Sed
Episcoporum quorundam intercessione, reconcilia-
ti sunt principes.

Ceterum præfectus ut misceret omnia, nocte
quadam statutum habuit, eos, qui sequerentur ad
uersas partes, opprimere: iamq; transegerat cū qui-
busdam, foris expectantibus prædam, qui certa
noctis tempore urbem inuaderent. Sed patefacta
traditione deprehensus ipse noctu, cum clamibus
urbis, oppressus est, & cum eo sceleris conscij. Præ-
fectus hic, rebus ita turbatis, Lutetiam primus om-
nium cinxit muris, fossis, atque pertis. Nauarrus
de huius nece & oppressione certior factus, quod
plurimum amasset, ob beneficiorum acceptorum
magnitudinem, indignitate rei, tum quodd &
ipse facinoris auctor haberetur vulgò, & sua
sponte, & instigante fratre Philippo (qui Nor-
manniam prius infestarat bello, & nihil optabat
vehementius, quam agrè facere Gallie) bellum
denunciavit, & acriter gerebat, multis ad Sequa-
nam & Matronam factis incursionibus, apud Am-
bianum etiam & Atrebatum expugnatis aliquot
oppidis & munitionibus. A præfecto, cuius facta

HISTORIAE I. LIB.

mentio, magnam auri vim acceperit, naq; commodum erat illi militem alere. Quinetiam plurimi fauere illius instituto & rebus omnibus. Hinc adeo factum, vt non paucas arces & oppida, citra magnam difficultatem, saepe occupari, adeo quidem, vt Ambiani aliquot ciues potentiores, certa noctis hora militi illius oppidum patefecerint, ubi tum præter arcem nihil restabat expugnandum. Sed bona quadam fortuna superirruentes equites Gal-
li, coeptum interturbarunt, fugato hoste, & proditi-
onis auctoribus ad supplicium raptis. His malis, vt fieri solet, adiunxit se rerum penè omnium maxima caritas, adeo vt tenuiores egre vitam ueri possent. Et durauit hæc pestis, annos quatuor, dum enim fortune omnium ordinum militis rapacitati exposita sunt, dum agricolis tutum non est vacari labori, dum mercatores, nisi maximo facultatum suarum, & vite periculo, commeari non possunt, quid aliud inde, quàm commune malum, quodq; ad singulos redundet, oriri ptoest?

Nauarrij, certo tempore, tantum non interre-
pti, cum existimarent necessario sibi cum hoste con-
figendum, occupato colle editiori, quandoqui-
dem turba vincebantur, calcarea omnia in unum
aceruum deferentes, erigebant sursum rotulas, vt
in adeundo hostem impedirent. Sed superueniens
besperus Gallos cohibuit à pugna. Noctu ma-
gno silentio se receperunt in vicinum vicum, &
extra-

extructis ignibus quasi pernoctaturi, præter Gal-
lorum spem illico discesserunt, frustra eos perse-
quente hoste. Inter cætera tenebant Meludunum
ad Sequanam. Ad obsidionem huius misit Nor-
mannia Dux quatuor millia equitum. Sed inter-
cesserunt Cardinales quorum ante facta est mentio,
qui pacem inter eos firmarunt. Philippus autem
Nauarrij frater, noluit unquam in conditiones pa-
cis assentire, obijciens germano, quod præstigijs
& incantationibus deluderetur. Itaq; conuulsi se ad
munitiones maritimas, Anglo subiectas.

Firmata pace inter Gallos & Nauarros: iam
exactum erat tempus induciarum, quæ Ioan-
ne Rege in Anglia capto, per Cardinales ad trien-
nium erant constitutæ, inter Anglum & Gallum.
Itaque omnes qui sub Nauarra militauerant, ad
Anglicos Duces se contulerunt, sic malum unum
plurima alia ordine secum traxit. Sed Angli tunc
duriter à Gallis excepti fuerunt, quanquam non
sine magno detrimento miserorum, qui vel ruri,
vel in oppidis non ita munitis habitabant. In
hos enim quicquid lubitum esse designabant An-
gli externo milite comitati. Finito induciarum
tempore ut diximus, Anglus, filius illius natu-
grandior, Gallus, & Iacobus Borbonius priua-
tim inter se Londini egerunt de pace, cuius formu-
las ad Ducem Normanniæ miserunt. Ille reuulsi
ad tres ordines. Habita consultatione uehementer
dissplicuerunt, & nuncijs responsum est, malle se

HISTORIAE I. LIB.

multò adhuc duriora sustinere, quàm illas admitte-
re. Responsum hoc malè habuit & Gallum capti-
uum & Anglum, aded, ut hic statim iusserit con-
scribi exercitum, qualè nemo unquam, ex Anglia
prodeuntem vidit, appulit Caletum vnà cum qua-
tuor filijs. Et priusquam ex Anglia decederet, ex-
ponebat coram omni exercitu suas rationes atque
consilia, nimirum, se expeditionem deinceps facere
in Galliam, ea spe & animo: ut illos adigeret ad
suscipiendas conditiones, quæ quidem sibi & ho-
nori & vsui, & dignitati esse possint. Nec prius
finem facturum se, neq; reuersurum, quàm ex volo
rem gessisset.

Proinde si quis esset omnium, cui hæc ratio
non placeret, ut is domi se comineret: sed conditio-
nem libenter omnes acceperunt.

1359.

Caletò Anglus venit Remos, & cùm vide-
ret urbem pro sua magnitudine benè munitam,
nunquam oppugnare voluit, ne temere faceret ia-
cturam sui exercitus, quem ad maiora seruabat.
Postquam obsedisset ad menses duos & eò plus,
contendit in Burgundiam. Ibi Dux missis legatis,
orauit ne sineret depraedari militem suam ditionem.
Exoratus est Anglus, ut erat summa humanitate,
sed ea lege, ut Burgundus dependeret centum au-
reorum millia. Interim Gallia miserè vastabatur
partim ab Anglo, partim ab aliquo illius exercitu
apud Picardos relicto, partim a Rege Navarre,
qui denud concitatus erat in Ducem Normannia.

Aueni-

Auentione, quidam Franciscanus, futurum prædixerat, ut & Ecclesiasticus ordo multa pateretur, propter ambitionē, auaritiā, atq; superbiam, & Gallia durissimè affligeretur, exterorum incursionibus, adeò quidem, ut nulla illius pars ab hoc malo tuta esset futura.

Pontifex hunc in vincula coniecit, quòd minus grata denunciaret. Anglus Normanno prælium sese commissurum significarat, Sed iste fortunam experiri metuens, Lutetiæ substituit.

Normannus considerans præsentem rerum statum non diu posse consistere sine maximo & exitiali damno Gallia, legatos ad Anglum misit, ex consilio procerum, qui de pace agerent. Actum est variè, & vix videbatur posse coire inter eos concordia. Nam Anglus hoc sibi planè propositum habebat, iure sibi deberi Galliam.

Dum ita consultaretur, prope Carnutenses subitò coorta tempestas, quæ & homines & equos 1360. prostrauit, ita commouit Regem, ut votum faceret se velle animum ad pacem adijcere: atque deinde Calerū expeditum est negotium, cuius hæc ferè est summa: Vt Rex Anglus & illius deinceps hæredes atque successores tenerent comitatus, vrbes, arces, munitiones, dominia, insulas, redditus atq; prouentus Aquitanie, item. urbem, arcem, comitatum, & omnem ditionem Pictaniensem, urbem & arcem Rochella, Lemonicum, vnà cum omni regione. Ad hæc tam urbē Angolefmensē,

quàm arcem cum vniuersa ditionem: item Cal-
tum, & multa præterea alia, quorum ut ingens
est numerus, ita fastidiosum sit, illa recensere: ut
Gallus renunciaret his omnibus, & simul feudis
atq; iuri quod vel ipse vel illius heredes atq; suc-
cessores, vlllo modo requirant, vtiq; hac omnia An-
gulus teneret liberè, nec opus haberet Regem Gal-
liæ aut illius successores, ut superiores in hoc ag-
noscere. Item ut vicissim Angulus, pro se, suis hæ-
redibus & successoribus renunciaret nomini, titu-
lo, & iuri, quod vel ipse vel illius posteri præten-
dant in regnum Galliæ, ut renunciaret etiam por-
tionem, quam postulabat ex Ducatu Normanniæ,
Andegauensi, & Turonensi. Item omni iuri Bri-
toniæ. Hæc & alia multa, quæ copiosius apud au-
ctorem, vterq; Rex sanctè iurarunt, & eorum fi-
lij. Porro, ad maiorem confirmationem, dati sunt
à Gallo obsides, Dux Aurelianensis, Andegauen-
sis, Berriæ, Borbonius, plus minus duodecim Co-
mites atq; Barones: item potentissimæ Galliæ ci-
uitates, aliquot maximè præstantes viros mitte-
bant singulæ. Et his quidem omnibus Londinum
adductis, Gallus Lutetiam redijt, magno suorum
desiderio. Eo statim ad omnes officarios, præsides
urbium, munitio numq; suarum, quas Anglo ces-
serat, scripsit, ut migrarent. Sed dictu mirum,
quàm hoc agrè fecerint pleriq; omnes. Nimis enim
durus & insolens videri illis, ferre iugum &
imperium Anglorum. Præcipuè verò Rochellenses
im-

impense deprecari. Sed Gallus equi & honesti studiosus, à pactis & iureiurando minime descendendum existimavit. Ideoq; iuxta formulas contractus agi per omnia mandabat. Vicissim ab Anglo missi sunt, qui certas arces & munitiones, bello partas, Gallicæ ditioni restituerent. Liberatis ad hunc modum oppidis atq; munitionibus, milites iam olim assueti rapinis atq; prædiis, cum reditum ad suos, & inutilem sibi & minus etiam tutum esse iudicaret ob admissa facinora, fortunam deinceps experiendam putarunt. Itaq; collecti grassabantur per Campaniam, & loca vicina, depopulantes omnia, aucto indies numero, ut fieri solet. Gallus certior factus de ipsorum improbitate & nequitia, Iacobum Borbonium misit cum exercitu. Invenit eos confidentes in altissimo monte, cuius ea fuit forma, ut numerum copiarum nemo posset omnem contemplari. Et cum essent ad sedecim millia, non videbantur exploratoribus excedere quinque. Conferto prælio acriter pugnatum est, sed deteriores partem fortuna iunxit. Multi perierunt in eo prælio clari Viri. Vulneratus graviter ipse Borbonius una cum grandiori suo filio Petro. Abducti Lugdunum, triduo post obierunt. Parta victoria, facinorosi isti recta tendebant Avenionem: quare Pontifex & Cardinalium cætus summo repente metu sunt perculsi. Nam tanta erat scuitia & improbitas, ut nemo se illis opponeret. Caterum in his angustiis positi, quod

HISTORIAE I. LIB.

repellerent immanissimam gentem, quæ nullum non
 maleficij genus perpetrabat, crucem prædicari inesse-
 runt, concessa admissorum omnium remissione.
 Conueniēre plurimi. Sed cum salarij nulla fieret
 mentio, subduxerunt se omnes. Hoc ipso tempore
 Marchio Montferratensis in Duces Mediolanenses
 bellum gerebat. Egit igitur Pontifex cum isto, ut
 hanc collusiem omnem secum in Insubriam abdu-
 ceret. Atq; ita euenit. Accepit enim à Pontifice
 & Collegio Cardinalium sexaginta millibus auro-
 rum, propositis etiam à Marchione salarijs, illum
 secuti sunt, & strenuam ei operam nauarunt. Gal-
 lus per Ducatum Burgundiæ (qui tum morte iu-
 nioris Ducis ad eum fuit deuolutus) venit Aue-
 nionem, salutatum Pontificem, qui non multo post
 obiit. Et cum de electione non conueniret (duobus
 quibusdam maximè ambientibus) electus est Ab-
 bas quidam sancti Victoris apud Massiliam, vir
 doctus & pius, vocatus deinde Urbanus Papa.
 Rex Cyprî Auenionem appulit, vehementer ob-
 testans & Pontificem & Gallum, ut expeditio-
 nem facerent aduersus Sarracenos & hostes fidei
 Christianæ, Pontifex in concione rem proposuit.
 Suscepit crucem Gallus cum bona suorum nobili-
 um parte. Postea Cyprîus in Bohemiâ abiit, ad
 Cæsarem id temporis, inde per Germaniam, Bra-
 bantiam, & Flandriam venit in Angliam, idem
 rogans Edwardum Regem, sed iste honestè se ex-
 cusauit. Ex Anglia rediit Ambianum, ubi tum
 Gallus

Gallus erat. Post in Aquitaniam accessit ad principem Vualensem. Et sub idem tempus principis natus est filius, Eduardus nomine.

Obsides pro Gallo datos malè habuit, tam diu detineri se custodia. Rex Eduardus, ut erat facilis & humanus, permiserat illis adire Caletum animi recreandi causa, tum etiam ut Gallæ viciniores, negotium suum eò commodius tractarent. Subinde miserunt ad Regem & Normanniæ Ducem. Gallus, quòd esset occupatus in adornanda expeditione contra Sarracenos, deinde etiam quòd bello vexaretur à Rege Navarra, non commodè potuit illos expedire. Itaq; factum est, ut dux Andegauus Regis filius, relictis socijs obsidibus, in Galliam reuenteretur.

Gallum incesit mira quadam cupiditas reuiscendi Anglum, quòd benignè esset ibi tractatus. Dissuasum illi fuit, perstitit tamen in sententia, ut filium suum etiam propter abitionem excusaret. Abijt, receptus est honorificè. Non multò post aduersa valetudine correptus Londini, obiit. Relatus in Galliam, in sancti Dionysij oppido sepultus est, presente Rege Cypri.

Rex Navarra, existimans sibi datam meliorem belligerandi occasionem, collegit militem undecunq; potuit, & commissum est prælium satis acre, in Normannia.

Ioanni Regi successit filius Carolus, antè dictus Normanniæ dux, eodè anno coronatus Remis, vnde

HISTORIAE I. LIB.

quæ uxore filia Petri Borboniæ Ducis, Coronatio-
ni interfuerunt inter ceteros, Rex Cypri, Vuences-
laus à Bohemia, Dux Lutsemburgi & Braban-
tia. Cùm Parisios reuertisset nuper coronatus Rex,
fratrem suum Philippum natu minorem, qui cum
patre Ioanne fuerat in Anglia captus, declarauit
Ducem Burgundia. Rex Ioannes priusquam in
Angliam nauigaret, erat hoc ipsum filio Philippa
pollicitus.

DE CAROLO EIVS NOMINIS QUINTO.

NONDUM ERAT GALLIA
prorsus purgata rapacibus istis quorum
suprà meminimus, & in Normannia
vicinisq; locis, pleriq; coniuncti Nauar-
ris, mirè infestabent illam. bellâ Dux erat Ludo-
uicus à Nauarra. Carolus Rex fratrem Philip-
pum Burgundia Ducem, nuper factum, præfecit,
ut in hostem confligeret. hic pleraq; omnia recu-
perauit. Sub idem tempus. Comes à Montepelia-
do, adiutus à quibusdam Germanis confœderatis,
propè Vesonium irrupit, in Heduos. Huc Bur-
gundus statim adduxit suas copias, sed migrarant
hostes.

In conditionibus pacis, inter Anglum &
Gallum, quorum capita breuiter retulimus, exce-
ptum

primum erat negotium Britanicum, & promiserant
 uterq; Rex, daturus se id operam, ut dissidium
 æquabiliter componeretur. Sed parum diligenter
 tractatum fuit negotium, & contigit Regem Ioan-
 nem mori, ut diximus. Quò magis incruduit bel-
 lum, Gallus subsidio misit Carolo à Blois, (qui da-
 tis filijs obsidibus è custodia fuit exemptus) millo
 equites. Ioannes Comes à Monteforti auxilia im-
 petrauit, cùm ab alijs, tum ab Anglis, id temporis
 Aquitaniam occupantibus. Paratis iam ad dimican-
 dum exercitibus, nobilis quidam Britonicus, ca-
 ptivus, cui armari non licebat, intercessit, supplici-
 ter orans, ut amicè transigerent, neq; sinerent rem
 ad manus venire. Credibile est, illum potuisse ex-
 orare. Sed Angli quidam nobiles tacite orabant
 Comitem Montfortium, qui copijs præerat, ne pacis
 vllæ rationes cum Carolo susciperentur. Isti enim
 quòd omnia ferè sua profudissent, cupiebant armis
 vel iacturam omnem recuperare, vel id si non con-
 ringeret, reliquum amittere. Itaq; commissum est
 prælium, multum acre, sed Angli virtute supe-
 riores, in fugam conuerterunt hostem. Carolus in
 pugna succubuit. id pleriq; tum credebant ex com-
 posito factum, quòd alia ratione finis imponi bello
 non posset. Montfortius videns illum vita spolia-
 rum, etsi hostis erat, lacrymas tamen non conti-
 nuit.

Fuso hoste, & paria victoria, Montfortius
 brevi temporis spatio cepit complures alias Brito-

nia urbes. Gallia Rex, de statu rerum certior factus, misit fratrem suum, Ducem Andegavorum, ut & viduam, uxorem Caroli, mirabiliter afflictam, consolaretur, & praeterea confirmaret eorum animos, qui nomine illius durabant in praesidijs. Sed cum iam bona Britonice pars in potestatem Montfortij redacta esset: Gallus, habita consultatione, misit legatos ad eum, qui de pace agerent. Ille rem ad Angliam retulit, qui cum non dissuaderet, condiciones propositas non exclusit. Nimirum, ut omnem Britonice Ducatum teneret. Vt, si contingeret ipsum mori, non relicta sobole, tum Ducatus devolueretur ad filios Caroli: vita defuncti, qui quidem in Angliam tum, ut diximus, debebantur obsides. Item, ut viduae, uxori Caroli, cederet comitatum quendam ijs locis, cuius annui redditus, atque proventus surgebant ad viginti francorum millia. Deinde ut a Gallie Rege vocatus, praescripto tempore adesset, accepturus ab eo, sui Ducatus inaugurationem, & reliqua omnia factururus ex more. Postremo, ipse adeo sua sponte promissit, daturum se operam, ut sui cognati, obsides in Angliam, liberarentur.

Ludovicus Navarrae, sub hoc tempus in Italiam abiit, desponsurus Reginam Neapolitanam. Gallia Rex in hunc usum illi mutuatus est sexaginta francorum millia, pignori ab eo susceptis aliis quot ipsius arcibus. Cum Neapoli res ferè suas pergisset: non multo post vita defunctus est.

Com.

Composito bello Britonico, simul & Nauarico, passim omnia plena erant milie prædone & rapinis assueto, qui Galliam potissimum infestabant. Videbat Gallia Rex, illos aut opprimendos, aut alijs rationibus e regno deducendos. Hungaria Rex tum aduersus Turcam bellum gerebat. Is itaq; petijt, hanc colluniam ad se traduci, sed veterani, quibus regio non incognita erat, dissuadebant profectiorem. Cognata fuit igitur alia ratio, & simul Galli negotium inuabat Urbanus Pontifex, Auenione degens. Nam & is pro sua in Galliam amore, cupiebat aliud traduci perditum genus hominum. Regnabat id temporis in Castilia quidam dictus Don Pietro, homo impius & tyrannus insignis. Nam & complures honestissimos viros ad supplicium rapuit, & sua ipse manu plerosq; interemit: & inter hos etiam uxorem suam ex familia Ducum Borboniorum. Proceres Ecclesie in vinculis detinebat, exutos omnibus facultatibus. Dicebant illius familiares, conspirasse eum cum Rege Granate Christianorum perpetuo hoste. Patrem habuit Alphonsum Regem, qui ad aliam quandam allisit: e qua tres filios sustulit, quorum natu maximus Henricus, vir strenuus in bello, & honesti erat ingenij. Tyrannus iste subinde apud Pontificem ob varia crimina accusatus, concitauit omnes in sui odium. Habita consultatione, Pontifex Urbanus Henricum istum illegitimum, & Arragonie Regem, Petrum (cui per-

HISTORIAE I. LIB.

petuum erat cum tyranno bellum, ut qui spoliatus erat suis aliquot ditionibus ab eo) Auenionem venire iussit. Ibi legitimatus Henricus, declaratus est Castiliae Rex, excommunicato & reiecto Tyranno. Arragoniae Rex promisit se pactefacturum suam ditionem omnem & suppeditaturum annuam copiis, quae in Castiliam deducerentur aduersus Tyrannum: quod & ipse sua posset ope militum recuperare. Ad hanc expeditionem conueniunt plurimi nobiles viri. Hac igitur ratione, milites isti, Galliae iam olim graues, in Castiliam abducti sunt. Tyrannus certior factus de exercitu aduentante fugit cum uxore, cum duabus filiabus & nobili unico. Nam populus odio illius, nolebat sumere arma contra venientem hostem. Sic destitutus erat ab omnibus. Ventum in Castiliam. Henricus summo applausu omnium, regni administrationem suscepit. A coronatione, acceptis à plerisque omnibus nobilibus & ciuitatibus iuramentis, discessum est à nobilioribus, quorum ope regnum obtinuit. Iam enim res confecta videbatur. Sed tamen militem illum praedonem non dimisit: quod statutum haberet, bellum inferre Regi Granatae. Tyrannus in his angustiis positus, ex consilio nobilis, qui vnicus apud eum substitit, misit ad principem Vnallensem literas miserationis plenissimas, de suo statu & infortunijs, petens consilium simul & opem. Non multo post ipsemet, quod suis in regno non fideret, Baronem appulit. Consiliarij principis putabant non esse

esse ei subueniendum propter scelera & impietatem maximam, neq. suscipiendum periculum vltimum ipsius gratia. Princeps contra iudicabat rem indignam, filium illegitimum occupare regnum, fieri hoc pessimo exemplo, & praiudicio ceterorum regum atq. Principum, Itaq. aduenientem Tyrannum in urbem Burdegalam, humaniter accepit, opem illi suam promittens. Misit tamen in Angliam ad Regem parentem suum, re omni exposita, consilium & auctoritatem ab illo petens. Angelus quod fœdus sibi cum Hispano iamolim intercederet, filium hortatus est literis, vt eum restitueret. Itaq. statutum fuit inter eos de protectione. Sed obstabat vnica res, faciundum erat iter per regnum Nauarræ: & Nauarra pridem fœdus susceperat cum Henrico nuper Hispania Rege. Baiona simul ventum est, & certis quibusdam conditionibus placatus est Nauarra, sic, vt studium, amorem atque pacem promitteret. Henricus Rex nouus certior factus de rebus omnibus, misit ad Gallum pro auxiliariis copijs.

Princeps egit apud Duces eorum militum, qui Galliam prius infestabant, & qui tum sub Henrico merebant, vt eos ad se traduceret. Erant circiter duodecim millia. Cumq. protectionem in Aquitaniam instruissent, in Arragonia Regno plurima perpeffi sunt, præclusis & obsessis vndique vijs, sed tamen peruaserunt: & cum abessent aliquot miliaribus à Tholosa, recepti sunt in Montem

HISTORIAE I. LIB.

Albanum ditionis Aquitanica. Galli certiores facti, obsidebant vias, ne Tholosam aut in vicina loca penetrarent. Ventum est ad manus. Srenue pugnatum à Gallis, ita quidem, ut hostem in oppidum vsq. praeffigarent, sed succedentibus in locum recentioribus, repulsi Galli, magna ex parte vel interempti fuerunt vel capti. Quorum ex numero tum erat Comes Narbona Tholosanis opem ferens, & praefer hunc plurimi alij Galliae, prouinciæq. Narbonensis viri nobiles.

Princeps Vuallensis, ne populum exactiombus premeret, ad alendum militem, non mediocrem auri vim à patre Eduardo mutuatus est: quinetiam aurea sua argenteaq. pocula in nummos redegit. Milites, ferro sibi patefacta via, perueniunt quò optabant.

Ex captiuis multi, bona fide, ut fieri solet, dimissi sunt. Urbanus, odi o militum istorum, auctor fuit Comiti Narbona, & alijs, custodia liberatis, ne pro sua redemptione, vel teruncium dependerent, eximens eos omni nexui, & obligationi. Dum apparatus bellicum faceret princeps, Burdegalam venit Rex Maiorica, grauiter querens apud principem de Rege Arragonia, qui patrem suum in vinculis necasset Barcelona, & vi armorum teneret omnem suam ditionem. Cupiens igitur vlcisci acceptam iniuriam & in hereditatem paternam restitui, principem implorabat. Vxorem habuit Neapolitanam Regnam. Expositis quere-
lis,

lis, princeps illi promisit, facturum se, confecto prius negotio Hispanico, ut aut æquis conditionibus, aut armorum præsidio in regnum suum restitueretur.

Prinſquam diſcederet princeps, natus eſt illi filius Burdegala, pro quo ad ſacrum fontem fideiſſit profugus Maiorica Rex. Vocatus eſt Richardus, poſtea factus Anglia Rex, mortuo Eduardo, principis natu maximo filio.

Sub menſem Februarium, Burdegala diſceſſit, paulò poſt ferebatur incertus rumor de Rege Nauarra, puta, quòd nouum ſædus miſſet cum Henrico Rege, itaq, futurum, ut principi & ipſius copiis non pateret via per illius regnum. Scriptum eſt ſemper ea re ad Nauarrum ſed ille ſuis rationibus diligenter expoſitis, amorem erga principem, & exultantem Tyrannum declarauit. Princeps ſui exercitus tres fecit partes, quarum alia alias ſequerentur. Primam tenebat Dux à Lenclaſtre, nuper ab Anglo in ſubſidium miſſus, ſecundam ipſe princeps vna cum Tyranno, tertiam Rex Maiorica adminiſtrabat. Facientibus iter per Nauarram, ipſe aded Rex, per bonam ſui regni partem, itineris comitem atq, ducem ſe præbuit, ut faciliorem haberent acceſſum. Pampeluna, quæ poſſiſſima eſt in regno Nauarra, conuiſio illos excepit Nauarrus: pleriq, omnes ſperauerant, ut arcerentur, poſtquam in regnum adueniſſent. Sed præter illorum opinionem Rex in amore & ſædere perſtabat.

HISTORIAE I. LIB.

Henricus Rex certior factus de exercitu A- quitano, conscripsit copias in Hispanijs, ad sexaginta hominum millia. Nam unice illum amabant, parati pro eo etiam quævis subire incommoda. Deinde per nuncium publicum misit literas ad principem, cupiens cognoscere, qua de causa bellum sibi mone- ret, cum nulla unquam ipsum iniuria affecisset. Princeps deliberatione facta nuncium apud se detinuit. Et longius productis copijs, prope urbem Victoriam confedit uterque exercitus. Ex Gallia venerunt in subsidium Hispano Regi tria millia.

Angli montem quendam occupabant. Hispano fuit consultum, si victoria vellet potiri, sine caede & sanguine, non esse opus alia ratione, nisi ut undequaquam præcluderet vias, ne quis commeatus ad hostem perferri posset. Nam erant Angli tanquam in angustijs positi, & minimo negotio potuissent intercludi itinera. Sed Hispanus pugna cupidus, quod exercitus ipse iam surgeret ultra centena millia hominum (nam augebatur indies) manum voluit conferere.

Postquam aliquot dies in hac parte confedis- set Anglus, ob loci sterilitatem aliud deduxit exercitum, : & cum non procul abesset, à castris hostium, per nuncium, quem ad tres ferè hebdomadas apud se detinuit, literas dedit ad Hispanum, in quibus breuiter respondit, se grauib. de causis fugato Regi opem ferre, libenter se quidem velle

com.

componere dissidium, verum esse necesse, ut abdicet regni administrationem atq, omnem titulum, quem iure sibi usurpare non posset: quod si recusset, iam se paratum in quavis partem. Quem in modum Angli suas acies instruxerint, supra diximus. Hispani quoq, exercitum omnem in tres partes dividerunt: primam tenebat insignis quidem belli Dux à Gallia, & erant circiter quatuor millia: secundam habebant duo fratres Henrici, plus minus viginti quinque millia tam equitum, quam peditum: tertiam ipse Rex Henricus, & surgebat illius exercitus omnium longè maximus, ad septem millia equitum & sexaginta millia peditum, quorum magna pars balistas ferebant. Inter Navarram & oppidum Navarretam simul venium est. Vix unquam maioribus pugnatum viribus. Hispani fundis utebantur, quibus transverberabant galeas hostium, crudeli certè pugnandi genere. Angli contra sagittandi peritissimi, obruebant eos multitudine telorum. Frater regis Henrici, qui alteram partem exercitus tenebat, ut diximus, illico, ut vidit principem, cum suis copijs signa contra se ferre, discessit è prælio, nec unquam in hostem pugnavit. Ea res animos plurimorum fregit. Sed Rex Henricus, quacumq, parte videbat languentem fratrumq, exercitum, illuc sese ingerere, acclamare suis, hortari, & commonefacere honoris, & officij: atq, adeò ter uno die suos iamiam ad fugam spectantes, voce sua cohibuit, & in ardore continuit. Neq,

HISTORIAE. I. LIB.

solum à milite, verumetiam ab ipsis principibus omnium acerrimè pugnatum est. Tyrannus profugus, Regem Henricum sibi dari cupiebat obuium in praelio. Sudatum est nauiter & plus quàm hostilibus animis. Tandem Hispani, cum Anglorum simul & Aquilanorum vires impetumq; ferre non possent, in fugam sese dederunt: neq; potuit eos reuocare auctoritas vel clamor Regis Henrici: qui simulatq; vidit se magis & magis iam destitutum à suis, fugit & ipse. Habebat enim hoc sibi persuasum, futurum ut si caperetur in praelio, morti daretur. Angli fugientem hostem persecuti sunt. Ibi verò mira fuit facta strages eorum qui occidebantur, & qui sese ipsi præcipites in fluvium quendam insignem ijs locis dabant, ne in hostium manus deuenirent. Commisso praelio perillustratus fuit caesorum aceruus. Inuenti plus minus sexcenti equites occisi, & septem ferè millia pedum, non numeratis interim ijs, qui ad pontem occisi fuerunt, & flumine absumpti. A pugna principes conueniunt Burgis Hispaniae oppido, huc accesserunt ex Toletis, Lissèbona, Gallitia, Sibilis, & ex plurimis alijs Castiliae locis, ut fidem præstarent Tyranno iam restituto. Videbant enim tantæ multitudini non posse obsistit. Anglus postea egit cum Tyranno, colligeret pecuniam, ut militibus, quorum opera restitutus esset, satisfaceret. ille in Sibiliam abiit pro colligendo auro in hunc usum, ab aliquot hebdomadis ad Anglum reuersurus, quò omni-

omnibus persolveretur. Nam cum eiectus regno, primum venisset Burdegalam ad principem, obtestans opem, ut diximus, promiserat, se, ut primum esset restitutus in regnum, liberaliter persoliturum omnibus, & ita se hoc nomine obligauit principi, ut hic fideiussorem suam pro eo interponeret apud nobiles, & reliquos iamiam ad expeditionem paratos. Abiturus in Sibiliam fidem dedit principi, se breui una cum auro adsuturum. Princeps cum ultra praestitutum tempus expectasset ad aliquot menses, misit, qui cognoscerent causam. Tyrannus respondit, se emandas aliquot suos, qui perferrent aurum: sed à prædioribus in via fuisse interceptos: rediret adeo ipse in suam ditionem, relictis aliquot officiarijs in Castilia, se numeraturum illis abundè, responsum quidem malè habuit principem, sed aliud tum obtinere non potuit.

Rex Henricus è pugna fugiens, Valentiam Arragoniæ ciuitatem venit, calamitatem suam apud Regem exponens. Inde Montempeffulanum, ad duceem Andegauorum, summè infestum Anglis. post Auenionem ad pontificem Urbanum, recensens infortunia, & miseras. & parabat Pontifex id temporis abitionem inde Romam. Aditus tacite à Duce Andegauensi Henricus, collectis militibus, inuasit ditionem principis. Cuius uxor indignitate rei perterrita misit ad Gallum, ut is compesceret hostem: sed ille dissimulare: hinc adeo princeps cum intellexisset de statu rerum, coactus

HISTORIAE I. LIB.

est ad suos, nondum pensa pecunia à tyranno, red-
re. Cum in Arragoniam venisset, inuenit obstacu-
la, neq; patebat transitus. Verùm constructo die res
inter eos transacta est amicè.

Princeps Vuallensis in ditionem suam reuer-
sus, quòd magnam pecunie vim profudisset in bel-
lum Hispanicum, conscripsit nobiles Aquitaniam,
& primores civitatū. ibi in cœtu proposuit de com-
muni quodam tributo ab omnibus conferendo, per
omnem ditionem, idq; solum ad quinquennium,
propter magnum æs alienum (nondum enim militi
satisfactum erat) deinde etiam, quòd præter hoc
omnia, thesaurum ferè suum in expeditionem
Hispanicam, omnem profudisset. Pleraq; omnes ci-
uitates assenserunt. Sed potentiores aliquos princi-
pes opponere se. In hanc sententiam, Se nullo un-
quam tempore, quo Regibus Gallie subiecti fuis-
sent, grauatos eiusmodi exactionibus, & potius
quàm dent, malle se quiduis perpeti. Principe ni-
hil remittente de suo ardore & proposito. Nobiles,
qui contrà dixerant, rectè se contulerunt Lutetiam
ad Gallum, & ibi in cœtu consiliariorum, molestiū
exposuerunt, grauiter conquerentes de Principe,
& simul Gallum obsecrantes, vt in ipsius patrocini-
um reciperentur.

Gallus respondit, Asturum se ex consilio, &
iuxta formulas pacis inter patrem suum & An-
glum constitutæ. Aquitani interim proceres com-
morabantur Lutetia. Tributum sic erat, vt singula
fami-

familia per annum penderent francum unum, quæ quidem summa creuisset, ad duodecies centena francorum millia, in singulos annos.

Henricus Rex, certior factus de rebellionē Aquitanorum, iudicans optimum esse, frui aliena calamitate, noluit hanc tantam occasionem negligere. Colligit igitur exercitum ad decem millia hominum, adiutus ab Arragonio. Quacumq. tenderet, recepit vrbes & arces in suam ditionem. Tyrannus Sibilæ tunc commorans, intellecto nuncio, misit illico ad Regem Lusitanie, ad Regem Granatæ, pro subsidijs. Imperauit, & habuit collecta circiter quadraginta millia, inter quos multi etiam Saraceni.

Rex Henricus, videns consilio magis & arte, quàm viribus agendum, (Tyrannus enim illum superare multitudine) ex consilio cuiusdam Ducis, primo diluculo, præter opinionem, repente adortus est hostem, & feliciter pugnavit, ita quidem, vt Tyrannus in vicinam quandam arcem confugeret. Hoc vt rescivit Henricus, omnem exercitum illuc adduxit, Tyrannus periculi præsentiam videns, nocte intempesta, arcem tacite egressus, cum paucis quibusdam, sperabat euasurum se. Verùm incidit in præfectum excubiarum: à quo captus, illico ad Henricum Regem adductus est, qui statim asperrimis verbis in eum cœpit inuehi. Tyrannus illi vicissim obijcere matrem meretricem. Breuiter, Henricus Tyrannum bumi prostratum, ipse super-

incumbens, gladio confodit, & ab illius morte, omnem Hispaniam, facili momento recuperavit. Lusitaniae Rex, mortem Tyranni cognati sui parabat ultisci bello, sed pacatus fuit.

Quo tempore Aquitaniae principes Lutetia commorabantur, Gallo natus est filius, eiusdem nominis. Interim subiunde fuit supplicatum Gallo ab Aquitanis, ut se contra principis iniquitatem defenderet. Quod si non fieret, cogi se necessitate summa, sollicitare alium dominum, cuius patrocinio, quiete sua possideant: atq; ita futurum, ut Galliae Reges deinceps excidant dominio, & iure totius Aquitaniae. Rex molem atq; periculum belli considerans, diu multumq; deliberavit. Ex consiliariis Regis, pleriq; omnes hortabantur ad bellum, contententes vehementer, pacis conditiones ab Anglo violatas. Tandem visum est citare ipsum adeo principem in Senatum Parisiensem, & missi sunt, qui citationem perferrent. Princeps, ut audivit, tandem respondit, venturum se quidem Parisios, postquam Rex ita iubeat: sed galea capiti imposita, & comitatum sexaginta millibus. Nuncij Burdegala discesserunt, & in itinere comprehensi, ex mandato principis coniecti sunt in carcerem.

Hic obiter commemorandum est de obsidibus in Anglia. Dux Andegavus, ut supra dictum est, subduxerat se, priusquam Rex Ioannes in Angliam rediret. Dux Berriae, facilitate Regis Angli, impetrarat anni spatium, quod posset in Gallijs commorari.

morari. Et eadem ratione pleriq; alij dimissi sunt. Vnus ex item alter, depensa pecunia, sese redemerunt. Qui sic à Rege fuerant dimissi, orto iam bello, non redibant.

Gallus Anglo denunciare bellum. Et Galli quidem negotium, puta, belli tractationem, agebant duo illius fratres, undiq; colligentes militem, sic va-
numerus ad centena hominum millia surgeret. In-
cursum est subinde à Gallis in Pictaviensem agrum,
& alias ditiones principis. Et huius vicissim mili-
tes incursiones fecerunt in ditiones eorum qui belli
dederant occasionem, quig; apud Gallum de se con-
questi fuerant.

Gallus causam suam, & belli necessitatem, di-
uersis locis, per disertos viros ita euidenter expo-
suit, ut nemo non iudicaret iustissimas illius esse
rationes. Idem Anglus faciebat, nimirum eo consi-
lio, ut expositis belli causis, faciliorem haberent
populum ad pendenda tributa, & subeunda onera,
quæ impræarentur.

Ludovicus Flandriæ Comes filiam habebat
unicam. Angliæ Rex, modis omnibus cupiebat
hanc vxorẽ dari filio suo natu minimo, & super ea
re laboratũ adeo fuit per totum triennium. Quan-
tum ad Comitem, nihil desiderabatur. Verũ pon-
tifex Urbanus, nullis rationibus permoueri pote-
rat, ut asseniret. Erant enim consanguinitatis
ratione sibi coniuncti. Ludovicus igitur videns nõ
posse fieri, ut ijs locis nuptiæ coeurent, cepit agere
per

HISTORIAE I. LIB.

per amicos apud Philippum Burgundiae Ducem Galli fratrem Germanum, ut inter hunc & filiam suam confirmaretur matrimonium. Id adeo factum est, & hac ratione Burgundia, & Flandria simul unitae sunt.

Anglus considerans per connubium hoc futurum, ut Burgundus Flandro succederet, egit apud Regem Navarrae, (cui similitas erat cum Gallo, propter aliquot diuites) ut Gallo denunciaret bellum.

Maximam vim navium Gallus instruxerat, missurus fratrem suum Burgundiae Ducem cum lectissimis copijs, ut in Anglia bellum gereret. Anglus re cognita, bellum & ipse adornauit, excepturos venientes illos, filium praeterea suum Ducem de Leucastre cum copijs misit Calerum. Quod ut Gallus accepit, ex consilio suorum mutauit sententiam, melius esse iudicans, pugnare in hostem, sua iam sponte transgressum mare. Missus itaq; fuit Burgundus, bene instructus: qui cum propius hostem confedisset, etsi multo potentior, manus tamen conferere noluit, nisi ex mandato Regis, fratris germani.

Re censet auctor, quendam belli Ducem Anglum, virum & animo & consilio praestantem, & multum praeterea in suis rationibus fortunatum, voluisse, quodam die, nactum occasionem pulcherrimam, ferire hostem: quodq; negotium melius conficeret: orasse Comitem quendam Anglum, ut certo

certo numero equitum sibi ferret suppetias. Quod cum ille haberet in animo: commonefactum à suis, ne omnino succurreret: quoddam ille, si res feliciter caderet, omnem rei gestæ laudem solus esset habiturus: ageret negotium ipse suum, & aliquid moliretur, unde solidam gloriam obtinere posset. Hac ratione impeditum illum, quod maximè optabat, perficere non potuisse. Nimirum ubiq; dominatur inuidia, & ambitio: ac sæpenumero fit, ut dum alter in alterius gratiam nihil vult suscipere molestiæ: omittantur præclarissimæ rationes, & aduersarij hoc ipsum deinde in usum suum transferant.

Vbi per aliquot dies ita consedissent aduersi exercitus, Burgundus ex mandato Regis, militem omnem dimisit. Lenclastre Caletum redijt. Et cum aliquot ibi dies reficiendi sui gratia commoratus esset, collectis denudò copijs, tendebat in Galliam, ubi exustis aliquot oppidis propter impendentem hyemem, dimisso exercitu, in Angliam reuertit.

Bellum istud diuturnum, malè habebat nobiles quosdam Gallix, quorum aliquot collectis rebus, aliò se contulerunt, expectantes auræ serenitatem, ne si aut ab armis quiescerent, aut alteri se adiunxissent, puta, vel Gallo, vel Anglo, rebus ipsi suis obessent. Nam talis erat multorum ratio, & cum in utroq; regno possessiones retinerent, neq; hunc iuuare, neq; illum destituere, citra facultatem in-

ctura

HISTORIAE I. LIB.

curam possent. Plurimi contra Aquitani principes, derelicto Angli filio, ad Gallum transibant.

Eduardus Rex, ut erat ingenio moderato & summa prudentia, videns discessionem illam nobilium à filio suo, tendere ad magnum malum, misit in Aquitaniam literas in hanc ferè sententiam: Delatum ad se, plerosq; omnes implacatè ferre nuper imperatam pecuniam à filio suo. Velle propterea se huic malo subuenire, & ea omnia prorsus tollere, quæ ad odium vlllo modo spectare possent. Adeoq; statuere, & mandare se, ut filius omnem hanc rationem imperandæ pecuniæ omittat, utq; damnum & impensa rependatur ijs, qui vel à filio suo vel illius officarijs nimium se grauatos iudicarent. Ad hæc, condonare se illis, qui ad Gallum transissent, modò intra mensem reuertantur in Aquitaniam precari se hoc solum, ut ne seditionem vllam excitent, ut memores fidei præstitæ atq; iurisiurandi, præsentem imperij formam sequantur. Se paratim eos placare, qui ex æquo docere possent grauatos se nimium fuisse. Hanc suam esse mentem, hanc etiam consiliariorum suorum omnium voluntatem.

Hæc literæ fuerunt passim per Aquitaniam publicatæ. Sed parum attulerunt momenti, nam multos erat videre quotidie deficientes, à principe ad Gallum, ut satis appareat, nullam esse virtutem ad reuocandos homines in amore efficaciorē, lenitate. Etenim Angli filius alioqui vir eximius, rebus

rebus secundis, ut fieri solet, elatus, parum comiter tractare coepit nobiles sibi subiectos: hinc adeo factum, ut amare eum non possent. Gallus vero quoddam præter singularem prudentiam, benignus etiam esset, insinuauit se hominū animis. Qua quidem ratione Galliam plurimum locupletauit, dignus qui inter prudentes Reges annumeretur.

Gallia Rex, habita consultatione cum fratribus, Duce Andegauensi, Duce Berria, Burgundia, et alijs Regni proceribus: ingentem exercitum misit in Aquitaniam. Et Dux quidem Andegauus Tholosa copijs suis eductis, quicquid ijs locis erat munitionum et oppidorum ditionis Anglicæ: facili manu, vel deditione facta, vel armis recuperauit. Dux Berria, Lemouicensē agrum inuasit. Andegauorum Duci adiunxerant se quidam Aquitanie nobiles, illi nimirum ipsi, quorum delationibus et querelis incitatus Galliarum Rex, bellum hoc suscepit. Berria Principem sequebantur Borbonius, Alenconius, et plurimi alij. Quacunque tendere, facilem muenere viam. Sub hoc tempus, cum Nauarro transiit Gallus. Erat enim ille placandus, ne per Normannicæ partem oramq; maritimam, Anglis in reliquam Normanniam, Gallia subditam, iter patefaceret. Transactio fuit eiusmodi, ut Nauarrus, simulatque rediisset in regnum suum, Anglo bellum denunciaret. Ab Hispanis etiam auxiliares copiae Gallis accesserunt, voluntate et beneficio Henrici Regis.

HISTORIAE I. LIB.

Regis. Interim Angli filius, partium suarum baud immemor, militem vndecunq, collegit. Et Anglus, quò belli molem facilius perferret: inducias cum Scoto pactus est nouennales, ita quidem, vt Scotis integrum esset, vtrobiq, militare. Alium praterca misit exercitum, qui Picardiam depopularetur. Huic praefecit Robertum quendam Conollium, Anglici nominis mirè studiosum, alioqui natione Britonem. Surgebat militum numerus ad decem circiter millia. A Caletò cum per Artesiam iter faciens, Atrebatum venisset, abstinuit, quidem ab oppidi oppugnatione, sed igni in suburbia coniecto, studebat oppidanos aut eruptionem permouere, quæ tamen nulla fuit. Quacunque vadebant, omnia vastare flammis & direptionibus.

Andegauorum Princeps, compluribus locis ab hoste recuperatis, communicato cum suis consilio, dimisit exercitum, quòd pro tempore satis putaret gestum, & simul in praesidia militem distribuit. Berrix dux, post multam obsidionem, Lemonicum urbem in deditionem accepit. Qua quidem re adeò fuit offensus Angli filius, vt repente conscripto milite, oppidum cingeret, addito iureiurando, se non prius conquieturum, quàm oppidanis in suam potestatem reductis. Porro, cum ab exploratorib, accepisset, nimis arduum fore, insultu eam capere, cuniculis actis, & ad extremum deductis, immissa deinde vi ignis, bonam muri partem prostrauit, adi-

aditumq; militi fecit. Sed quis miserabilem illam
& vastam commemoret stragem? Non mulieri-
bus, non infantibus, ad Angli pedes misere pro-
cumbentibus, & salutem orantibus parcitum est.
Tantus erat viri ardor, tam vehement ira. Post
hanc tam immanem hominum stragem, post direp-
tas civium fortunas, & perpetratum omne sceleris
ac inhumanitatis genus (quæ militum est rabies)
principis mandao incensum oppidum solo fuit aqua-
tum. Berria, Dux, urbe potius, exercitum suum,
exemplo fratris, dimiserat. Hinc adeo factum est,
ut & dissipato milite, & paucis quibusdam, ut su-
spicari licet, ibi stantibus in præsidio, civibus mi-
nimè fuerit subuentum.

Copie Roberti Canolli, quæ per Galliam in
Andegauensem agrum penetrarant, caesa tandem
fuerunt à Connestablio Regni: fuga dilapsus Ro-
bertus in Britoniam reuertit. Sub hoc tempus, è
vita migravit Urbanus Pontifex, nuper Aue-
nionem reuersus. Huic successit Gregorius
vndecimus, nullum in ea re sollicitante Gallie
Rege, qui magnum in hoc Pontifice præsidium sibi
paratum videbat.

Angli filius, medicorum inductus consilio,
relicta Aquitania, in patriam discessit. Etenim quo
tempore bellum in Hispanijs, pro Tyranno exulan-
te gerebat, morbum quendam & grauem & vix
curabilem, ibi collegit: qui cum sic incrudesceret
indies, ut equitationem ferre non posset, & lectica

reberetur, medici auctores illi fuerunt, ut in Angliam se reciperet solum natale, futurum, ut illic commodius haberet.

Abiturus inde, fratrem suum germanum, ducem à Lenclastre, qui totum belli tempus, communem Martis aleam cum illo expertus erat, gubernationi rerum ijs locis praefecit, obtestans Aquitanie principes, Burdegale collectos, ut imperium fratris non impatienter susciperent.

Suprà narratum est de Rege Maiorica, qui contumeliam & iniuriam illatam vlcisci cupiens, principis Vualensis fidem atq; promissa per temporis aliquod spatium sequebatur, ut hostem suum Arragonie Regem, tunc Hispano confederatum prosligaret. Caterùm Henricus Hispaniarum Rex, ut ditionis suae pleraq; omnia recuperavit, Maiorica Regem in quodam Hispaniae oppido, valetudinis causa relictum ab Anglo, offendit, & quod hostium secutus esset partes, in custodia per annos aliquot detinuit. Ope tandem amicorum, & depensis aureorum centenis millibus liber factus, militem aduersus Arragonium collegit, & acris erat haud dubiè futura dimicatio, nisi in aduersam valetudinem relapsus, vitam finisset. Hac igitur ratione bellum quieuit.

Tyranni illius Hispani, de quo suprà, filias duas, Constantiam & Isabellam, nobiles aliquot Hispani, de morte patris illarum certiores facti, statim in Aquitaniam per mare deduxerunt. Ex his
nata

natu maiorem Constantiam Dux à Lenclastre suorum auctoritatem & consilium secutus, uxorem duxit: nam & puellarum calamitas, & succedendi aliquando spes ampla, huc impellebant. Quare intellecta, Hispanus, futurum timens, ut tertius Angli filius, alteram sibi matrimonio coniungere: missis ad Gallie Regem legatis, artificiose se federe cum illo astrinxit, pollicente Gallo certissimum praesidium aduersus quemlibet hostem, praeterea, nullas unquam se pacis rationes cum Anglo suscepturum, quae non & Hispano essent utiles futurae, atq; honestae.

Dux Lenclastre pauld post nuptias, conuocatis loci primoribus, & expositis ibi suis rationibus, quinetiam constitutis per omnem ditionem, qui praessent absente se, in Angliam uxorem abduxit.

Anglus, habita consultatione, statuit filium Lenclastre mittere adiunctis copijs, ut deuastata Picardia, per Galliam deinceps grassarentur. Ad haec natu minimum filium in Aquitaniam cum exercitu praemisit bellum ijs locis facturum, ut hinc illinc Gallis negotium exhiberetur. Sed Gallie Rex per Anglos aliquot certior factus, praesidijs minuit omnia Picardiae loca, & quandoquidem ex Anglorum indicio compertum habebat, Anglicam classem in Aquitaniam appulsuram, tacite hoc significabat Hispano, recens confederato. fecit ille ex officio, missis 40. maximis navibus,

et 13. alijs non eadem magnitudine, ut venientem Anglum exciperent, quem non procul à Rochella, cum aduenisset, magnis viribus adorti sunt, tum ferè diem durante prelio. Rochellenses, ociosi spectabant, et rogati à suis praefectis, ut laborantibus Anglis subuenirent, in excusationem adduxerunt nescio quæ. Nam Anglorum imperium impotentissimè ferebant, utcumq; dissimularent. Postridie renouata pugna, fuit milid omnium asperissima: tandem ad Hispanos, quod nauium et numero et magnitudine, deinde, quod etiam turba superarent, victoria declinauit, cæsis alijs, et captis quam plurimis, et inter hos Regis iunioris filio, cum bona Ducum parte. Nauis insuper illa, quæ maximam vim auri vehebat, in alenda tria hominum millia, fluctibus absorpta fuit. Apud pugna Rochellam aduenerunt ex Aquitania iustæ copia, sed serò, nimirum rebus infelicitè gestis.

Hinc adeò factum est, ut paulatim omnem ditionem Anglus amitteret, partim discedentibus populis, partim in facilem se ditionem dantibus.

Dum hæc agerentur, principis cuiusdam Anglici filius, Iuonem vocant, apud Galliarum Regem miserabiliter questus est de insigni iniuria sibi ab Anglo facta, qui et patrem suum Ammonem, principem Vuallorum necari iussisset, ac deinde totam illam ditionem in filium suum contulisset. Galbus igitur et naues illi instruxit, et plus minus quatuor-

quatuor millia adiunxit: quorum auxilio isti quondam Angliæ insulam ingressus, manu conferta hostem prostigauit ac fudit. Reuocatus inde à Gallo, in Hispaniam missus est, ut ibi collectis nauibus, Rochellam obsideret.

Rebus feliciter gestis in Anglos, tam ab Hispanis, quam ab Iuone, Gallus prospiciens futurum, ut reliquæ ditiones facili momento ad defectionem impellerentur: præsertim si vel semel præterea, infeliciter pugnarent, aut diuini affligerentur: misit Connestablium, & cum eo magnam potentissimorum principum manum, ut bellum ibi redintegrarent. Vi in agrum Pietauiensem ventum est: quicquid circum erat oppidorum atq; munitianum, facile recuperarunt. Ipse aded Pietauienses, parum inter se concordēs, missis ad Connestablium literis, & declarata voluntate sua, portas illi sub diluculum, ita ut conuenerat, patefaciunt, hoc exemplum pleraq; alia oppida sibi imitandum proposuerunt.

Interea is, de quo diximus. Iuo, comitatus Hispanici maris præfecto, cum instructissima classe ex Hispanijs appulit Rochellam, quæ tamen nihil hostile sustinuit, quod ciues & Anglum haberent exosum, & Gallicum imperium modis omnibus expeterent. Desciuissent pridem ab Anglo, sed obstabat arx ibi posita, & Anglicis munia præsidij. Inito igitur consilio, pro tempore satis callido, simulantes, delectum se habituros tam ciuium,

quàm eorum, qui ad loci præsidium erant relictî, præfectum arcis, hominem minimè vafrum, hac ratione, cum suis foras produxerunt, quo perfecto, statim ex insidijs magna pars civium in arcem impetu factò, eos, qui se conabantur opponere, per paucos quidem illos, repulerunt. Galliae proceras, id temporis apud Pictavium collecti, certioresq; facti, cupiebant ab oppidanis Rochellensibus recipi. Quod isti quidem minimè recusarunt, sed certis quibusdam conditionibus, puta, vt liceret arcem, è qua diuersis temporibus multa fuerant perpeffa, prorsus demoliri, & æquare solo: vt Galli sanctè promitterent nullis unquam temporibus arcem ibi structam iri: vt Rochella perpetuò maneret ditionis Gallicæ, neue ad alium dominum transferretur, quocumq; tandem modo id fieri posset, vt sunt varij rerum humanarum euentus. Cum hæc à Gallorum Rege (nam procures ad eum retulerant) probarentur, haberenturq; rata, Gallia denudò cecidit Rochella: cuius quidem defectio, plurima circum loca, vt idem facerent, concitauit.

Galli duces, vtendam esse fortuna iudicantes, ita se comparabant, vt breui tempore, Pictauiensem agrum omnem, & finitimum recuperarent, non circa accessionem & opem Britonum, qui in Galliam mirè inclinabant, etsi Anglo esset additus ipsorum princeps, vt cuius opera Ducatum obtinisset. Euenit non multò post, vt Angli, simulatq; in Britoniam accessissent, in portu quodam

exure-

exurerent septem Hispanorum naues insigniter magnas. Illico nata est subito, factum id Britoniæ Ducis auctoritate, consilioq. Gallus, per Britoniæ nobiles quosdam intellecta re, misit Connestablium, ut Britoniæ subigeret: cuius principem indicabat omni iure iam excidisse, quædæ cum Anglo fœdus contra se ferisset, à quo suæ ditionis inaugurationem accepisset, præstato ex more iureiurando. In his angustiis Brito, suis etiam diffidens, in Angliam profugit. Connestablius Britonum auxilio, plurima in suam potestatem redegit.

David Scotia Rex, non relictis illis liberis vitam morte commutavit. Iure successionis, regni administratio deuoluta est ad Robertum.

Suprà diximus, Anglum statuisse filium suum Lenclastre, postquam vnâ cum uxore in Angliam reuertisset, mittere in Picardiam, ut ibi bellum faceret. Sed res fuit extracta. Nam hoc primum anno Caletum appulit, & cum eo 13. millia, ipseq. adeo Britoniæ Dux profugus. Grassari per bonam Picardiæ partem, omnia vastantes igni & depopulationibus, ab urbium oppugnatione abstinerunt, quibus multò antè fueram à Gallo impasita præsidia. Galli, vastantes illos omnia, sine intermissione persequiebantur: & tamen ad manus nunquam ventum est, imò, legatis Pontificijs intercedentibus, actum est de inducijs, & constitutum tempus, quo Brugis, Flandriæ oppido rursus convenirent, de gravioribus tractaturi.

1376.

Priusquam nunciaeentur inducia, Dux Britonum adiutus ab Anglo, quaedam recuperavit, plura forsan recuperaturus, nisi de inducijs intervenisset nuncius. Itaq; demissa copijs in Angliam revertit, praesidijs firmans loca omnia. Sub Calendas Novembris, utriusq; Regis legati Brugas venerunt, ut intercessione Pontificiorum, de matrimonio ageretur inter Principis Vuallensis filium, Richardum, & Mariam Galliarum Regis filiam. Varijs modis agitata re, coire tamen concordia nequibat. Eo Pontifex Gregorius offensus, Avenione relicta, Romam petijt.

1377.

Eduardus princeps Angli filius, vir fortissimus, Londini sub hac tempora, vita finijt, Anglus deinde, congregatis & filijs, & regni proceribus, exposuit in concione, Richardum, ex filio vita defuncto nepotem, esse eum, qui sit a morte sua, regni moderationem suscepturus. Et quoniam, multo antea, super ea re, cum optimatibus, & reliquis filijs, transactum erat, priusquam in Gallias expeditionem postremam faceret, haud difficulter omnibus persuasit, ut etiam iureiurando praestito, ratum se habituros illud affirmarent. Non multo post, Anglus ipse, diem supremum obiit, non sine plurimorum dolore summo. Tam enim fuit princeps laudatus, ut etiam Galliae Rex, intellecta illius morte, dignum esse diceret, qui inter sapientes Reges connumeraretur. Huic successit, ut constitutum ante fuerat, Richardus nepos, coronatus Angliae Rex, atq;

is suæ anno undecimo, regni quidem administra-
tio, erat penes Ducem à Lenclastre, iam electi Re-
gis patrum. Interim Rex, aulico cuidam proceri
formandus traditur, communibus omnium suffra-
gijs ad hoc constituto.

Narratum est supra Gallum, quò felicius atq;
commodius bellū Anglicū sustineret, fœdus misisse
cum Nauarrio: sed euenit postea, ut duo quidam
nobiles familie Nauarricæ, cum Nauarrij filijs
apud Gallum commorantes, de beneficio apud Re-
gem haberentur suspecti. Et eū palam audiente
populo, flagitium agnoscerent, ad supplicium rapti
sunt. Gallus illico misit exercitum in Normanniæ
partem illam maritimam ditionis Nauarricæ, quā
Connestablius, facili manu, omnem occupauit. Ad
hæc Hispanus, nuper Gallo confederatus, bellum
etiam Nauarrio inferre, qui quidem in his angu-
stijs positus, à Richardo Angliæ Rege opem implo-
rauit, ne id quidem frustra.

Dux Britoniæ, in Angliā commorans, auxi-
lium subinde flagitabat à nouo Rege, sed surdas
hic semper aures præbere. Etenim princeps à Len-
clastre, sperans ditionem Britonis occupare se posse,
contractis copijs, cū appulisset, oppugnare que-
dam. Sed Gallicus exercitus, duce Con-

nestablio, discedere illum
cogit.

SECUNDI LIBRI

FROSSARDICI HISTO-

*ria memoratu non in-
digna.*

SUPERIORI VOLUMINE
expositum est, quomodo Galli magnam
Aquitaniae partem ab Anglis recupe-
rauerint. Erant nihilominus pleriq; alijs
ijs locis, Anglo pertinaciter addicti. Princeps igitur
Andegavorum eò profectus cum copijs, quic-
quid erat reliquum, fere subegit. Aquitani pri-
dem in Angliam miserant pro imperandis auxi-
lijs: verum, quòd in regno turbæ & seditiones
pullularent, nihil profuit legatio. Dux enim à Len-
castre, qui rebus præerat, iniustus erat populo: qua-
res deinde magnum malum in Angliam iniecit.
Cum itaq; nullæ mitterentur auxiliares copiae. A-
quitani præsidio destituti, ut deditionem facerent,
hostemq; reciperent, adacti fuerunt.

Galliarum Rex, vir summa prudentia, reti-
nebat in amore omnes, à quibus opera atque subsi-
dium sperabat. Videns adeò Regem Anglum ado-
lescens annos necdum egressum, videns etiam
ortas

ortas ibi turbas atq; simulates, Robertum Scotia Regem literis obsecrauit & commonefecit, ut in hac tanta occasione, bellum moueret Anglis, ut earatione impeditis, non esset integrum in Gallias trajcere. Scotus & his instigationibus, & sua etiam sponte commotus, quod veteres iniurias vlcisci cuperet. praesertim adolescente adhuc Rege Anglo, consulatione habita, mandauit suis, ut ad certum diem, instructi omnes rebus necessarijs conuenirent in finibus, qui Scotiam ab Anglia separant. Cum eo ventum, Scotticus quidam nobilis, cupiens dare fortitudinis, & insitae audaciae documentum, adiunctis aliquot, absque magno molimine, noctu, somno oppressis omnibus, urbis Beruici arcem occupauit. Qua re intellecta, praefectus oppidi, summo diluculo, stipatus agmine ciuium suorum, pontem arcis primum demoliens, qua solum patebat exitus, reliquam deinde arcem omnem, obsidione cinxit, adeo quidem arctè, ut hostis loco se mouere non posset. Vicini praeterea certiores ab eo facti de rerum statu, ad decem hominum millia adduxerunt. Quo nuncio accepto, Scoti, ut suos obsidione liberarent, castra mouerunt. Sed Anglici exercitus multitudine timidiores facti, nolebant periclitari fortunam. Tunc demum facta oppugnatione, recuperata fuit arx, necatis, qui intus erant, omnibus, &unico duce, cuius auctoritate ceptum istud fuerat, seruato.

Capitulum

HISTORIAE II. LIB.

Cupta iam arce, visum est Anglis non incon-
sultum, retrocedentem hostem persequi. Id adeo
factum est, quanquam exitiale ipsorum detrimen-
to, fortuna ad Scotos inclinante.

Pontifex Gregorius, aliquando sanctè promi-
serat, si quo unquam tempore ad Pontificiam dig-
nitatem prouheretur, non alio se loco, quàm Roma
commoraturum. Sed hoc ingratum erat Cardinali-
bus quibusdam in Romanos non satis æquis: in-
gratum erat Gallo, qui vicinior sibi Pontificem
optabat. Missus ab eo frater, Andegavorum prin-
ceps, Auenionem, nequiuit Pontificem ab instituto
retrahere. Venit ille Romam, locū optatum, pauld
post obijt diem. Cardinalibus ad eligendum alium,
ex more congregatis, populus Romanus, in curia
grauiter tumultuari, interminans haud obscure, ni
Pontificem eligant, genere, & familia Romanum,
se dira facturos: adeoq; irruptione facta, in cœtum
Cardinalium ferocientes ingressi, id effecerunt, vt
vir quidam annos circiter centum natus, crearetur.
Hunc Romani, albæ mulæ impositum per urbem
magna ostentatione circinducebant. Sed decrepi-
tus senex, equitatione, & molesto illo officij genere
delassatus, triduo post expirauit. Ibi tum noua tur-
ba, Romanis etiam aliquantò atrociores voces ia-
ctantibus. Tandem electus est homo Romanus,
vocatus deinde Urbanus sextus.

Regina Nauarræ, Gallie Regis soror è vi-
uis hoc tempore discessit. huius meritu. Norma-

nica quadam ditio, ad Nauarra filios Carolum & Petrum, quos Gallus educabat, deuoluta fuit. Gallum hortari plerique, ut quicquid esset ditiois Nauarricæ in Normannia, ipse occuparet, iuereturque donec adulti essent liberi. Nauarrus & ipse futurum hoc suspicans: denunciavit, ut sibi remitterentur filij, quod natu maiorem, Hispaniarum Regis filie, matrimonio esset adiuncturus. A Gallo responsum est, filios honestiori, & meliori loco esse non posse, quam apud se. Educatum se illos in rebus omnibus ita, ut Regios filios, & consanguinitate sibi iunctos, educare deceat. Nauarrus indignè ferens responsum, Normanniæ loca aduersus Gallorum vim muniuit. Cæterum, varijs graui- busq; de causis in Nauarrum erat concitatus Gallicarum Rex, potissimum verò, propter venesicij confessionem illam, de qua supra. Missis igitur copijs, Montepessulum, & vicinam regionem, tunc Nauarrum subditam, occupauit.

Ad eum modum afflictus Nauarrus, & in Regni & Normanniæ finibus, (nam & huc Gallus exercitum miserat) per Legatum egit cum Anglo, cupiens in illius amicitiam recipi. Anglus renunciauit, videri sibi necesse, ut si quid graui- ter & seriò vellet constituere, super rebus aded non contemnendis, veniret in Angliam ipse. Quod consilium secutus ille, cum eò deuentum esset, infortunia sua commemorans, ab Anglo consulta- tione facta, in fedus & amicitiam receptus est, his
ferd

HISTORIAE II. LIB.

ferè cōditionibus: nimirū, ut Anglicas partes perpetuò sequeretur: ut integrum illi non esset, ullas pacis conditiones mittere, cum Gallo, Hispaniæ præter suam, consiliariorumq; voluntatē: ut arcē Chirburgum in Normannia positam, præsidij ad triennū firmaret, in usum Angli: ut, si cōtingeret Anglum, illis locis, ab hoste Gallo recuperare vlla oppida, cederent eadē in Angli commodum, proprietate interim penes Nauarrum manente. Cæterum, Anglis hoc erat longè optatissimū, quod inde semper facillimum essent habituri in Galliā accessum. Ad hæc, ut Anglus quamprimum in Nauarrum mitteret quatuor equitum millia, qui bellum monerent Hispano, neue integrū illis esset ante confectū bellum, destituere Nauarrum, idq; non Angli, sed huius impensis. Per quosdā ex familia Nauarrica, Gallus certior factus, futurum, ut in Angliā iret, egit apud Hispanum, ut is regnū illius interim graui bello infestaret. Copijs in Normanniam à Gallo missis, præerat artis militaris peritissimus princeps à Concy. Is, absente Nauarrico, et apud Angli, negotiorum causa commorante, plurimas ibi arces et oppida recepit, eoque facilius, quod in ipsius comitatu inter cæteros etiā esset Carolus Nauarrij filius natu grandior, in cuius gratiā, ut pleriq; acceperūt, hoc bellum susceptum, non admodū resisterunt. Sola arx Chirburgensis, restabat expugnanda. Henricus Castilia rex, Baionam ditionis Anglicæ, maximis viribus obsidens, ad deditionem illos haud dubiè

com.

compulisset, ni pestilentia militem afflisset. Nec
tamen frustra copias eduxit, plurimis circum oppi-
dis occupatis. Quin etiam ad oppugnationem Pam-
pelunæ (quæ potissima est Navarra ciuitas) mag-
na pars exercitus traducta est. Suprà narrauimus
de quodam Tuone Britannico, qui post necem sui
parentis Vuallorum principis iam inde à puero fuit
educatus apud Regem Philippum, Ioannem & Ca-
rolum. Grandior iste factus, & vindicta ardens,
nullā prætermisit occasionem turbandi Anglos: &
in omni re militari, ita se dabat, ut plurimum fieret à
Gallo. In agro Burdegalensi quosdā obsidione pre-
mens, eò redegit, ut media compulsi, ad nihil aliud,
quàm deditionem faciendā spectarent. Ibi tum in
ipsius familiaritatem, quidam nobilitatis se titulo
vendicans insinauit: à quo tandem nihil tale ra-
tus, certo die, cū semotus à suis, otiose spectaret ar-
cē, & capillū pectoret, crudeliter confossus est. Re-
liqui duces, quanquam indignissima strenui viri
morte plurimū perturbarentur: urgebant tamen ob-
sidionē. Sed Anglis, magno numero per mare ad-
uentantibus, necesse fuit Gallos, & his coniunctis
Britones, infecta re, castra mouere. Per hanc occasi-
onem Angli in ditione Burdegalensi multa recipe-
rarunt. Inter cætera, cinxerant Britoniæ quoddam
oppidum (sanctum Malonem vocant, tunc in Gal-
lorum potestatem redactum. Subinde oppugna-
tum est, & acriter quidem. Sed à Gallis Re-
ge, tunc apud Rotomagum commorante, mis-
sus exercitus, hostem ab incepta ratione, &
inful.

insultandi ardore renouauit. Cuniculis igitur actis,
urgere ceptum. Quod ubi persenscerent oppida-
ni, tempus opportunum adepti, nocte quadam, ma-
gno silentio (parum vigilantibus, qui in excubijs
erant) urbem egressi, perfregerunt cuniculos, na-
quidem, ut qui in opere desudabant, concussa mo-
le succumberent. Turbati ad eum modum consilijs,
Anglis visum fuit è re sua futurum maxime, si
patriam repeterent. Angli ci Regis parui duo, re-
bus istis omnibus praeerant. Pampelunam cinge-
bant Ioannis Regis Hispani filius (infamem va-
cam) & Hispaniarum Connestablinus. Anglorum
auxilio fretus atq; subnixus Nauarrus, acriter sese
defendere, collaturus etiam signa cum hoste: sed re-
uocato, certis de causis, à patre filio solutus est ex-
ercitus. retrocedentem Hispanum, permisti Na-
uarrensibus, Angli persecuti sunt, exustis atq; di-
reptis aliquot finitimis oppidulis. Ea re vehemen-
ter offensus Hispanus, collectis circiter quadragin-
ta millibus, Tudellam, ubi tum Nauarrus hy-
bernabat, oppugnare statutum habuit. Sed inter-
cessione honorum virorum, inuenta sunt rationes
pacis, puta, ut Hispani filius uxorem duceret
Nauarrae Regis filiam. Et ut Carolo Nauarra
filio nuberet Hispani filia. Carolum quidem istum
Gallus, ut antè diximus, aliquot annos apud se
detinuit. Sed cum de connubijs ageretur, Henrici
Regis precibus incitatus Gallus, parenti illum ho-
nestè remisit. Ab istarum rerum tractatione, vi-

nam finijt Hispanus, cui successit Ioannes, omnium
 ordinum voluntate & consensu. Negotium hoc ita
 fuisse transactum, implacatissimè ferebant Dux à
 Lenclastre, & huius frater germanus, qui uxores
 duxerant, Tyranni exulantis, & ab Henrico neca-
 ti filias. Dolebat illis, noui Regis coronatio, Quin-
 tiam Lusitanix Rex, & ipse molestissimè tulit, re-
 gni successionem ad hunc deuolutam: ut plenius
 demceps cognoscetur.

Gallia Rex, insigni prudentia, & rerum vsu
 præditus, ut commodius bellum Anglicum susti-
 neret: in Scotiam ablegauit quendam è suis, qui
 Scotum in officio retineret. Hic, ut in Flandria
 portum quendam appulit, inde prosequitur in-
 ceptum iter: adductus est ad loci principem. Vbi
 cum minus prudenter quadam loqueretur, conui-
 ctijs & iurgio acri fuit exceptus tam à Comite,
 quam Britoniæ Duce, in huius generis homines
 transferente omnium perturbationum causas. Alij
 præterea quidam iniecerunt illi metum, si mari se
 committeret, futurum ut ex insidijs interciperetur
 ab Anglis. Mutato igitur consilio, rebus infectis,
 in Galliam redijt, & re omni explicata, Gallus mis-
 sis literis aliquanto uehementioribus, Flandrum
 hortari & commonefacere, si consultum sibi vellet,
 Britonem hostem suum ut ne foueret. Habita con-
 sultatione, nemo fuit omnium, qui non suaderet,
 omnibus modis iuuandum esse fugitiuum, & exu-
 lantem principem, iactantibus plerisque, Flandri-

am posse Galli vires atque potentiam, si bellum suscipiatur, propulsare. Sed Brito sua tandem sponte in Angliam se contulit, animis atq. studiis suorum iam aliquantò magis in se propitijs, quam antè.

Commemoratum est supra, Cardinales, à morte Gregorij Pontificis, ut Pop. Romanum tumultuantem placarent, ut metusq. compulsos, elegisset Urbanum Sextum, Porro, cum iste propter fastum, & animi impotentiam ferè displiceret omnibus: Cardinales magno consensu elegerunt Robertum, Episcopum Cameracensem, vocatum postea Clementem. Erat id temporis in finibus Romanorum. Robertus quidam Budeus, genere nobilis natione Brito, vir strenuus, & cum eo circiter duo Britonum millia. Sollicitauit hunc Clemens, ut suas partes defendendas susciperet. Id cum minimè recusaret iste, in arcem tacitè, cum suis intromissus est, è qua Romanis negotium facesseret. Et hi quidem Germanum militem atq. Italicum, pro suarum rerum tuitione collectum, subinde in Britones miserunt, qui crebris, & sine intermissione repetitis oppugnationibus vexati, arcis deditionem facere coacti sunt, saluis capitibus & vita.

Robertus, qui his rebus minimè interfuit, sed foris, non procul ab urbe castrametatus erat, accepto nuncio factæ deditionis, ubi cognouisset per exploratores, quo tempore Romani, in arcem consulendi gratia conuenirent, sub noctem, vias se-

cretio-

cretiores ingressus, urbemq; petens, tempore omnium maxime opportuno, cum è senatu progredientur, inuasi inermes, nihilq; tale suspicantes. Ibi tum erat videre, potentium virorum atq; ciuium vastam stragem. Quo facinore edito, per otium ipse deinde suas copias reduxit.

Rex Galus, ut cognouit de altero Pontifice creato, collectis aliquot ordinibus, & inter hos potissimum Theologico, percunctari in hac diuersitate, uter agnosci deberet. Variabant, ut fieri solet, sententiæ. Proceres Ecclesiastici, Regisq; fratres, & bona Theologorum pars. Clementem approbandum existimare. Placuit Regi censura, quæ per omne regnū illico denunciata fuit, ut certum, quod sequerentur omnes, extaret. Idem sentiebant Hispaniæ Rex, Sabaudia Comes, Dux Mediolani, & Regina Neapolitana. Carolus Bohemiæ, Romanorum Imperator omnia dissimulare, quanquam Imperij pars magna sequerentur Urbani partes. Scelus etiam ad Clementem inclinare. Ludouicus Flandriæ Comes, vim & iniuriam Urbano, fieri distitabat. Hannonienses, nec huic nec illi se dare. Clemens, ut causam suam firmaret, Cardinalem Pictauiensem misit in Galliam, & huic vicina loca, explicantem, quemadmodū Urbannus, vi & metu, multis Cardinalibus fuisset penè extortus. Facile persuasit in Gallia, nimirum, antè indicata causa Hannonijs & Brabantijs, in illo quidem humaniter tractando nihil prætermiserunt, sed præterea

nihil obtineri potuit. Flander multo antè nunciaverat, se non expetere ipsius colloquium, habere se Urbanum, ut summum dominici gregis pastorem, ab eo se nunquam recessurum. Avenionem praeterea misit Clemens, qui curiam & reliqua omnia adornarent. Sub id temporis, Regina Neapolitana, de maximis rebus transactura, venit ad Pontificem. Caeterum res ita habet:

Ludovicus à Sicilia, Dux Apuliae & Calabriae, in extrema valetudine constitutus, filiam hanc suam, ad se deductam, sic allocutus est: Tu quidem filia mea carissima, hereditatem nunc adibis longè florentissimam, adeo, ut existimem futuros principes viros non paucos, qui te propter luculentam istam & splendidam successionem, uxorem ambiant. Consiliū igitur meum secuta, nugas potenis, & opulento, qui te, tuaq; commodè queat tueri. Et si contingat te nullam suscipere prolem, transferre debes omne patrimonium tibi relictum, ad Pontificis arbitrium, qui quidem tui praerit. Hoc mirum parens meus Robertus, aeger decumbens mihi iniunxit. Ego itaq; ut ab imposito munere subluer, tibi vicissim illud precipio. In hac sententiam pleraq; alia disputanti patri, filia; in conspectu multorum, sanctè promisit, se non defuturam hic officio suo. Post mortem patris, illa nupsit Andreae ab Hungaria, fratri Hungariae Regis Ludovici. sterile fuit illis connubium hoc, ipso multum adhuc adolescente, è viciis migrante. Nupsit deinde Carolo,

prim-

principi Tarenino, & filiam unicam sustulit. Hungarorū Rex Carolo bellum mouit, adempta illi vi armorum Apulia & Calabria, capto etiam inter pugnandum ipso, & in Hungariam abducto, ubi & è vita discessit. Ab hoc nupsit Maiorica Regi, missis in Galliam legatis ad Ludovicum à Nauarra (cuius antè facta mentio) quem filia sua maritum expetebat. Et is quidem huius rei gratia iter ingressus, vitam finijt. Maiorica Rex, hæreditatem paternam recuperaturus, occupatam ab Arragonio, acre bellum parabat. Discedentem maritum uxor retinere cupiens, & ab expeditione debortans, quòd satis amplum, & florens haberet regnum, ad omnem etiam luxum, exorare non potuit. Itaq; permittens illi suos affectus, abeuntem hortari, ut apud Carolum Galliarum Regem prudentissimum, re omni exposita, & commemoratis iniurijs, rationes suas ex illius consilio temperaret. Verùm ipse nescio quod maius præsidium aliunde sperans, opem implorauit ab Angli filio, fidem & studium pollicente. Dum hic militiæ esset: uxor misso legato, Gallum obsecrare, ut sibi in eligendo genere, prudenti quidem illo, & illustri ortofamilia, pro summa humanitate sua prospiceret: ut ne tam opulenta ditiones tandem in alienas manus dilaberentur. Gallus æquissimis precibus inductus, misit cognatum quendam suum, cui & desponsa fuit Reginae filia. In expeditione suscepta, Maiorica princeps, ut antè narratum est, diem su-

HISTORIAE II. LIB.

um obiit. Vxor itaq; quarto nupsit. Ea re perturbatus Hungariae Regis nepos, nomine Carolus, bellum intulit nouo Regi, & oppugnata quadam arce maritima, deditione facta, cepit utrumq; coniugem, filiam insuper & huius maritum, quos non ita multo post mori contigit. Rex una cum uxore liberatus, ea conditione, ut Apulia, Calabriaq; cederet. Quae cum teneret: firmatis viribus, & militibus undequaq; foederibus, inhiabat etiam regno Neapolitano, Siciliae & Prouinciae. Regina igitur metuens, adeoq; futurum videns, ut a morte sua, Carolus in ista omnia totis viribus irrueret: apud Pontificem re omni exposita, rogare illum, & obtestari, ut sui patrocinium hic susci-peret. Itaq; Siciliam, Neapolim, Calabriam, Apuliam, & Prouinci-
am, facta libera & spontanea a donatione, in Pontificem contulit: ut ipse, cui vellet, ea omnia deinceps largiretur. Pontifex donationem acceptam & gratiam habuit, perscriptis & rite super ea re perfectis literis. Pontifex non multo post, ut Auenionem venit, ditiones istas omnes contulit in Ducem Andegaviae, qui Tholosa illuc venerat salutandi Pontificis causa. Donationem & isse ratam habuit, pro se, suisq; haeredibus.

Occasio bel-
li Flandrici.

Bragenses, magnis operibus & sumptibus conabantur ad se deducere, a Gandauensibus Lysam flumen. In eam rem alebant quingentos circiter fossiores. Certiores autem facti Gandauenses, tumultuari, & impatienter ferre: quod magnum inde
vide-

viderent detrimentū ad se redundare. Erat tunc Gandavi quidam mirè factiosus & popularis (Ioannem Leonem vocabant) qui studium, & cognitionem omnem huc conferebat, ut populum aduersus principem suum inflammaret. Is rogatus à vulgō, & consultus, quid facto opus esset: oratione & vultu composito respondit. Cœptum hoc, à Brugenſibus minimè tolerandum. Sed veterem quendam morem ciuitatis, laudatissimum quidem illum, sed abolitum, esse renouandum: puta, ut qui libertatis veteris essent cupidi, pileo candido insignirentur. Etenim habere Gandauos, plurima & eximia præceteris privilegia, paulatim antiquari illa & supprimi, magno ciuium malo, & iniuria: futurum adeo, ut si conniteatur, nulla tandem supersint. Olim ita floruisse ciuitatem, ut pleriq̃ potentes etiam viri, benè secum & feliciter actum putarent, si ius reliquorum ciuium, aut gratia, aut largitionibus, aut merito suo impetrassent. Nunc eò deuenisse rem, ut nullo beneficio, vel commodo proposito, nemo omnium magnoperè in communem societatem fortunamq̃ ciuium recipi velit. Eiusmodi sermone, complurimum animos erexit, & pessimum quendā facile illi fuit ad se pertrahere: ferebant singuli pilea candida & certo die collecti, sumptis armis ibant oppressuri fossores. Et hi quidem intellecto nuncio super illorum aduentum, non perfectò opere, fugerunt. Exaggerabat odium præterea, quod ciuem quendam suum iussu Principis captum

Gandauenses liberari volebant: Nam & in eo ius suum violari clamabant. Repetitum igitur illum à prætore, missis legatis, cum non obtinerent: principem sollicitarunt, ut vinculis eximeretur. Quod ille quidem non grauati facturum se promisit, adiciens præterea, nihil se commissurum, quod ipsorum libertatem aliquo modo labefactare posset: ad hæc denunciaturum se Brugensibus, ut ceptum opus planè intermitterent, impletis etiam, quas inchoauerant, fossis. Interim rogare, ut morem illum gestandi pilea reijcerent, quod materiam ea res præberet factionum perpetuam. Id ad ciues reflatum vehementer eos alienare, præsertim exasperante factionis auctore, Leone: qui futurum asseuerabat, ut hoc more sublato, rursus in veterem seruitutem adigerentur. Porro, etsi Flander obsecrare populum, ut pilea deponerent: missi tamen circiter ducentos, qui Gandauum præter expectationem ingressi, Leonem & certos quosdam alios in custodiam abductos, populo subducerent. Verum istud adeo non potuit esse clam, ut etiam Leonis suppeteret otium & conuocandi, & inhortandi suos oratione graui, ut si quando aliàs, hoc potissimum tempore, libertatis retinenda studio, fortiter pugnarent. Adductis igitur sui ordinis hominibus circiter quadringentis in forum, præfecti manibus erepta Principis signa, & discerpta, pedibus protinuit, ipsumq; adeo præfectum interemit. Quam hoc facinus animum Principis perturbarit, quid attineat

net commemorare? Oppidani, & ciues, quibus honestior mens merat, & intelligendi vis maior, prospicientes ad tristem exitum spectare omnia, consultatione facta, miserunt ad principem splendiores aliquot, facti veniam deprecatorios. Flander initio quidem durius illos accipere: sed tamen, ut ne malum hoc importune tractatum & incommodè, longius serperet: culpam illis omnem condonauit. Dum hi Reipublicæ causam agunt, Leo, præter turbas aliud nihil expetens, ut certum sue factionis numerum videret: produxit eos extra urbem, & comperit ad decem ferè millia. Ibi tum in concione varia, multaq; de asserenda libertate locutus, auctor illis fuit, demolindæ cuiusdam arcis, nuper à Flandro ædificatæ, propterea quod ex ea plurimum incommodi inferri posset ciuitati. Facile persuasum est seditiose turbæ. Leuiter ceperunt præsidio destitutam, spoliatamq; incenderunt, simulante interim Leone, dolere sibi factum: & tanquam fortuito casu euenisset, quod studio & maleuolentia perpetratum erat, interpretante. Nuncius ad Flandrum perlatus, ita illum turbauit, ut legatos populi hoc etiam nomine veniam orantes, non sustineret audire, grauius adiectis interminationibus. Ingentem enim pecuniæ vim in eam structuram impenderat, ut de contumelia nihil dicam, quæ generosum animum vehementius multò stimulabat.

Infulis, oppido Flandriæ, in cœtu nobilium &

equestris ordinis, graviter quastus de superbissimorum civium intollerabili fastu, & iniuria sibi facta, sic eos permouit, ut studium & operam illi polliciti omnes in omnem euentum paratos se dicerent. Ab hoc statim in praesidia distributo milite, coeptum est bellum, cuius quidem, ea, quam diximus, vera est origo.

Ex acerbato in Flandros, animo Principis, Leo, maiorem nactus occasionem, cum in concione, & aduersae partis ferociam, mentemq; obstinatam esset calumniatus, & eo nomine peropus esse diceret, vicinorum amicitiam ac foedera conciliare, censuit capita suorum, ad duodecim circiter millia. Inter confederatos erant ciues oppidi cuiusdam (vocant Dammas) in eo, non citra veneni suspicionem expirauit Leo, repente. Erant & Iprenses, quod oppidum ingressi permittente populo, nobiles aliquot ibi stantes in praesidio necarunt. Leone mortuo, Gandauenses, creatis nouis Ducibus adiuti à Brugensibus, & multis praeterea socijs ciuitatibus, cum ad ingentem numerum crenissent: Teramondam, in qua tum Flander erat, diu frustra oppugnarunt. Motis igitur castris, & coniunctis armis cum reliqua exercitus parte, Audenardam acriter obsidebant, strenuus se defendentibus qui intus erant. Sed cum nulla ratione comineatus adferri posset obsessis, Flander prospiciens, futuram ex penuria deditionem, tacite optare pacis condiciones. Haec mirè etiam inclinabat ipsius mater, Artesia Domi-

Domina, quæ pridem missis ad Burgundum Flandri generum, amicissimis literis, obtestari, ut in tractando pacis negotio, diligentè operum nauaret. Huius rei causa, Tornaci quindecim diebus insumptis (terocientibus nonnihil Gandauensibus) tandem ita fuit transactum, ut Audenardæ obsidio solueretur, ut Gandauenses arcem nuper destructam, ab euoluto anno restaurarent, ut princeps iniuræ præteritæ deposita memoria, Gandauum se commorandi causa reciperet.

Brito, ne Flandriæ principi ullum odium importunitate aliqua sua conciliaret, in Angliam se contulit, ut supra diximus. Ibi acceptis ab omnibus ferè suæ ditionis ordinibus, longè suauissimis literis, quæ illum in patriam reuocabant, ex Angli consilio reuertit, non citra militem Anglicum, subsidio datum.

Flander Gandauum ubi venisset ex pacto, eorum omni multitudine, luculenta oratione suum in eos affectum declarans, obiter et illorum ingratitudinem reprehendit, et simul benigni principis munere fungens, hortari eos ad concordiam et tranquillitatem in Republica, deinceps retinendam. Ita se comparaturum rationes suas omnes, ut ne vltius turbæ causam dedisse videri possit. Orare se, quam possit vehementer, hoc solum, ut eorum, qui candidis pileis insignirentur, factio aboleretur. Ad reliquam omnem concionem patienter auscultatum est: pileorum autem deponendorum facta

HISTORIAE II. LIB.

mentionem, vidisses mutari vultus, et ora plurimorum. Flander, animis illorum perspectis, ut suspicari libet, ac discordiae semina longè, lateq; sparsa considerans, demissa concione, Gandauo discessit. Gratiſſimum hoc erat spectaculum seditiosis: contra, honestioribus dolere plurimum, similitatem et dissidium hoc intestinum indies magis atq; magis augeri.

Postquam Gandavorum urbem reliquisset Flander, quidam genere nobilis, vilcisci cupiens necem pratoris cognati sui, nuper à seditiosis oppressi, ut narratum est, indicto Gandauensibus bello, per occasionem inuasit mercatores aliquot, frumenti conuehendi causa, Scaldam nauigantis. Comprehensos mutilauit manibus et simul exoculauit. Dicebant pleriq; omnes, auctore Flandro istud perpetratum. Factiosi, velut aperta sibi fenestra, quiduis audendi, ad quinque circiter millia collecti, ceperunt Audenardam nullis munitam praefidijs (nihil enim metuebatur, nuper firmata pace) deiectis aliquot portis, item turribus et muri parte, quae Gandauum respiciebat. Tum Princeps, intolerabili superbia illorum velut expugnatus, viatusq; legatis in urbem ad populum missis, et ipsorum maleficia, et suam moderationem, ubi sermone ob oculos posuisset, bellum eis, et hostilia omnia denunciavit. Interim ciues qui pacem expetebant, reliquis fuerunt auctores, ut ad mitigandum Principis animum restituerent captum oppidum, et sce-

& scelerum auctores aliquot relegarentur. Leni-
 uit ea res Flandrum utrunq. Et ut exemplum
 statueretur, Iprensis oppidi plebeios aliquot, pro-
 pter concitatas seditiones, ad supplicium rapuit.
 Quo quidem nuncio accepto, qui Gandavi erant,
 factiosi & scelerum duces, aduersa omnia metuere.
 Securi deinde cuiusdam sui ordinis consilium, exi-
 stimantis, libertatem parari non posse, nisi concussis
 magnatum & nobilium fortunis, quicquid circum
 erat munitionum, & honestiorum ædium demoliri
 & diripere, spolijs inter se diuisis. Nobiles tam in-
 signi iniuria affecti, & damno aucti, post querimo-
 nas, Principis sui permissu, bellum atrox intulere
 Gandauensibus. Qui veriti, ne Flander à Gallo
 subsidium flagitaret: missis in Galliam legatis, ob-
 secrare Regem, ne contra ipsorum Rempublicam
 arma sumeret, decertare se, & belli incommoda su-
 stinere, non aliqua pertinacia, sed amore vindican-
 dæ libertatis. Gallie Rex, propter Britonem, alio-
 qui parum propitius Flandro, facile assensu, erectis
 illorum animis. Quin & Clemens Pontifex, quem
 Flander minimè voluit agnoscere, videbatur occa-
 sione data, non pratermissurus, quàm illi vicissim
 agrè faceret.

Britoni, suorum literis reuocato, ut supra di-
 ximus, inq. ditionem suam reuerso, Anglus, ex
 promisso, certum numerum copiarum subsidio mi-
 sit. Isti verò tempestatum violentia compulsi, in
 Angliam redierunt. Brito interim, ignarus rerum
 omni-

HISTORIAE II. LIB.

omnium, & miratus moræ causas, de nro sollicita-
uit opẽ Anglicã. Missus itaq; fuit Eduardi Regis
nati minimus filius, & cum eo ad sex hominum
millia. Facto itinere per bonam Gallie partem,
ubi propius hostem Burgundie Ducem, Regis fra-
trem deuentum esset: optare quidem ille prælum,
sed Rex iustis & grauib; de causis vetuit, exi-
stimans futurum, vt ipsi inter se dissiparentur. Et
vt erat magna quadam ingenij felicitate præditus,
quam potuit secretè cum Natisibus (ijs totis flo-
rentissima ciuitate) per literas egit, officij illos com-
monefaciens, & rogans, vt ne hosti, contra se opem
ferrent. Illi pro suo in Galliam amore, fidem stu-
dium, & operam polliciti, animum Regis omni du-
bitatione liberarunt, & quò facilius hostem repel-
lerent, militem ad se mitti cupiebant, qui præsidio
esset. Angli, tandem magnis itinerum difficultati-
bus & molestijs, in Britoniam aduenerunt. Nar-
rat auctor, Anglos hunc obtinere morem, vt belli
gerendi causa profecturi ad externos, Regi suo san-
ctè promittant: primùm, tacita se habituos, &
quam maximè secreta, consilia omnia, & mitas bel-
li suscepti rationes. Deinde nullas se pacis conditio-
nes cum hoste firmaturos, præter Regis, & proce-
rum voluntatem.

Anglis per mediam, vt diximus, Galliam pe-
tentibus Britoniam, Carolus Rex omnium suæ æ-
tatis prudentissimus princeps, in aduersam incidit
valetudinem. Suprà commemoratum est, a quibus-
dam

ad Nauarrij familiaribus praebitum illi fuisse venenum, non quidē tunc regi, sed Normanniae principatum obtinenti: Cuius quidem veneni tanta fuit vis, ut & capilli, & ungues illi exciderent: & ipse adeo factus aridus, ut vix hominem representaret. Missus autem à Casare medicus quidam Germanus, veneni vim fregit, adeo quidem, ut et ungues & capilli, una cū valetudine paulatim redirent. Destillabat ea pestis per brachium, eruptione facta. Discedens ab eo medicus, futurum dixit, ut exarescente illa defluxione, non multo post viveret. Itaq; rex, animaduversa imbecillitate sua, fratres germanos Burgundiae, & Berriae Duces, nem Borbonium, accersitos ita compellauit (Andegania Ducē, quod nimium videretur cupidus & auarus, adesse noluit.) Sento equidem germani optatissimi, rebus humanis me non posse diu superstitem esse. Carolum igitur filium vestrae fidei committo, & simul obtestor, ut illi vestro consilio & prudentia, in rebus omnibus adesse velitis, quemadmodum paternos decet adesse & consulere nepoti, maximam quidem sustinenti functionem, sed in ea posito aetate, ut sibi prospicere ipse non possit. A morte mea, id agite, ut statim illi consecretur regnum. In vos omnem fiduciam meam repono. Videtis adolescentem planē tenerum, itaq; peropus illi fuerit bona institutione, & sana disciplina. Curabitis adeo doceri illum, & educari, in rebus omnibus ad Regis officium pertinentibus, ut vestro possitis videri offici.

HISTORIAE II. LIB.

ri officio sum. Si. De uxore cum tempus requiret,
 illi provide. potent quidem illa, & honesto loco
 nata, ut per hoc connubium bene etiam sit regno.
 Maltus mihi fuit usus cum Astronomo quodam
 viro non imperito, qui futurum ait, ut iuuenili-
 bus annis, plurimum ei molestiae, & negotij exhi-
 beatur: & ut varijs fortuna casibus elabatur. E-
 quidem super eo die, multumq; cogitavi mecum,
 unde queant eiusmodi rerum occasiones oriri. Nam
 habetis regnum, hoc tempore beneficio Dei, satis
 tranquillum. De Flandria nescio quid suspicor.
 Britonum Dux vaser est, Angli struosi, &
 nobis infestus, quapropter opus est, ut potissimas
 Britoniarum ciuitates in amore retineatis. hac nimirum
 ratione concident illi sua consilia. Laudandos ego
 sane Britones arbitror, & amore complectendos.
 Nam fidelem mihi semper operam, in tuendo regno,
 hosteq; profligando nauarunt. Mutite in Germa-
 niam, qui filio meo, ijs locis, de uxore prospiciant,
 quod firmitus sit amicitiae, & federis inter nos vin-
 culum. Accepistis Anglum, hoc ipsum moliri, &
 uxorem illinc sibi petere, ut hac via, rationes su-
 as firmiores habeat, certioresq;. Regnum hoc no-
 strum ab illo plurimum, ut nobis constat, inquie-
 tatur, & multa sustinet incommoda. Tollite quaso,
 omnem eiusmodi occasionem belligerandi. Nam et-
 si ego videri possim aluisse bellum, tamen odi hoc
 genus omne, & plurimum hoc tempore ea me cura
 pungit, sollicitatq;. Multa deinde alia in hanc senten-
 tiam lo-

am loquebatur. Et aberat quidem, ut paulò antè diximus, Andegavia princeps, Verùm per inter-nuncios haud difficulter omnia rescivit, & quosdam alios in Regis aula versantes, & quo die Rex vitam finiit, aderat Lutetia. Cumq; de morte illius accepisset, statim inuolauit in ornamenta Regis, in gemmas, & quicquid erat, excellentium ibi rerum. 1380.
Iam enim profectiorem in Neapolim, animo conceperat, in quam multis erat opus, praesertim antiore iam illo factò, ex donatione Clementis, ut supra commemoratum est.

Ceterum, etsi voluntate Regis statutum fuit, penes quos administratio rerum esset futura, tamen Andegauus in eam se ingessit, forsan ob maiorem aetatem: non admodum repugnantibus fratribus, Decretum inde fuit à regni primoribus (pares vocant) ut coronatione Regis quam primum facta, moderatio rerum esset penes patruos, donec ad vicessimum primum annum, Rex nouus peruenisset. Ad Regis consecrationem, vocati sunt inter ceteros, Albertus Bauariae, Comes Sabaudiae, Duces Geldriae & Iuliacensis. Interfuerunt praeter alios, Vuenceslaus Brabantiae Dux, Lotharingus, Sabaudus, Marchiae Comes. Flander excusare sese. Natus tum erat iunior Rex annos duodecim. Fratrem germanum habuit Ludonicum, & sororem Catharinam. A coronatione, grauitè consultatum est, de rebus ad regni dignitatem & confirmationem pertinentibus. Tandem ita placuit

HISTORIAE II. LIB.

ut Berria Dux omnem provinciam, quæ vulgo Languedocia vocatur: ut Burgundus, Picardiam & Normanniam, administraret: ut Andegavus, Regi adiunctus, summam regni gubernationem obineret.

Carolus Rex, ea fuit prudentia, ut togatus ipse, Parisijs, in otio & irrequietitate, consiliorum suorum exactissima ratione, plurima quæ maiores ipsius, armati, & totis in hostem viribus, ipsi adeo pugnantes amiserant, recuperavit. Quin etiam Eduardum Angliæ Regem postrema, quam in Britoniam instituit, navigatione, suos ab obsidione liberaturus, cum vi tempestatum impeditus, retrocederet, inter cæteras molestias hoc unum malè habuit, quod cum hoste tantum non inermi, & qui nunquam ipse prodiret, bellum gereret, adeoque dixisse illum ferunt, cum nullo unquam hoste sibi rem fuisse, qui & minus armaretur, & plus negotij faceretur. Etenim postquam in regni successione venit, nunquam ipse arma sumpsit.

Verum consilijs & ratione gubernans omnia, rerum tractationem fratribus commisit.

DE

DE CAROLO SE

XTO GALLIARVM

Rege.

NARRATIVM EST SVTRA
 Eduardi Regis filium natu minimum,
 per Gallias, in Britoniam, cum suis co-
 pijs, vt Duci opem ferret, penetrasse:
 qui etsi renocatus erat à suis, vt antè diximus, ta-
 men astutia Galli id effectū erat, vt in multis vo-
 luntatem & fidem desideraret, præsertim in Nan-
 tensi populo, & alijs. Infortunia sua commemo-
 rantem, & hostis calliditatem, Angli filius confir-
 mauit, studium & opem pollicitus. Itaq; conuenis
 inter eos, vt coniunctis armis oppugnarent Nan-
 tentes, & ad obsidionem Anglus quidem, nulla
 interposita mora, se contulit. Brito interim sollicitare
 suorum animos, vt in hanc curam secum incumbe-
 rent, suppettiasq; ferrent. Illi contra, se in Anglo-
 rum gratiam, agrum suum minimè depopulatu-
 ros: & quandiu in Britonia hærerent Angli, nunquam
 se arma pro eo sumpturos. Hoc adeò illi impedi-
 mento fuit, quò minus pacto & conuentioni staret.
 Anglo interim, quid rei esset, admirante secum, &
 subrato, maximè verò, cū à Britone nullus ad-
 ferretur nuncius, interceptis, qui inter Arung, cō-
 meabāt, tabellarijs. A multa et diurna deinde expe-

HISTORIAE II. LIB.

statione, puta, cum obsidionem in bimestre protulisset, ratus, frustra consumi à se omnia, ni subsidia mitterentur à confederato, re imperfecta, ad Britonem, cuius omnino voluit sententiam cognoscere, protectionem instituit. Ille se diligenter purgare, culpam in suos transferens, quorum perfidia cum, cumuentus fidem ipse liberare nequisset. Caterum, ut amicum placaret, permisit illi cum suis copijs, apud Venetos hybernare.

Dum Nantes obsidione cingerentur, Britones aliquot nobiles, quorum præ cæteris auctoritas eminebat, cum principe suo collocti sum in hanc ferme sententiam: Satis præ te fers, & haud obscure demonstras, Anglicæ nationi te prorsus addictum. Sed quid tandè fructus aut dignitatis ex hac amicitia consequeris? quid est, cur illos tantopere obseruas? Adducti per te in Britoniam, paternis te bonis & hereditarijs exuent, siquidem in Gallum victores euadant. Exemplum te moneat Regis Navarrae, qui summa de illorum fide concepta opinione, detulit arcem & oppidum Chirburgum: in quâ semel admissi, nunquam discedent, ac veluti iure sibi debitam perpetuò retinebunt. Non dissimili ratione, si tuo permissu & beneficio semel in urbes hic recipiantur, non est, quòd existimes aliquando migraturos: facile à suis habituri sunt semper praesidia, quibus veluti recreentur. Non est quòd longè petamus exempla. Videsne quemadmodum teneant Brestam oppidum, tua prorsus ditionis & iuris? sed
 quan-

quando suum est, ut resistant? Certò scias, nihil minus cognare illos. Satis igitur hoc tibi sit, & bene tecum agi putes, amari te à populo, cuius profectò ea est mens atq; sententia, ut ad gratificandum istis, nunquam sint à Gallo desecturi. Quid, an verò quia uxorem habes Anglicam, idcirco te tuaq; perduñ ibis? An hereditatis adeò luculentæ & amplæ, pro qua retinenda, tot labores, & tanta sumpsisti pericula, iacturam facies? An perpetuum ales miluem? Solus quid efficias, deferentibus te tuis, & arma etiam contra te capientibus? Omitte rationes istas omnes atq; consilia. Decessit Galliarum Rex aliquantò gravius in te concitatus, huic successit filius multum adoleseens, ingenio non malo. Dabimus operam, tibi reconcilietur, ut amicitia inter vos coeat. Ita fiet, ut & tu citra molestiam & inquietationem omnē tua possideas, & isti ubi consilijs exciderint, & expectatione proposita, domum repetant. Hoc genus oratione commotus ille quidem, metu tamen ne Anglos offenderet, dissimulare omnia. Consilij auctores, minimè differendum arbitrati, ad Gallum tacitè arrepto itinere, tunc Lutetia commorantem, & ibi re omni exposita, de pace agebant: Anglus rerum ignarus, in proximum ver, statutū habuit acceptis ab Anglia suppetijs, bellum in Gallia facere multò acrius, quàm antè, metuebant hoc ipsum Galli, & futurum videbant, ut magnum aliquando malum ab Anglis ad se retundaret. Britones de pace cum Rege locuti, quod animaduer-

HISTORIAE II. LIB.

terent illud in Gallia metui (solent enim prudentes legati in eiusmodi difficultatibus, omnia diligenter obsequare, transferentes hoc ipsum in suum usum) in tractatione firmandae pacis mirè id exaggerarunt, & dissimulanter quidem, adeò, ut istarum rerum iniecta mentione, faciliorem ad omnia Gallum haberent, Praerat autem Dux Andegavus, ut supra diximus. Hic, quod in animo haberet, breui post tempore, in Calabriam & loca vicina, donatione acquisita, proficisci nihil minus voluit, quàm nouo bello turbati Galliam, eaque ratione sibi opportunitatem adimi, illius, quod pridem statuerat, perficiendi. Accepta igitur legatorum sententia, futurig, belli suspitione sibi iniecta, multum expetere concordiam, & pacem. Ea fuit eiusmodi, ut Britonia princeps, Gallo reconciliatus, fidem illi pro inauguratione praestaret, & ea omnia faceret, quae solent ex more, in talibus rebus fieri. Porro, ut Anglus, per immensas ambages euocatus à Britone, aliquo modo placari posset, voluntates Regis permissum est Britoni, ut illum ad suos rediturum, nauibus, & reliquis necessarijs iuuaret. Anglus ad hunc modum delusus, & opinionione falsus, non admissis accusationibus, indignationibus plenus, vela ventis commisit.

Sub hoc tempus, Flander in Gandauios mirè fuit concitatus ob non ferendam illorum superbiam. Ceterum, euenit bona quadam illius fortuna, seditionem apud Brugenses oriri, inter optimates & plebem

plebem, vocatus enim literis à magistratu, obsecrante, ut in urbem accederet: ubi venit, capitis poenae subiecit plus minus quingentos, urbem in suam fidem recepit, & alia quaedam viciniora loca: quorum accessione factus animosior, statuit Iprenses, qui nobilioribus aliquot è familia sua oppressis, Gandavos in urbem receperant, plectere. Illis opè flagitantibus, Gandavi confederati in subsidium misere ad tria millia. Flandri copiae surgebant ad viginti penè millia, ferentibus opem Brugen-sibus. Auxerunt igitur ad suum exercitum Gandavi, conscriptis præterea novem millibus: & progressi ad aliquot passuum millia, socijs denunciarunt, ut suos & ipsi producerent in aciem, quò iunctis viribus hostem adoriremur. Educta sunt circiter octo millia. In procinctu, spacium aliquod iuvenis emensis, cum ad biuum esset deventum: à deliberatione, ingressi tandem sunt viam, quæ à Flandrico milite ad insidias ibi posito observabatur. In quem ut ceci lerunt, priusquàm ad sociorum copias pervenissent: cassis ad tria millia, reliqui fuga dilapsi fuerunt. Is verò, qui ingredièti hoc iter consiliu dedit, proditoris insinulatus tumultuante populo, nec ullam excusationem admittente, miserabiliter necatus est, membratimq; discissus, particulam aliquam singulis auferentibus, ut animum ita suum explerent, Miser iniquum retulit pro æquo. Nam si tale scelus perpetrasset, facta cæde, non erat in illorum turbam se daturus.

HISTORIAE II. LIB.

Re benè gesta, Flander in hoc omnium terro-
re, parabat acrem oppugnationem in Ipreses. Hi
verò commoti exemplo recenti, in illius fidem se de-
derunt. Admissus in oppidum, è vulgo circiter se-
ptingentis capite punitis, trecentos plus minus è di-
tioribus, Brugas misit captiuos. Ipreses imitati
multi alij deditionem fecerunt. Gandauos igitur,
qui penè soli restabant, obsedit, verùm id tam ar-
ctè fieri non potuit, quin portis aliquot liberè de-
ferretur ad eos commeatus. Est enim locus, natura,
& duobus magnis flumijs (Scaldam vocant &
Lysam) munitissimus. ingentem igitur habeat ex-
ercitum opus est, qui totam obsidere velit. Censa
tunc fuerunt capita eorum, qui per aetatem arma
ferre poterant, ad octoginta millia. Et adeo non mo-
rabantur obsidionem illam, vt etiam tunc urbem
egressi, quadam Flandrica oppida diriperent. Fa-
uebant illis impense, inter ceteros, Bruxellenses.
Auxilium quoq; certum attulissent Leodini, sed
loci intervallum obstabat. Cum tempus tereret ob-
sidendis illis, impendete etiam hyeme, Flander ex-
ercitum dimisit. Vt ver nouum redijt, contractis ad
viginti millia, Gauram oppidum oppugnare statu-
it. Praefectus ibi stans ad praesidium, Gandauos o-
rare suppettias. Ab his illico missa copiae, nume-
ro ad sex millia, cum in Audenarde milites circi-
ter sexcentos, ad principem suum ex mandato pro-
perantes incidissent: oppresserunt ad vnum om-
nes. Adhuc, alius quidam, homo non ignauus
(Pe

(Petrum Sylvanum vocabant) acceptis à Gandavis toridem millibus hominum, pactus erat cum eo, qui prior ad defendendos Gaurenses abierat, ut, nisi coniunctis armis, in Flandrum non pugnaret. Ille vero certior factus est vicinum hostem & ad dimicandum esse paratum, accensus gloriæ cupiditate, non expectato periculorum socio, iametsi imparem numerum ad prælium adduxisset, aciem instruxit. Flander in quinque ordines milite partito, in quorum singulis quatuor erant millia, & collatis signis, hostem naviter quidem se defendentem, sed quòd multitudine vinceretur, ad sustinendum diutius impetum minimè parem, in fugam conuertit. fugientes miro persequabantur ardore equites Flandri. Cumq; in monasterium vicinum fuga se recepissent: ne quis ex omni turba dilabi posset, Flander ignem in tecta omnia coniecit. E ducibus copiarum alter, ad loci portam strenuè pugnando, confossus est: alter è turri, quò confugerat, ignis iam omnia circum occupantis, violentia coactus, in medium se hostem precipitans, exceptusq; gladijs & hastis in ignem rursus abiectus est. Reliqua turba omnis miserè conflavit. trecentis, qui rectè in patriam fugerant, elapsis: Hic quem diximus, Petrus Sylvanus, cum non longè abesset, videbat quidem suos laborare, & rem infeliciter agi, sed propter interiectum flumen, & paludes, tempore illis subuenire non potuit. Quo nomine simulatq; militem reduxit

1381.

HISTORIAE II. LIB.

Gandavum, penè fuit oppressus à viugo. Sed excusatione probabili pacatos, inhortari, ut quandoquidem duos in eo pralio viros planè militares amississent: crearent alium, cuius industria putarent Rempublicam melius habituram, id esse peropus aduersus ferocientem hostem.

Flander, bona exercitus parte dimissa, reliquos in praesidia, praecipuè verò, ad Audenardae defensionem, misit. Interim ex pileatorum factione circiter mille ducenti, certiores reddati, quo tempore nobiles quidam, ex Audenarda pronolarent ad rapinas, redeuntes illos à praeda, ex insidijs adorti, magna ex parte interemerunt. Sed non fuit illis hoc impune. Simili enim asu circumuenti ab occisorum socijs, vix pauci euaserunt.

Opulentiores honestioresq; Gandavi cives, Reipublicae statum prorsus labefactari & conuelli, cædi subinde Duces atq; militem, & se paulatim veluti consumi à Flandro, plurimum dolebant, sed tacite. Superabat enim, & potentior erat improborum turba, quorum in pace, non solum nulla fuit dignitas, verum extrema etiam egestas, & quoniam in his rationibus tam turbulentis, & re & auctoritate valebant, placere eis spectaculum hoc cruentum, seditiosum, & quotidianum. Quin & Sylvianus, scelerum perpetuus fomes, reputans, vitæ periculum difficulter euasurum se, quocumq; tandem modo res caderet, etiamsi Gandavis Flander, reconciliaretur, circumspexit, quem obtruderet populo

pulo gratum & idoneum, turbis pertinaciter moriendis, & excitandis bellis, auctorem. Venit illi in mentem Philippus Arteuillanus, Iacobi, de quo saepe facta mentio, filius. Qui etsi ingenio valebat: tamen ob necatum à Gandauensi populo parentem, priuatus viuere. Passim erat audire voces optantium, vel Iacobum à se prius oppressum, vel quem alium illius similem, cuius auspicio & ductu niterentur. Hoc in suum usum applicans Sylluanus, retulit ad sui ordinis homines, sed non prius, quam Philippum interpellasset, quem, re omni declarata, propositisq; maximis premijs, & dignitate summa in tali ciuitate, ob oculos collocata, in semetipsum suam haud difficulter induxit. Postridie ad populum coepit commendare Philippum, laudandi occasione ab illius patre Iacobo sumpta, neminem illo fidelius administrasse Flandriam. hoc testari seniores & affirmare, quibus cognitum sit. Magna semper illum studio defendisse regionis dignitatem atq; commoda: iam olim extremam calamitatem, illam effugere non potuisse, nisi vnius viri prudentia fuisset conseruata, facturos igitur ciues non inconsulte, siquidem ex illa arbore tam non mala productum surculum ad Reipublicæ propagationem asciscant. Ad hunc modum induciti, Philippum sibi ducem sumpserunt.

Suprà commemoratum est, Ioannem Henri-
ci Castilia Regis filium, ex communi prouinciariū,

& or.

HISTORIAE II. LIB.

& ordinum voluntate, in regni successionem ad-
 missum. Ea res Ferdinandum Lusitaniae domi-
 num graviter offendit, puta, cum, qui sit è spurio
 natus, in amplissima ditionis administrationem
 euectum, exhereditatis Regijs filiabus, quarum v-
 nam Lenclastre, alteram illius frater, & dixi-
 mus, matrimonio sibi iunxerant. Commotus igitur
 & rei indignitate, & quòd nuptis puellis esset
 consanguinitatis vinculo coniunctus, bellum de-
 nuntiavit Hispano, petitis ab Anglo suppetijs, qui
 patrum suum, Cantabrigia dominum, & cum eo
 copias, item uxorem Isabelam, & Ioannem filium
 misit. Dux à Lenclastre in Scotiam missus est, ut
 de renouanda pace, aut saltem de inducijs cum Sco-
 to transgeret. Absente illo, per Angliam orta fu-
 it longè periculosissima seditio, cuius hac ferè cau-
 sa fuit: Rustici illis locis, ut in plerisq; alijs, ita
 sunt, astricti nobilioribus, ut necesse habeant illo-
 rum agros colere, fruges metere, colligere, repone-
 re, triturare, & quid non? Item cadere ligna, &
 in nobilium aedes conuehere. Porro, sacrificus qui-
 dam id temporis (Ioannem Vallam appellabant)
 concionibus populum in hoc induxerat, ut existima-
 rent, per omnia seruandam aequalitatem, hominem
 homini non prestare, non nobilem ignobili, non
 opulentum pauperi, non doctum ignaro: Commu-
 nes omnium mortalium parentes, & primos quidem
 illos, ad eum vixisse modum, nullo prorsus obser-
 uato discrimine. Itaq; auctori illis fuit, ut ad
 mag.

magnum numerum collecti, Regem interpella-
rent, futurum vi illi, multum adolescenti, persua-
deatur: quod si non fiat, ferro se in libertatem
vindicarent. Hunc, præsul Cantuariensis, ali-
quando in carcerem coniectum, qua nescio tandem
religione motus, expedit, magno certè & exi-
tiali suo malo. Dimissus enim, aliquantò etiam
pertinacius urgere institutum suum. Qui Londi-
ni tum erant tenuiores, odio locupletiorum, ut fie-
ri solet, laudare factum, per literas etiam invita-
tis illis, Londinium venirent, patefacturos se vi-
bem. Collecti adeò ex omni vicino agro & lon-
ginq, ad sexaginta penè millia, Cantorbium ubi
venissent, eiusdem factionis oppidum, diripue-
runt dum Thomæ sanum. Postridie, iter ingressi,
quicquid erat in ùmère prædiorum, quæ quidem
ad socios non pertinerent, demoliri prorsus, &
quacumq, vaderent, in suum ordinem cogere cæ-
teros agricolas. Deprehensum quoque nobilem,
ut Imperatorem turbæ se præberet, adegerunt
acceptis tanquam paternæ fidei obsidibus, ipsius
liberis. A Londino, cum non procul abessent:
ducti suo ad Regem, missi præceperunt, diceret,
velle se gravibus de rebus cum eo verba facere,
descenderet igitur ad colloquium. A consultiatio-
ne, Rex facturum se, quod peterent, respondit, &
comitatus aliquot proceribus, navicula conscen-
sa, cum ad locum venisset, ex legatis percontari,
quid vellem. Illi postulare, ut navim egressus, col-
locu-

HISTORIAE II. LIB.

collocutioni se daret, explicaturos se populi mandata. Rex multitudini dissidens, nulla habita longiori oratione, reuertit. Tum vehementius concitati, Londinium properant, direptis potentium fortunis in via. Cum non intromitterentur, dira & crudelia minari, exusturos se suburbia: & si ferro sibi iter patefacerent, futurum id extremo omnium malo. Territi oppidani, praesertim, cum magna pars ad seditionem, & turbam inclinarent, admissunt illos. Ingressi per omnia compita, statim ad epulas, & comotationes ruere, nemine quicquam illis denegante. Caterum Duces, & cum his circiter viginti millia, per mediam urbem grassantes curiam Regis exire, necatis, qui in vinculis ibi continebantur, omnibus. Exteros omnes mulcare ad mortem, & feneratorum aedes diripere. Sub noctem, uno agmine collecti ad arcem, in quam Rex erat, & cum eo ingens potentiorum citium turba, spargebant voces minime obscuras, nunquam se moturos inde, nisi prius, a Rege, quod vellet, impetrassent. Rex, & plerique alij putabant eos noctu, vino, somnoque sepultos, inermes, discinctos atque dissipatos esse opprimendos. Alij quibus hoc videbatur incerti & periculosi eventus, iudicabant prestare, si quidem oratione blanda & comi possent mitigari. Quae quidem sententia obtinuit. Postridie Rex denunciavit, ut, qui secum essent verba facturi, certo loco adessent, semota interim reliqua turba. Ad collo-

quum

quium discedente Rege, seditiosi aliquot circiter
 quadringenti, irruptione in arcem facta, depre-
 hensum ibi Cantuariensem præfulem, regni, quem
 vocant, Cancellarium, capite truncarunt, &
 multos præterea magni nominis viros, quorum
 capita hastis præligata, frequentioribus locis, &
 ponti superimposuerunt. In concionem ubi des-
 cendisset Rex, placide rogavit, quid postularent.
 Illi, ut nos, aiebant, & liberos nostros, & poste-
 ritatem libertati perpetuæ vindicatos, & restitu-
 tos, à nomine & onere ipso servitutis eximas. Re-
 ge, quod peterent, facturum se promittente, quin-
 etiam notatis & acceptis in eam rem literis, bona
 pars erant moderatiores, verum sediticnis capita,
 pravißimis ingenijs nebulones, quibus id stupro
 erat, ut in diuturnas fortunas inuolarent, collectis &
 pertractis ad se circiter viginti millibus, & vul-
 gi parte, iamiam erant direpturi, quicquid erat
 opum. Sed oportunè à concione, quæ extra urbem
 fuit, interveniens Rex, multitudine conspecta, ut,
 quid rei esset, cognosceret, substitit. Ibi verò mo-
 rantem illum è facinorosis quidam, protervis &
 contumeliosis verbis adortus, habita deinde cum
 suis colloctione, præcepit, ut signo dato, Regios
 omnes opprimerent, ipsiq; Regi, propter aetatem par-
 cerent. Dum ad regem petulantiùs loqueretur, præfe-
 ctus urbis, indignitate motus, illū confodit. Tunc
 autem vidisses reliquam turbā, in omnes, cæco quo-
 dam furore iamiam irruituram, sed compeßit eos
 Rex,

HISTORIAE II. LIB.

Rex, unum se in illos inferens, quod minus prudenter ab eo factum alioqui videri possit, verum feliciter successit. Plurimorum hæc erat sententia, discedentes atq; dissipatos huc illuc, persequendos. Rex contra vetuit, ne quid in illos admitteretur, existimans facile sibi fore, per otium, de illis pœnas sumere: neq; fontes erant omnes. nam, ut in eiusmodi tumultibus fieri solet, bona pars, ut numerum auferent, in iurare, à reliquis adacti fuere: & hanc quidem moderationem ita rex adhibuit, ut scelerum auctores duntaxat, vulgo, ex necessitate proditos, ad supplicium raperet, ceteris errore condonato.

Flander, obsidione denuò cinxit Gandauum, ex Hannonia, & Artesia, cuius non ita pridem, à morte suæ matris factus erat Dominus, milite collecto. Interea quidem è suis, occupata ditionis Gandauicæ oppidiculo quodam (vocat Grantomont) ad unum omnes interemit, tam infantes, quam mulieres atq; senes. Imò ne grauidis quidem parcitum, & lecto decumbentibus. Exusta diuorum fana, solo æquatum oppidum. Huius tam immitis & miserandi spectaculi auctor, in quodam deinde conflictu (quales erant plurimi) cum in Gandauorum incidisset insidias, occubuit Flander immoderatissimè ferens illius mortem, quo vix vltimum habuit cariorem, obsidionem soluit, vehementiori etiam ira in illos concepta. Intercessione procerum Hannoniæ Brabanticæq; pax denuò coijt
popu

populo id maximè expetente. Caterum, Sylvanus, & is, quem nuper creabant. Philippus, quòd viderent presentem tranquillitatem sibi fore perniciosam (senatus enim auctoritate fuit actum de pace) subornatis sui ordinis facinorosis quibusdā, qui tumultuarentur, postridie in concione, cum palam recitarentur firmata pacis conditiones, impetu repente facto duos magni nominis senatores oppresserunt, velut de Repub. pessimè omnium meritos. Eo facto, Princeps adeò fuit exasperatus, ut nullam deinceps pacem cum suis videretur suscepturus, nisi omni sceleratorum turba prorsus eximela.

Lutetia sub hoc tempus, orta seditione, cives nuper imperatam pecuniam, & novas exactiones, omnino tolli volebant, quòd immunitatem hanc à Carolo quinto obtinuissent, & quòd patris deinde voluntatem, Rex novus, dum regno consecraretur, confirmasset. Rex, cui iam ingratum erat, & insuave, inter similitates vivere, Meldam abiit, populus interim tumultuari, perfringere carceres, eripere captivos, & Regis officarios aliquot opprimere. Ad placandum tumultum, à Rege missus è familia, nobilis quidam, valde popularis, ita cum eis transiit, ut in singulas hebdomadas, ad militem alendum, urgente necessitate, dependerent decem francorum millia. Quin & Rotomagi nata seditio, Parisiana haud dissimilis, à Rege ipso compressa fuit. Pleraque ciuitates & Republicae Gandavorum imitata vestigia (quos e-

gregijs ludibus efferre, quòd libertatis suae acerrimi essent propugnatores) rebellare magistratum. Vide, quorsum recidere omnia potuissent, nisi principum virtus intervenisset.

Cantabrigia Comes, de quo supra, propter ventorum status minime secundos, in timere cum hæsisse & aliquandiu fluctibus aduersis multum iactus, Lisbona, Lusitaniae urbe tandem appulit, una cum milite. Commoratos ibi per menses aliquot, Lusitanus in praesidia collocavit, addito mandato, ne quid in hostem, inscio se, factitarent. Angli cumq; his Vascones, otio massueri, quin exercende militiae cupidi magis, certo tempore, cum à Lusitano, ut in hostem pronolarent, non impetrassent, ipsi adeo sua sponte progressi, oppida quaedam Hispaniae expugnarunt, praesidijs ibi relictis. Nihil actum praeterea plurimis mensibus, quod sit memorabile, quae res otium & tempus abunde suppeditavit Hispano comparandi se, & muniendi. E Gallia missae quoq; sunt Hispano auxiliares copiae, quibus per Arragoniam facilis erat via, propter foedus, ratione connubij, ut supra diximus, inter ipsos Reges firmatum.

Anglus, in Germaniam missis ad Carolum Bohemiae Regem, legatis, uxorem sibi dari cupiebat illius sororem. per anni spatium & eo amplius res agitata, confecta est tandem. Galliae Rex, ut coniugium impediret, Normannis negotium dedit, ut magna classe occupato mari, traiecientem novam

nuptam, & omnem comitatum illius interciperent. Sed Brabantie Dux facta commemoratione, quam non esset decorum, aduersus imbecilem fœmmarum turbam eiusmodi aliquid moliri: partim æquitate rei, partim precibus, ab incepto Regem dimouit.

Inter Gallie Regem et populum Parisensem ita conuenerat, ut pecunia, quam in singulos octo dies erant numeraturi, seruaretur à ciuitatis quæstore, & nisi in necessitate, ad alendum exercitum, non expenderetur quicquam illius. Porro, Gallus in Hispanias militem emissurus, denunciare quæstori, ut in eum usum mitteret centena millia. Ille tergiversari, et excusare nescio quæ. Dux Andegavorum, gratia multum valens apud populum, quod commodius institutam in Neapolim profectiōem persiceret, tacite id egit, ut ne quicquam mitteretur ad Regem, & quoniam penes ipsum erat rerum summa, inuenit rationes, quibus id effecit, ut ea, quam Rex petijt, auri vis, citra difficultatem aliquam, sibi dependeretur. Instructus igitur abunde rebus necessarijs, & contractis circiter triginta hominum millibus, ut Auenionem appulit, ubi tum Clemens erat, nobilium ibi animos in se mirè propensos comperit. Relicta deinde prouincia, per Italiam accessit in Apuliam & Calabriam, quarum accepta populi possessione, idque maxima voluntate & studio, Neapolim contendit. Et hi quidem Caroli illius, de quo suprà mentio,

HISTORIAE II. LIB.

mirè erāt studiosi, Carolus à hic morte Neopolitane principis, quæ nullum reliquit à se procreatum heredem, usurpabat sibi ius & dominium in has ditiones omnes, contendens, factam à Pontifice donationem, duabus potissimum de causis inuvalidam esse, & inutilem primum, in manu defunctæ reginæ non fuisse, quæ sua non essent, alienare. Quam illius opinionem Neopolitani & Siculi strenuèuebantur, Deinde, ut maximè integrum illi fuisset, & licitum donare omnia, tamen, quod ijs locis, Urbanum, non Clementem, à quo facta deinde fuit donatio, Pontificem agnoscerent, hoc ipso irritam esse. Carolus multò antè, rebus necessarijs muniuerat arcem aliqui inuitam (Leusam dicunt) arte non humana firmatam, & cinctam undiq; mari, & nisi arte simili, non expugnabilem, ut fertur. In istam ad annos aliquot instructam, se recepit ille cum socijs, cætera securus, quod sciret Neapolitanos à se nunquam defecturos. Calabriam aut deuictam, aut in deditionem acceptam, post unum annum aut alterum, facile se recuperaturum. Hostem, metu rebellionis, cogi magnum semper alere exercitum. Id minimè diuturnum illi fore, laboraturum & annonæ caritate, & auri penuria. Sic exhaustos, magno suo compendio profligare posse. Cæterum, impostor quispiam, Andegauorum principi pollicitus, obtenebraturum se oculos eorum, qui essent in arce, sic ut crederent, illam ponte coniungi, & hac ratione, metu facturos deditionem: insti-

instigante Sabaudie Comite, qui tum erat in expeditione, propter maleficium olim designatum capitis, pœnæ subiectus est.

Angli, & cum his Vascones ad nouem ferè menses in Lusitania, nulla re insigni perfecta, commorati statuerunt, ut qui otium illud perpetuum odissent, demùm in Hispanos pronolare. Dissuadente hoc ipsorum Duce, Angli filio, ad quem retulerant, illi nihilominus rem aggressi, nec infelicitèr quidem, oppida quædam subegerunt. Redeuntes deinde, conqueri de non persolutis stipendijs. Lusitanus, quod præter voluntatem & mandata sua militassent, subiratus, videbatur minimè satisfacturus. Ibi cùm pleriq; censerent depraedandum agrum Lusitanum, qui inter ipsos erant saniori iudicio, dissuadentibus, tandem per legatos, quod alioqui fuissent vi direpturi, impetrarunt. Lusitanus inde cogere militem ad 15. millia, præter Anglos. Hispanus exercitum habens 30. millium, hosti bellum denunciare, productæ acies. Ad complures dies, erat inter eos videre leniores conflictus. Portugallius autem, quod numero superare-tur, collatis signis, & iusta acie nunquam voluit pugnare. Dux à Lenclastre, fratri suo in Lusitaniam nauiganti pollicitus erat (imprimis enim ipsius agebatur negotium, ut qui natu grandis rem haberet filiam Tyranni) se, rebus in Scotia perfectis, alias præterea copias illuc adducturum. huius aduentum Lusitanus expectare. Sed propter vulgi

seditionem turbatis adhuc aliquantulum rebus : placuit Anglo, militem è regno dimittendum non esse. Quamobrem ille cum Hispano, de pace egit, quantumvis inuidis, & immoderate ferentibus Anglis, quorum Dux non leuiter offensus, abducto secum filio, cui desponderat Beatricem Lusitani filiam, decem natam annos, in Angliam reuertit. Insequenti post anno, vxore Hispani, Arragonie Regis filia, vita defuncta, Hispanus Beatricem ab Anglo penè repudiatam, vxorem duxit, Pontifice connubium hoc approbante. Obijt deinde Ferdinandus Lusitania Rex, cui successit, non Hispanus, nuper vxore ducta filia, sed Regis defuncti frater illegitimus, populi & procerum Ecclesie voluntate. Turbas caeres, & maxima postea bella suscitauit.

Ad Gandauos cum nullus perferretur è vicinis locis corneatus, (id enim Flander egit) illi, plus minus duodecim millia numero, itinere per Brabantiam facto, cum ad Leodienses peruenissent, annona adiuti sunt. In reditu, Brabantia Dominam (princeps enim ipse tum erat Lutsemburgi) impè- se rogabant, eò saltem permoueret. Flandrum, ut pateretur certo die agitari causam inter virisque partis viros bonos. Non abnuìt Flander, Tornaci conuentum est. Vicinorum aliquot populorum legati aderant, dirempturi litem, si qua fieri posset. Pro Gandauis eò venit Philippus Arrenillanus. Flander autem multum expectatus, cum nec ventu-

rus ipse, nec missurus aliquem videretur: literis eorum, qui conuenerant, diligenter admonitus, rogatusq; ne agendi occasionem negligeret, mitigatis aded, & flexis aduersariorum animis: respondit sibi quidem non vacare, coram illic adesse, verum ad gratificandum eò missis legatis, ab uno & item altero die, per alios patefacturum se, quid sentiat. Id autem eiusmodi fuit (referentibus his, quos miserat.) Cum populo Gandauo non aliter transacturam se, nisi ut pariter omnes, tam foeminae, quam viri (modò ne quindecim annis inferiores, nec maiores etiam essent sexaginta) vrbe relictâ, inermes, in aperta planicie, nudi caput & pedes, exuti vestimentis, & laqueum collo quisq; suo gestantes, primum à se veniam implorarent admissorum facinororum, ac ut deinde sibi quiduis in ipsorum capita statuendi, faciendiq; potestas permitteretur. Aliud ab eo responsum (tametsi vehementer deprecantibus amicis) obtineri non potuit, itaq; discessum est. Philippus Gandauum reuersus, postridie ad populum retulit omnia, Vidisses miserandam tunc ciuitatis faciem, in extremam desperationem adductis omnibus. In hoc publico luctu & dolore omnium, Philippus in deliberationem trinitulit, ut aut templis inclusi, delictorumq; veniam à Deo precati, citâ ibi exitum manerent: aut ut conditionem ab hoste propositam acceptarent, aut ut ad quinque circiter millia prodeuntes, in illam pugnarent. Obtinuit postremum hoc, facta de-

liberatione. Nam aut illico decerendum erat armis, aut inedia miserè pereundum. Militem suum Flander iam habebat Brugis collectum ad quadraginta millia. Nam quòd sciret hostem in magna possum angustijs, volebat omnino bellum istud honorifice & utiliter finire: & de aduentantibus Gandauis, vt intellexit, copias instruxit. Ceterum illi, tametsi per pauci, & concionibus incitati: deinde, quòd inopem, exhaustam, afflictam, & miseram à tergo ciuitatem relinquerent, in qua coniuges & liberi, & quicquid omnino carum esse poterat, quorum omnia vel salus vel interitus in eius fortuna diei, tum erat: magnos ad praelium animos adferebant. Brugeses, qui miro prius ardore pugnam optarant, adeò quidem, vt Flander improbis ipsorum instigationibus velut adactus, eo die, quòd minime statutum habuit, praelium fecerit, postquam collata signa, quo nescio subito metu percussus (& habebant solem aduersum) in fugam precipites abierunt: & cum nulla ratione possent retineri: coactus est etiam Princeps fugere, & cum eo copiae equestres. Voluit quidem Flander, qui fugientes equo praeuerterat, ne hostis irrumperet, occlusisse Brugarum portas, verum id frustra fuit. fugientem enim acriter insecuti, urbem occuparunt sub noctem. Et ne tunc quidem omnino desperans Flander, collectis ciuibus, conari hostem repellere. Sed eò loci reductus est, vt sub noctem intempestam, discurrentibus per omnem urbem

CAN

Gandaui, ille à suis planè destitutus, nunc in hoc, nunc in illud angiportum sese furcim subducens, & tandem in paupercula cuiusdam foeminae casualam ingressus, cui vix erat domi, quo miserum teneret, magna difficultate vitam seruauit. Hic mihi vide rerum humanarum & miseriam & vicissitudinem admirabilem.

A victoria, indignis modis ab hoste tractati Brugenses, & inter caetera, quæ collibissent victori, Gandaui abducti sunt ex illis captiui circiter quingenti locupletiores. Flander, vix dubius, cum aliquandiu latuisset, Insulas profugit, interim pedes, interim equa vectus, absq; sella, molestissima & via & caelo. Gandauorum ista fortuna plurimum recreauit Parisienses, Rotomagos, Leodanos, Brabantos, & quicquid est vicinarum ciuitatum, idq; & propter exemplum, & quodd male cuperent Flandro, quem fastus insimulabant. Philippo plurimus ubiq; honos deferri: & is quidem in rebus omnibus eum adhibere luxum, qui vel in Principe nimius videri posset. In victoris populi potestatem abierunt penè omnes. Audenarde ciues, vt deditiorem facerent, admoniti, postquam fortiter & contemptim recusassent, obsidione à Philippo cincti sunt, ex omni Flandria contractis copijs. Interim subinde à Gandaui factæ excursiones, direptæ, dirutæq; nobilium aedes. Quin & fons sacer, in quo Flander baptizatus, & cuncti illius, & nescio quæ alia in arce quadam inuenta

libidinem & animum ferocientis militis exple-
runt. Flander ad extrema redactus infortunia, re-
bus perditis, unicum videbat esse remedium, ut
Gallum ad sui commiserationem permoveret. Huc
igitur generum suum, aliusq; fratrem, à quo salutem
expetendam ducebat, adhibuit. Ab eo non difficul-
ter inflammatus Rex adolescens, magna alacritate
bellum hoc suscepit. Philippus, ubi rescivit, Flan-
dri causam, intercessione Burgundionum Ducis,
commendatam in Gallijs, populi nomine missis ad
Regem literis, obsecrare, ut Flandriam suo princi-
pi reconciliaret. Hac autem non tam ex animo
scripsit, quam ut hominum de se opinionem in Gal-
lijs, cognosceret. Verum, ut consilio suo hic cecidit,
(Gallus enim contemnere scriptum) ium est ad
Anglum, à quo non modo subsidium pro Ganda-
vis orare, Verumetiam ducenta aureorum milia,
quae Iacobus Tornacum oppugnanti Eduardo mu-
tuatus fuerat, tempore minime omnium opportuno,
repetere. Sic adeo factum, ut nihil obineret. Si
mutuo data pecunia nulla facta mentione, solum
de fodere egisset, credibile est illum exorare potu-
isse.

Flander, strata sibi iam via, & propenso in
bellum hoc Regis animo, in Gallias profectus, post
acceptam à Rege inaugurationem Artesiae, rebus
iam suis melius sperare cepit, praesertim cum po-
tentissimum monarcham videret, sui causa festi-
vatione magna, ingentem exercitum, puta ad sexa-
ginta

ginta milia. Nam educere. Quod simulatq; Phi-
 lippus rescivit, quæ sui erant muneris, non os-
 titerat obiens, illico iussit pontes, quos mi-
 res, Lysie fluminis, deijci. Porro, duobus quibus-
 dam locis erant ab eo disposita firmissima præsidia,
 quæ traicientem arcerent. Ad oppidum Comi-
 num, Petrus Syluanus retinebat in hunc usum cir-
 citer novem millia. Id cum ignotum Gallis non
 esset, variabant inter eos, dum de rebus gerendis
 consultaretur, sententiæ, existimantibus alijs, apud
 sanctum Odomarum, ubi minor est fluvius, trans-
 mittendum: alijs verò, prope Tornacum, ponte
 iungendum Scaldam, ut illius Audenardam faci-
 le traducerentur copiæ. Placuit tandem, ut ho-
 stis prope Cominum, ut diximus, consistens, pete-
 retur. Ut eo denentum, cernebant detectos pontes,
 et destructa omnia, rursus deliberatum est. Ibi tunc
 animosiores aliquot iuvenes, pugna, & lacessendi
 hostis cupidi (inter quos paulò ante conuenerat, si
 traiectus non pateret usquam, id se daturus ope-
 ram, ut tacitè, non conscjs ducibus, rationem ta-
 men inuenirent) litribus adiuti, & religatis ad
 extrandq; ripam funibus, paulatim in ultriorè flu-
 vium omnes perueniunt incolumes, & adeo ci-
 tra magnam molestiam aut discrimen, ut hostis
 non procul inde castra sua metatus, nihil unquam
 rescisceret, nisi cum elatis signis progressos, coram
 videret. Syluanus tunc propter impendentem no-
 stem, minime ratus tam exiguam turbam ad se ve-
 nisse,

HISTORIAE II. LIB.

nisse, dimicare noluit, somno & labore defatigatos, noctu potius adoramus. Sed illi in hac sollicitudine, quam magis, quam ignari, quam audax facinus, quamque magnum præter Ducum & Regis voluntatem inceperant, rerum suarum mire satagebant. Sub lucem collatis signis, Galli tametsi paucissimi, rem adeo viriliter egerunt, adcoq̃ strenue, ut cæsis penesex millibus, fuga dilabentem reliquam turbam in oppidum vicinum persequeremur. Apud pugna, prope Cominum illico structo pome, Gallus reliquum exercitum adducens, Ipram recta contendit. Oppidani, victoris haud dubie exercitus fortunam secuti, præfecto urbis, quod deditionem non admittit, et interempto, in Galli potestatem venerunt. Id imitati viciniore omnes, & pecunie vim magnam Regi dependebant, & simul Duces rebellionem suadentes, ad illum captivos adducere. Cæterum his rebus omnibus Flander non interfuit. Brugeses aliorum exemplis moti spectabant, & ipsi ad deditionem, sed à Ducibus confirmati, præsertim, quod ab Anglis opem sperarent, perdurabant.

*Philippus, ut accepit maximi Regis copias non procul considerare, productis in acie suis ad quingenta millia, hortari illos oratione gravi, ut pugnaturi proponerent sibi insignem illam victoriam aduersus Flandrum, quam parua nuper manu fu-
dissent: cogitarent, se post hoc prælium, si feliciter caderet, futuros rerum dominos. Optare id omnes be-
ne in-*

*nè insitutas et egregias ciuitates, quibus ex ani-
 mo nihil magis enenire possit, quam si Gandaos
 pro libertate tuenda fortiter et indefesse pugnan-
 tes, virtutis suæ fructum retulisse cognoscant, ex-
 imctis illis, quorum inexplebilis cupiditas ambitio
 non patitur illius Reipublicæ statum esse in tran-
 quillo. In hanc sententiam alia multa locutus, man-
 dauit, ut in conflictu, præterquam uni Regi, ne-
 mini parceretur, interemptis ad unum omnibus.
 Flandri vehementer quidem dimicare, non imme-
 mores eorum, quæ narrasset Philippus. Incitabat
 et aliud non minimum, quod tantum in se hostem
 concitassent, quem si deuinci contingeret, futurum
 id sibi immortali gloriæ, ad omnem posteritatem.
 Sed circumspecti tandem duabus hostium alis, et in
 angustias reducti, succubuerunt. Ad horam cir-
 citer unam pugnatum est, et tempore tam breui,
 desiderata sunt viginti quinque millia. Philippus,
 fortiter pugnando concidit, et à pugna iussu Re-
 gis inter cæteros quæsitus ac inuentus, ex arbore
 suspensus fuit. Numrum ingenti totius equestris
 ordinis bono, depugnatum est eo die. Nam si secus
 euenisset, qui tum passim erat rerum status,
 credibile est in summum fuisse adductos pericu-
 lum Reges atq. Principes. Nam Parisenses iam-
 pridem seditiosi, huius prælij euentum auidè ex-
 pectabant. In Campania et bona Gallie par-
 te, florentissimæ quæque ciuitates, una cum agri-
 colis tumultuari iam cœperant. Itaq. in hoc præ-
 lio*

HISTORIAE II. LIB.

lio pendebat principum vel salus omnis vel calamitas. Rex tum agebat annum decimumquartum. Brugenses, in hac sociorum miseria, praesidij spe omni sublata, simul & rei bene gerendae, restituendaeq; occasione praecisa, in Regis fidem sese dederunt. Flander, quod huic populo non male cuperet, ad Regem, pro ipsis intercessit, ut reciperentur, depensis centum & viginti francorum millibus. Qui Audenardam obsidebant, accepta suorum clade, castra illico mouerunt. Porro, Gandauenses his iam malis & fracti & deiecti prorsus, ad misericordiam & clementiam cogitabant sollicitare victoris Regis animum. Sed Syluanus rheda vectus eo (nam grauius laborabat ex vulnere) hanc illis opinionem excussit, magnifica pollicitus. Postquam ex consilio procerum Gallus non putabat obsidendum Gandauum, distributis huc illuc praesidijs, Tornacum redijt.

Gandau, ut supra dictum est, ad Anglum miserant pro conciliando foedere: cuius quidem formulas Anglus, deliberatione facta, perscriptas misit per quendam suae familiae, ut si Flandriae populis approbatae fuissent, eorum signis confirmarentur. Legatus ut Caletum appulit, certior factus, a populo Gandauo infelicitur pugnatum, & pleraque a Gallis occupari, infecta re in Angliam reuertit. Nec admodum dolebat Anglicae nobilitati, oppressos Gandauos: quibus si feliciter praelium cecidisset, omnium circa populorum animi fuissent erecti: quo.

& quoniam in Anglia non ita pridem periculossimi
 tumultus fuerant, minima rursus occasione
 concitari potuissent. Id illi cogitare. Quo tempore
 Tornaci Rex erat, defudatum est à multis bonis
 viris, ut populus rebellis principi suo reconcilia-
 retur. Illi quidem Galli imperium non detrectare,
 sed grauissima quæq; passuri potius videbantur,
 quam Ludouicum recepturi. Cum nihil transigi
 posset, Gallus rediit, & Lutetiae vicinior factus ob-
 uios habuit Parisienses ad viginti millia, bene ar-
 matos omnes. Minum id videri & nouum tam
 Regi, quam cæteris omnibus. Et quoniam arma-
 ta multitudo, illis temporibus minime tutum erat
 fidere, missus est, qui sententiam illorum perquire-
 ret. Responsum erat huiusmodi, ut dicerent, eo se
 consilio ita instructos prodijisse, ut Rex coram vi-
 deret, quantas à Lutetia posset habere copias, breui
 temporis momento, si opus sit. Id tunc quidem in
 excusationem adferebant: sed profecto longè di-
 uersa cogitarant antè, & nisi victor ille redijisset,
 mira contigissent. Iussi redire in urbem & depo-
 nere arma, paruerunt. Trahebat secum Rex mul-
 tum exercitum, è Britonibus & Heduis collectum.
 Id metum eis incussit. Per otium deinde, ex consi-
 lio patruorum, cepit eos pro meritis tractare, lori-
 cas omnes in unum acerulum congeflas extorsit, ad
 supplicium rapuit consiliorum auctores. Imperauit
 tributa & vectigalia multa, deniq; emunxit ab eis
 plus minus quadringenta francorum millia.

Per

HISTORIAE II. LIB.

Fernebant tum odia inter Clementem & Urbanum, & ille quidem Anemione tum erat: hic autem, cum ob alia, tum ut Galliae Regi adversario suo facilius incommodaret, Genuam accessit. Ex Italia secum adduxit rationes, quibus imperium suum firmaret. haec autem erant eiusmodi: Cogitabat in Angliam ad Archiepiscopos & alios proceres Ecclesiasticos missurum se diplomata, (bulas vocant ipsi) quibus delictorum omnium veniam elargiretur in eos, qui Clementinos impugnarent. idem enim in Galliis tum faciebat Clemens: Et quandoquidem compertum habebat, se non posse vehementius turbare aut affligere Gallos, quam excitatis in eos Angliis, inuenta sunt etiam rationes ab eo, colligendae pecuniae, citra cuius accessionem vix ullus amari voluisset. Itaque visum est illi optimum, si praeter ea quae diximus diplomata permitteret Regi, ut ab ordine Ecclesiastico (exemptis interim primatibus) collectas decimas nobilibus assignaret, ut de stipendijs essent certiores. Caterum ad hoc persuadendum subornabat Ecclesiae primores, qui cateram turbam impellerent. Hac ratione, nec Regis aerarium exhaustum est, nec populus ipse gravatus, nisi quantum lubens, sua sponte dabat: id quod liberalissime, ut tum erant secula, pro se quisque faciebat, nimirum propositis adeo non vulgaribus praemijs, quorum consequendorum occasionem nemo sibi putabat neglegendam. Missis igitur in Angliam ab Urbano

pluri-

plurimis eiusmodi literis, & passim concionibus inflammatis hominum animis, aded ut beatos se reputarent; quibus contingebat eo tempore mori: collecta sunt breui tempore, tam è decimis, quam è spontanea vulgi liberalitate, circiter vicies & quinquies centena francorum millia, & quò plus fidei haberetur. voluit Pontifex, inter ceteros, præesse copijs aliquem Ecclesiastici gregis virum peritum. Quin & in Lusitaniâ similes misit literas ipsdem ibi rationibus usus, ut Hispano, qui suas partes impugnabat, agrè faceret. Caterum Duci à Lencastre, Hispania, & Episcopo cuidam ex familia Spenfiorum, Gallia oppugnanda euenit. Sed quod ille minus esset popularis, & auaritia magis, quam animi candore inductus, crederetur ad hanc expeditionem accingi: malebât pleriq; sub Episcopo militare, cui discedenti Anglus iniunxit, ut Caletæ alterum collegam & belli gerendi socium expectaret. Ille verò, moræ impatiens, & nihil cunctandum ratus, in Flandriam copias adduxit. Missis à Flandro tum Insulis commorante, qui noni belli causam cognoscerent, non denunciatis inimicijs, respondit in gratiam Urbani Pontificis, persequi se Clementinos omnes. Legati contrâ, Flandriam omnem Urbano profus addictam. Si nulla sit alia causa, inq; susceptum bellum aduersus immerentem socium. Ideoq; petere cōmeatum, ut in Angliam sibi liceat tutò transire, & colloqui cum Rege. Tum ille satis protinus, se nullum eis facere vel

HISTORIAE II. LIB.

manendi vel ad proficiscendi copias: si transire omnino velint, faciant id suo periculo. Cum aliud ab homine parum & civili & tractabili obtineri non posset, Flandri ad duodecim millia non procul ab oppido (Dunequerquam vocant) collatis signis depugnantes in Anglos (quorum faciem ad se missum interemerant) cæsi sunt plus minus novem millia. Occupatis demde quibusdam ibi oppidulis, ut Ipram obsiderent, progressi sunt Angli, quosq; firmiorem haberent exercitum, Gandavis, ut suas etiam copias producerent, nunciarunt. Nam & mutuum erat iam inter eos fœdus, & dolebat Anglis, prælio superiori Gallos extitisse victores, adeoq; inuidebant eis hanc sue laudem, sue fortunam. A Gandavis missi ad viginti millia. Dum Iprenses acriter premerentur obsidione: Flander, intercessionem Leodiensis Episcopi, statuit amice cum Anglis transigere: quos ad eam rem, ut suspicari licet, non erat habiturus difficles, præsertim cum in Clementinos, è quorum grege Flander non erat, institutum esset bellum. Sed Anglis conjuncti Gandavi, odio sui principis, consilia perturbaverunt. In Galliarum Regis potentia, præsidium erat vicinum. Hic denuo instigatus à Burgundo fratre, & Flandri genero, conscripsit supra centum millia. Porro, Episcopus ut rerum imperitus, ita mirè fastuosus, ubi contra se aduentantem exercitum accepit: illico motis castris, & obsidione soluta, contulit se ad mariimam cum aliquot copiis, ut

immi-

imminente hoste, ad fugam esset paratior, facilem-
que traiectionem haberet Cateium. Erat in Regis ex-
ercitu, Britonia Dux, quod mirum ipsis Anglis
videri, quorum ope & studio saepenumero serua-
tus fuit & restitutus. Verum id integrum illi tum
erat, citra nominis aliquam labefactionem. pri-
mum, quod Gallo nuper esset reconciliatus: deinde
quod hoc officium deberet Flandro, cuius erga se
munificentiam & fidem profugus ipse, & inops
abundè fuit expertus. Nimirum ita sunt res hu-
manæ, ut quæ istum hodie affligat calamitas, il-
lum cras exagitet. Et tamen ille beneficiorum mi-
nimè immemorem se declaravit Anglis, qui immi-
nente Gallico robore, in urbem quandam (Bur-
burgum appellant) retrocedentes, obsideri in ea se
patiebantur. Nam periculi præsentiam videns
Brito, quod euitare non possent, nisi facta dedutio-
ne (quanquam & id incerti esset eventus) non de-
stitit hortari illos è muro secum verba facientes,
ut amice transirent. Quod illi non modò gratum
habebant, verumetiam obsecrare Britonem, ut
mentionem apud Regem inijceret. Et hic quidem,
à deliberatione, in suam potestatem recepto oppido,
urbem omnem incolumem abire passus est: postea,
dimissis copijs, humaniter agere gratias ducibus
exteris, imprimis autem Friderico Bavarie prin-
cipi, quem amor perlustrandi regiones, cognoscendi-
que militiam Gallicam, & disciplinam omnem, in
hoc protruxit. Quæ etiam Brito, tam Angli, quam

HISTORIAE II. LIB.

Galli studiosus, ad conciliandum illos, effecit magnosuo labore & industria, ut Gallia, Hispania, Angliaq; Regum legati convenirent. Nec enim cum Anglis voluit transigere Gallus, nisi & Hispani haberetur ratio. Et quoniam rebus ita dubijs, nec Galli Caletum, nec Angli Bononiam se conferre volebant, medio inter utrumq; oppida conventum est. Patru Regis Galliarum, ibi repetere Aquitaniam omnem, item Caletum, & arces quas tum Angli cis mare, ad Garunnam usq; tenebant, tam in Normannia, quam Britonia, Pictobus, & Rochillensi agro. Angli contra nihil horum offerre, & praeter capita rerum, de quibus iunctum erat, ut loquerentur, voluerunt etiam Gandauros in communem hanc societatem recipi. Sic enim inter ipsos Caleti prius convenerat. Sed Flander magnis hic se viribus opposuit, contendens nulla ratione admittendos illos in tantorum principum foedus. Breuiter cum aliud statui non posset: in menses decem, & eo plus firmata sunt induciae & terra & mari, inter Gallum, Anglum, Hispanum, Scotum & Gandauenses, quantumvis reclamante & dissuadente Flandro. Fuit & illud additum, ut sub exitum induciarum, rursus certo loco simul congregarentur legati, copiosis attenti de pace. Paulo post vitam finire Flander, quem fortuna per annos aliquot mirabiliter exercuit, beligerantem in suos, adeo, ut in hoc vno principe spectare liceat, quam sit insignis felicitas ita regere posse

posse populum, ut & amet & reuereatur. Deinde
quàm sit periculosum, incidere in Remp. potentem,
quæ dum libertatis vult videri studiosa, permis-
cet omnia, quo imperium à se excutiat.

Cùm disceretur à legatis, ita conuenit, ut
Galli statim denunciarent inducias Scoto. Cate-
rùm id quo nescio errore fuit neglectum. Verisimi-
le est, morte Flandri, occupato Burgundionum
Duce, ad quem hereditas illa omnis iam deuoluta
fuit, in obliuionem istud venisse. Nacti hanc occa-
sionē Angli quidam nobiles, factis incursionibus,
depopulati sunt hinc inde Scotiam, & ferro, & ig-
ni. Scoti rerum omnium ignari, non denuciato
bello, mirari factum, maximè verò, quod de indu-
cijs obscurus esset ad eos delatus rumor. Vt erat,
parabant & ipsi defensionem. Cuius rei fama cùm
ad Gallum peruenisset, incusare se mutuo procures
ipsi ob tantæ rei negligentiam, obliuionemq. Et
quod restabat vnum, missi in Scotiam sunt, qui re
omni exposita placarent eos. Ad pacem quidem
satis inclinabat Rex ipse, verum procures regni tu-
multuari, & vindictam expetere, adeoq. vicissim
in Angliam factis impressionibus, declarare, non
sibi deesse animos & se & sua tuendi. Cùm esset
Scoto persuasum, à legatis Galliæ missus fœcialis
ad Anglum, sedauit turbam, Itaq. receptis & ra-
tioribus hinc illinc inducijs, voce præconis edi-
ctum est, ne quis in formulas illarum committe-
ret. Ut autem Anglus facilem se daret ad hoc ne-

HISTORIAE II. LIB.

gotium summè laboratum est à Lenclastro, qui
iam olim statutum habebat Hispanias invadere,
coniunctis cum Lusitano viribus: cog. vehementi-
tùs optabat perficere bellum istud, quòd sobolem
haberet è coniuge sua, cui regnum iure omni hu-
mano & naturali deberi contendit.

Expositum est suprà quantis copijs & appa-
ratu, Andegavorum princeps in Italiam abierit.
Quò cum venit, præter Neapolitanos, qui nulla
ratione flecti poterant, non invenit obstaculum.
Parebant Provincia, Calabria, Apulia. Deceßus
tum è viuis Sabaudus Andegavum secutus, ut
diximus. Porro cum in tertium iam annum aluisset
miliem, exhaustus quotidianis sumptibus, & ijs
quidem non exiguis, fratres orare, ne sibi in his suis
rationibus longè clarissimis deessent. Illi pro suo in
eum affectu, minime rati deferendum in causa tam
non iniqua copias miserunt. Quæ cum Avenionem
appulissent, accepto de illius morte certissimo nun-
cio, redibant.

Mortuo Flandro, ad Philippum Burgundum
iure successionis devenit omnis ditio Flandrica.
Atqui Brabantiæ Domina (cuius maritus Vuen-
ceslaus à Bohemia nuper obiit Lutsemburgi) ca-
piebat unice, Burgundiam, Hannoniæ, & Flan-
driam perpetuo fœdere & amicitia coniungi. Bur-
gundo filius erat Ioannes. Hic Margaritam Alber-
ti Bavarie Ducis, Hannoniæq. filiam, Cameraci
uxorem duxit. Præterea Gulielmus Alberti fili-

us connubio sibi iunxit Margaritam Burgundifiliam. Nuptijs Galliarum Rex intererat. Eurgundus filia in dotem dabat centum francorum milia. Lenclastrum hæc fœdera pessimè habebant, quòd filiam suam Alberti filio cuperet nupsisse. Conabatur quidem impedire, cùm de sponsalibus accepisset, missis ad Albertum literis, verùm id frustra fuit.

Quantum atinet ad Comites Hannonie, sic accipiendum est: Gulielmus huius ditionis dominus, quatuor habebat filias, Margaritam, Philippam, Ioannam, & Isabelam. Item, filium unum, Gulielmum. Margarita nupsit Ludonico Bavaeo, Imperatori. Philippam duxit Eduardus Anglus. Gulielmus, non relicta sobole succubuit in prælio aduersus Phrisones. Itaq; per mortem istius ad forem natu maximam, puta Magaritam, succedendi ius venit: & illa quidem hæreditatem adiit, donec Albertus filius, quem è Ludonico Casare sustulit, adultus in paterna bona successit, & huius quidem deinde filius Gulielmus, Burgundi filiam duxit, ut narratum est.

Andeganiæ principi duo erant filij, Ludovicus & Carolus, quorum mater, Clementis & Galli secuta consilium, Prouincialibus bellum intulit, non citra Gallorum Regis auxilium, suppeditantis, & militem, & belli nervos. Massilienses quidem satis erant huic addicti, verùm reliqua ditro omnis opponere se: nec imperiū illius acceptura prius videbatur.

HISTORIAE II. LIB

hatur, quàm Calabria, Neapolis, & Apulia idem
 fecissent: quarum quidem possessionem ubi se de-
 clararet habere tranquillam, & se libenter in ipsi-
 us potestate futuros. Finitis hoc tempore inducijs,
 Gallum incesit mira cupiditas impugnandi An-
 glum. Conscriptis igitur copijs, Borbonium in A-
 quitaniam misit, ut hostem, omni Gallia, si posset,
 exturbaret. In Scotiam misit alterum exercitum,
 Duce praefecto maris (Amiraliū vocant) ut si-
 mul iunctis viribus, Anglo negotium facerent.
 Quò cum venit, minus amicè fuit exceptus. Ete-
 nim Scoti, quòd se crederent satis potentes cura
 alienum praesidium, qui hostem invaderent: dein-
 de, quòd cum agrum teneant sterilem, semper me-
 tuant, ne quid praeterea detrahatur: tum, quòd ali-
 orum inuideant bonis, indignè ferebant illorum
 aduentum, praeterea, quòd Ammiralio inter cetera
 cum primis erat molestum, Scotiae Rex, agrè potuit
 & precibus impelli & precio, ut deserta illa Sco-
 tia parte relicta, ad colloquium veniret, cui non
 prius se dedit, quàm scriptis & signo suo fidem de-
 disset Ammiralius, non se discessurum è Scotia, nisi
 certa pecuniae summa ipsi Regi depensa, nullum
 alioqui auxilium laturo.

Carolus quintus ager decumbens, fratres ad
 se vocatos orauerat, ut filio de uxore prospicerent
 illustri loco nata, potissimum verò peterent illam
 è Germania, quo firmiora essent foedera. Nimirum
 id adeo sic cuenit. Nupsit enim illi, Stephani Ba-
 natia.

variae Ducis filia, Isabela, forma elegantissima. Caterum huius connubij prima occasio, nata fuit ex eo, quod Fridericus Bavarus, Galliae Regis castra secutus esset proximo bello, quod gessit in Anglos, ut supra narratum est. A morte Andagaviae Ducis, qui res maximas in Italia moliri: vitam finit & illius aduersarius Carolus, cui à pace cognomen erat. Credebatur tum id factum ab Hungaria Regina: quae cum filias duas haberet è coniuge suo Ludouico vita defuncto, verita, ne Carolus hic Ludouici ex fratre nepos, illas hereditate omni pelleret, praesertim, cum iam non obscure se Regem Hungariae diceret, illum è medio sustulit, verus modò sit rumor, & suspicio. Deinde ad Gallum missis legatis optabat illius fratrem Ludouicum Valesium filiae suae maritum. Id cum in Gallijs non displicuisset, in Hungariam missi fuere, qui Ludouici principis nomine prorsus transigerent, post alij in Galliam ablegati, qui sponsum adducerent. Interea Henricus à Bohemia, vocatus Marchio à Blancquefort, frater Germanus Caroli Bohemiae Regis, indignè ferens, peti Regem ex locis tam longinquis, incitantibus eum aliquot Hungariae primoribus, adeoque fratre ipso non dissuadente, Reginam, illiusq; filiam, animi recreandi causa commorantes, in arce quadam longius ab hominum frequentia, obsedit: & hac tandem ratione coacta, fuit illa filiam huic uxorem dare. Galliae Regis frater in Campaniam usq; progressus cum familia

HISTORIAE II. LIB.

ni, ut certior factus est de rebus in Hungaria
mutatis, non paruo dolore concepto, redijt ad fra-
trem, qui non magnopere videbatur angere, quod
Hungaria, propter maxima locorum intervalla,
praesidium agere tulisset.

Scotus, intellectis Ammiralij rationibus, con-
scripsit ad triginta millia. Rebus gerendis non in-
tererat ipse, sed filios novem adesse voluit: & pro-
gressum hostem, longè lateq; vastarunt agrum. Sed
certiores facti Anglum advenire cum septuaginta
millibus, non substiterunt. Et ille quidem eos
persequi retrocedentes. Ibi tum Ammiralius ad
praelium hortari, quod Scoti quoniam & multitu-
dine superari & Anglorum in re militari peritiam
habere suspectam, detrectabant. Et apparebat An-
glos vix unquam infestiores fuisse Scotis, propte-
rea quod hi exterum etiam militem sibi adiunxis-
sent, & illum quidem è Gallijs petiitum. hoc nimi-
rum immoderatissimè ferebant. Scoti, quò fidem
facerent Ammiralio, praelium urgenti, deduxe-
runt illum in montem vicinum, insigniter subli-
mem, unde potuit omnem hostilem exercitum pror-
sus contemplari: quem ut vidit, acquievit eorum
sententiae, qui minime suadebant conferendas ma-
nus. Ne tamen nihil egisse viderentur, coniuncti
Scoticis copijs Galli irruerunt in ditionem Vualen-
sem, ubi aliquando etiam plus damni, quàm in An-
glia, dederunt. Lenclostrius, & multi alij, perse-
quendos existimabant, sed dissuadente quodam non

muni.

minimi precij, & adducto in odium ac, suspicio-
nem Lenclastrio, quasi is Regem eò protruderet,
ut in pugna oppresso ipse in Regni administratione
succederet, mutatus est Regis animus. Porro, quan-
tum postea malum in Angliam inuexerit ista Re-
gi iniecta suspicio, de patruis, suo loco intelligetur.
Ut animum rapinis & depopulationibus exple-
runt, Scoti cum Gallis redierunt ad suos. Sed dictu
mirum, quantam in illis ferociam & inhumani-
tatem deprehenderint Galli, passim erat audire
querelas graues atq; minaces, dum hic de frugibus
protritis atq; humi deiectis, ille de arboribus præ-
cis, alius de re familiari sibi ablata, magnas mo-
nere turbas, adeò, ut palàm dicerent, non prius in
Galliam redituros illos, quàm iactura omni &
damno refarto. quid agas? Coactus adeò fuit his
rationibus Ammiralius placare omnes, quotquot
de iniuria sibi facta, querebantur.

Gandavi septennali bello defatigati, pacem
quidem optabant, sed tacitè. Nam Sylvanus, qui
plus & commodi & dignitatis propositum sibi vi-
debat in turbis, ita retinebat eos, ut palàm vix
vllus auderet pacis meminisse. nihilominus per
duos quosdam potentiores ciues, maxime studiosos
quietis & tranquillitatis publicæ, tum per nobilem
quendam virum, honesti ingenij, & in Gallijs val-
de gratiosum, res eò fuit deducta, ut Burgundus,
nuper Flandriæ dominus factus, & æquum &
facilem se præberet, eorū magis, quòd sub proxi-
mum

HISTORIAE II. LIB.

num ver in Anglia statutum haberet bellum facere. Pacis formulas auctor satis prolixè enumerat. Sylvanus, hunc nuncium adeo non gratum, ut intellexit, cum Anglo quodam, genere nobili (quem Gandavi multo ante flagitauerant sibi dari praesidem urbis) in Angliam abiit. Nam etsi firmata pace extra periculum esse videbatur, tamen multitudini diffidens, migrandum putauit.

Auctor, à commemoratione harum rerum, scribit, se, ut plenius cognosceret res gestas in Hispanijs, Lusitania, Aquitania, vicinjsq; regionibus, cum esset in ea aetate, ut labores iumentis ferre, ea ingenij mediocritate, ut, quae intellexisset, describere, & mandare monumentis posset, deuenisse tandem in familiam Gasconis, Principis à Foix, viri tum temporis clarissimi, apud hunc aliquot menses commoratum se familiariter, edoctum de rebus plurimis, & ab ipso principe, & alijs magni nominis viris, qui rebus plerisq; interfuerant ipsi. Narrat inter cetera tristem quendam euentum, & quem natura ipsa reformidet. Res ita habet: Comes à Foix, vir strenuus inter ceteros, nobilem quandam iure belli captum tenebat, qui ut custodia eximeretur, pactus erat dependere quinquaginta francorum millia: pro qua summa, fideiussorem interponere volebat Rex Navarrae, cuius sororem Comes uxorem duxit. sed diffidens Regis ingenio, quem fortasse propius noui, nisi meliore satisfactione facta, nouit liberare captiuum, uxor subrata, adeo

adeo non haberi fidem fratri, modestè increpare
maritum, & non conquiescere, donec illi persua-
sisset, facta interim mentione, sibi in dotem deberi
tantam summam, ideoq; non esse, quod fraudem
metueret. Hoc igitur pacto solutus captivus, ut ad
suos redijt, quò fidem liberaret, collectam pecuni-
am, certo tempore, misit non ad Comitem, sed fide-
iussorem ipsum. Quòd ut rescivit ille, miratus, nihil
ad se mitti, per uxorem, quæ profectionem liben-
ter suscepit, sententiam illi suam significabat, com-
monefaciens eum fidei. Tum illi ad sororem post-
quam accepit mandata, Omnis, inquit, hæc pecunia
ad te pertinet, eaq; maritus ratione dotis tibi debet,
ac postquam semel ad me est delata, non patior il-
lam hinc auferri. Ibi verò illa cœpit obtestari, mu-
taret sententiam, futuram hanc veluti segetem ve-
hementis & perpetui inter ipsos odij, dissidiq; non
ausam reuerti se, ni simul & nummos adferat, se
auctore illum habuisse ratam fideiussorem, & li-
berasse captivum, alioqui nihil horum fuisse factu-
rum. In se retundare omnem culpam, esse illum in-
genio iracundo & implacabili, si videat minus in-
tegrè secum agi. Cum sepè in hanc sententiam locu-
ta, parum ageret: illo nihil mutante, ex metu per-
mansit ibi. Commorantem ijs locis, matrem, filius,
eiusdem, quo Pater, nominis grandior factus,
oblectandi sui gratia, inuisit: & a mensibus aliquot
abitionem inde parans, nullis rationibus illam, ve
secum rediret, permovere potuit. Abijt itaq; Pam-
peli-

pelunam, salutaturus auunculum, qui & humanis-
 sime illum habuit, & abituro multa dedit insignia
 dona, & inter cetera, crumenam cum pyxide re-
 ferta pharmaco quodam in puluerem redacto, cuius
 erat ea vis, ut qui vel minimam huius particulam
 degustasset, illico vitam expiraret. Offerens ado-
 lescenti hoc tam venustum munus, Vides, inquit,
 suauissime nepos, patrem graui & tantum non irre-
 conciliabili odio concitatum in matrem. Nemo cre-
 dat, quàm id mihi displiceat, & iure etiam tibi
 displicere debet: sed ut malum istud tollatur, agè,
 cùm ad patrè redieris, per occasionem iniicies me-
 diocrem huius pharmaci partem, in cibum qui ap-
 ponetur ei, verùm id occultè facias. itaq; futurum
 est, ut, qui nunc illam impensissimè odit: sumpto
 eiusmodi cibo, præter eam, non sit desideraturus
 aliud, adeoq; discedere illam à se vix unquam pa-
 tiatur. Tanius erit amor, tam ardens affectus. Ni-
 mirum hoc ipse tu vehementer etiam debes opta-
 re: sed imprimis caueto, ne cui rationem hanc tuam
 aperias, alioqui ludes operam. Adolescens. ut
 qui rerum esset imperitus, existimans auunculum,
 de quo nihil unquam mali suspicari voluisset, bo-
 na secum fide agere, & ex animo loqui, suscepto
 pharmaco, pollicitus ita se facturum, discessit. Re-
 uersum pater benignè alloqui, & sciscitari de re-
 bus nouis, tum si qua dona dedisset auunculus, ille,
 data sibi dona protulit omnia, præter vnicum il-
 lud. Ceterum euenit, ut filius Comitis notus,

quo.

quoniam cum fratre admodum vivebat familiari-
 ter, qua nescio occasione, cum in vestem illius inci-
 disset, offenderit crumenam ibi suspensam, in qua
 subolsceat conueneri quiddam non vulgare: & ro-
 gatus ab eo deinde frater, quid esset illud, quod ad
 pectus circumferret perpetuo, colore mutato, non
 respondit, iratus etiam illum eousq; consciam. Post
 aliquot dies nato inter ipsos, dum pala exercerentur,
 dissidio, ille fratrem nothum pugnis multauit, hic
 oppletus lacrymis, cum aliud non posset, recta Co-
 mitem adiit, exponens iniuriam sibi factam a fra-
 tre, qui non immerito cædi posset, & verbe-
 re castigari. Cur plagas meritum existimas? in-
 quit ille. Quoniam, ex quo tempore huc a matre re-
 diit, circumfert quiddam ad pectus, odore graui,
 nescio quem in usum, nisi quod futurum mihi di-
 xit, ut mater breui reconcilietur tibi. Tum ille
 puero iniungere silentium, & suspicari male. Ut ad
 prandium consedit: & filius ex more, cibum præ-
 degustauit, animaduertit crumenam a collo depen-
 dentem. Accersit illum ad se, quasi in aurem
 dicturus aliquid. Ut propius accessit, vestem illi
 explicat, & simul crumenam præscindit. phar-
 maci periculum facit in cane, qui ut deuorauit, illico
 mortuus concidit. Tum inflāmatu ille, & toto cor-
 pore concussus, in filium insurrexit, crudelia factu-
 rus haud dubie, nisi qui circū erant nobiles, indig-
 nitate rei, ac simul nouitate perterriti, illū cohibuis-
 senti. Ibi cum aliud nō posset, graui oratiōe detestari
 fili-

HISTORIAE II. LIB.

filium, qui se parentem suum, à tantis bellis, quæ
 contra magnos & potentes sæpè principes, locuple-
 tande hereditatis, & proferende ditionis causa
 iustiuisset, tam inhumano & atroci mortis gene-
 re voluerit è medio tollere, Nobiles, quantum fieri
 potuit, iram illius mitigare. Filium in carcerem
 abduci, & ne qua dilaberetur, exactè seruari ius-
 sit, grauitè interminatus, proposita crudeli pœna,
 custodi, si conuinceret, præterea, plus minus quin-
 decim, genere nobiles omnes, atrocissimis puniuit
 supplicijs, quòd cum filio essent familiares, tale fa-
 cinus non aperuissent. In cœtu deinde aliquot ordi-
 num, quos adesse voluit, certo die, cùm impiam
 & immanem filij cogitationem exposuisset, variè
 multumq; exaggerando, censuit illum capite ple-
 tiendum. Intercessum est ab omnibus una voce,
 deprecantibus adeò non humanum exemplum: neq;
 discedendum sibi prius inde putarunt, quàm data
 ab illo fide, saluum & incolumem futurum filium.
 Præstitit ille quidem, quod pactus erat, sed tamen
 custodia continuit. Et huius rei fama cùm apud
 Gregorium vndecimum, tunc Pontificem increbu-
 isset, Auenione Cardinalibus aliquot missis, nego-
 tium dedit, vt modis omnibus filium patri recon-
 ciliarent integrè, Sed nimirum serus fuit illorum
 aduentus. Adolescens enim, per dies fere de-
 cem, quibus tenebatur, inclusus, parum edit, quan-
 tumuis apponeretur cibi, sic vt credibile sit, eum
 ex cogitatione rerum omnium, ingenti dolore con-
 cepto,

cepto, præter mortem, non optasse aliud. Id ubi pater accepit, referente carceris præfecto, ingressus animo turbato, ac tum cultellum, quo repurgabat ungues, manu tenens, quo nescio fatali malo, venam quandam gutturis illi incidit, additis interim verbis asperrimis, quod cibum non sumeret, post abiit. Subsecutus deinde loci custos, offendit illum planè mortuum. Hic nuncius mirabiliter affluxit patrem, quantumvis turbatum antè. nam præter opinionem id illi prorsus accidit.

Suprà narravimus de morte Ferdinandi, Lusitanæ Regis, in cuius locum minimè successus est Castiliæ Rex Ioannes, defuncti Regis gener, verùm alius quidam Ecclesiastici ordinis, Ferdinandi frater illegitimus, id est civitatum potius, quàm nobilium voluntate. Quo quidem nomine Hispanus illico missus ad Rempublicam Lisbonensem, illis locis florentissimam, legatis, incusare eos graviter & reprehendere, quod sibi, qui filiam unicam optimi Regis haberet uxorem, ademptum regnum, transulissent in eum, qui nullum eius ad suæ causæ approbationem adferre posset. Cùm id frustra esset, nec illi quicquam immutaturi viderentur, conscriptis circiter triginta millibus, urbem illarum obsedit: ubi cùm ad annum, & eo plus, nulla re magis perfecta durasset, pestilentia vi coactus, quæ viginti penè millia absumpsit, in Hispanias revertit: nec ita multò post venerunt e Gallia superstitia. Quæ quidem res animum illi auxit. Ceterum, Hi-

L. Hispani

HISTORIAE II. LIB.

Hispani putabant dimittendum exercitum, Galli ve-
 ro sententiam & ipsi rogati, probabilibus in medi-
 um adductis causis, cum hoste conflegendum sua-
 debant. Quo tempore à Lisbona retraxit exercitum
 Hispanus, appulerunt illuc aliquot Anglorum vi-
 res, non hos quidem eò misit Rex Anglus, ve-
 rùm ipsi, postquam in Aquitania hic illic essent
 grassati, Burdegala collecti, ac naues ingressi, vo-
 lebant sub Lusitano merere. Gratum hic habuit il-
 lorum officium, adeoq; militem suum rursus arma-
 ri iussit, signa collaturus cum hoste. Nobiles, qui
 minus ratam habebant electionem, irati Lisbonen-
 sibus, quorum in ea re valuit auctoritas, detestare
 militiam. Ille, quid facto esset opus, consulans ad-
 monitus est, ut ne rem longius extraheret, quin
 potius, quas haberet iam collectas copias, in hostem
 educeret. Non alia ratione, quàm ista, Regno para-
 ri posse tranquillitatem. Esse opus, ut ferro, &
 praelio viam sibi faciat. Non desperandum, etiamsi
 multitudo superet hostis, Euenire subinde, &
 extare exempla magnum saepe numerum, parua de-
 iectum manu, proponeret sibi Henricum, huius pa-
 rentem, qui ferro sibi Regnum & peperisset, &
 partem firmasset. His, & id genus alijs vocibus
 incitatus, produxit militem ad decem millia. An-
 gli, quod animaduertent se vincti turba, suade-
 bant Regi, non esse consistendum in planicie, sed
 querendum natura munitum locum, in quem non
 temere queat hostis irrumperere. Inuentum eius-

modi locum, illi sic præterea munire undetunq;
 varijs impedimentis, ut nisi vnica solum parte, non
 admodum laxa, peruenire ad eos non posset. In ex-
 ercitu Hispani plurimum eminebant Galli, Rege
 multum in eos propenso, & ex illorum arbitrio mo-
 derante omnia, quæ res inuidiam excitauit in Hi-
 spanorum animis, implicatè ferentium, in externo-
 rum præsidio tantam collocari spem. Quin & illud
 ad odium faciebat, quod, cum Hispanus produce-
 ret suas copias, illi flagitanerunt in primas acies re-
 digi. Vi proprius hostem confederunt, Galli, con-
 fligendum esse, Hispani verò, propter impenden-
 tem noctem, differendum prælium in alterum di-
 em suadebant. Sed obtinuit illorum sententia, qui
 simulatq; pugnae signum datum est, miro quodam
 ardore inferebant se conferunt in hostem. Decerta-
 tum est hinc inde magnis & animis & viribus.
 Sed sagittariorum Anglorum peritia & virtus,
 hic vt sæpe alijs, enituit. Nam hi continenter eis
 culando, confosis & transuerberatis Gallorum e-
 quis, ita illos arctarunt, vt plurimis interfectis, re-
 liquam turbam caperent. Ad Hispanum, qui cum
 viginti millibus hominum, ad duo ferè miliaria,
 à Gallis aberat, pugnam aliquantò tutius asspi-
 cati, nuncio delato, laborare ipsos, & in vita di-
 scrimine versari omnes, ille quidem ardentè su-
 piebat subuenire, sed militem suum, huc excitare
 non potuit. Sic enim inter eos conuenit, vt quando-
 quidem Galli, præ cæteris maxime vellens videri

HISTORIAE II. LIB.

strenuū, eoq; nomine plurimum sese efferrent, sine-
rent eos negotium suum agere, ne quicquam ad se
quocunq; modo caderet, pertinere existimarent.
Sub noctem Hispanus accessit propius hostem:
qui certior ea de re factus, instructa primum acie,
mandauit, proposita capitis pœna, ut qui captiuos
haberent illico necarent illos, ne, dum ipsi in reli-
quum exercitum pugnando occuparentur, isti om-
nibus expeditis, arma repeterent, Crudele certè spe-
ctaculum, quod etiam victores ad lacrymas, &
misericordiam commouit, utcunq; parere mandato
esset necesse. Capti erant circiter mille, quos omnes
indignissima nex habuit, ut appareat, socios, qui
strenuè pugnando occubuerunt antè, his multo fu-
isse feliciores: qui cum essent & à fortuna seruari,
& sua virtute incolumes euasissent, post datam &
acceptam ab hoste fidem, more militari, cum de
capite & viua nihil se periclitari crederent, in ex-
tremā inciderunt calamitatem, iugulati à victore,
nullam adferere iram, ut in praelio, sed placido iam,
& ab inhumanissima cade, ipso abhorrente. Lusitani
porro, quod magnum ex loco praesidium habe-
rent, denno fuderunt hostem, & in hoc secundo
praelio nemini paritum est: qui poterant, fuga sibi
consulebant, reliquis omnibus interemptis. deside-
rata sunt ab Hispanis ad septem millia. Pacti dein-
de (qui principum mos est, perpetratis multis &
insignibus malis de inducijs, Lusitanus triumphans
Lisbonam inuictus est, Hispanus militem exaucto-
rauit,

Sub

Sub hoc tempus, à Gallis recuperata sunt omnia, quæ prædonēs aliquot, in agro Tholosano finitimisq; locis tenebant. Aquitani, quod magno suo emolumento in Gallijs bellum facerent, libenter sub Anglo merebant. Et si commodè fuissent, honorisq; tractati, nō mutassent dominū: sed Angli filius, nobilitatem penè omnem, quibus nescio suis moribus, à se alienauit, ita quidem, ut ipso deserto, in Galli fidem sese darent. Adhæc, ipsius officarij contemptim etiam habere Aquitanos, velut indignos, quibus ullum munus in Repub. committeretur. hinc odium inter eos, & hac occasione Carolus quintus omnia recuperauit, ut supra diximus.

Feruentibus etiamnum bellis inter Pontifices. Clementis milites, Urbanum obsidione cinxerunt in arce quadam Italiae. & si quidem allata pecunia, placatus fuisset miles, captus erat ille: sed Pontificis ararium, qui tum erat Auenione, tam fuit exhaustum, ut viginti francorum millia, quæ in militem distribuerentur, corradi non possent. Hæc nimirum simultas & dissensio Pontificum, in diuersa studia rapuit omnes fere principes & Reges, ut memoratum est. Hoc malum, & alia multa, quibus aliquando premeretur Ecclesiasticus ordo, Franciscanus quidam monachus, Innocentijs temporibus, prædixerat, coniectus Auenione in vincula, hoc nomine, & in scripturæ auctoritate sua firmasset, capitis pœnam luiturus.

HISTORIAE II. LIB.

Diximus de Ferdinando Lusitano, qui filiam
 unicam reliquit Beatricem, Hispani Regis uxore.
 Atqui narrat auctor, comperisse postea se, fu-
 isse illam à Lusitano procreatam, & nobili qua-
 dam femina, quam ille, fugato marito, rapuit, &
 sic natam filiam, Urbano demde Pontificis permis-
 su legitimam fecit. Cumq; de connubio ageretur in-
 ter istam & Hispanum, in controuersiam ac deli-
 berationem adductum & hoc fuit. Sed Lusitanus
 ut sollicitudinem omnem eximeret, hoc egit apud
 nobilitatem & potentiores ciuitates, ut sanctè pro-
 mitterent, ab ipsius morte, præter filiam hanc, non
 aliam se Reginam agnitueros: neq; regno successu-
 rum alium, quàm eum, qui hanc sibi matrimonio
 iunxisset. Ut è uiuis migravit, nobiles quidem op-
 tate, Hispano regnum deferri. Sed ciuitates odia
 Hispanorum, ad successionem vocarunt eum, de
 quo iam saepe diximus, mortui Regis fratrem ille-
 gitimum. Et, quoniam è uita discedente Lusitano,
 rapta à se femina maritus etiamnum erat in uiuis,
 iudicabant pleriq; natam ex eis, prolem, ex adulte-
 rio esse. Porro, quinquennium una uixerant con-
 iuges isti, cum ille impio & insano accensus amore,
 facinus hoc designauit, non principe solùm, sed quo-
 uis etiam homine indignum. Miser, exore spoliatus,
 ad Hispanum se contulit: & ab abitu Lusitani, se-
 cutus amicorum consilia suadentium grauib; da-
 causis, uxorem non esse accipiendam, redijt Luso-
 nam in conflictu postea quodam oppressus: & re-
 risti-

risemile est iniucundam illi fuisse vitam, remissam contumeliam & iniuriam adeo insignem sibi factam ab eo, quem ad vindictam expetere non potuit.

Lusitanus, quo tempore Lisbona obsidebatur ab Hispanis, in Angliam missis legatis ad Lenclastrum, orare & commonefacere illum, ut sibi in tali necessitate posito succurreret aduersus hostem, qui & regnum possideat nullo sibi iure debitum, & Lusitanicum præterea vi studeat occupare, in quo tantundem iuris habeat. Accepta legatorum oratione, statutum fuit, ut Lenclastrus perfectionem illuc susceperet: adeoque instructa iam erant & adornata omnia, cum Gallia quem vocat, Ammiralius, in Scotiam adducto milite, bellum inde moueret Anglis, ut diximus. Ea res consilia turbauit. Et feliciter tamen à Lusitanis pugnatum fuit, duobus præliis hoste superato, quemadmodum retulimus. Et ab ista quidem victoria, Rex Lisbonam reuersus habita consultatione, denovo misit legatos ad Anglum, & Lenclastrum, ut si ulla unquam tempore velit in hostem aliquid moliri, præsentem non negligeret occasionem. Bis à se fugatum & casum illum, trepidare nunc, & suis rebus metuere, facile posse fieri, ut præcipitur, maxime vero, si coniunctis armis inuadatur. vix illum, quod se vertat, habiturum, adeo futuras omnes illius rationes consiliaq; turbata, & quod vebementius agitur, optimum sibi videri, ut illico impetus in

eum fiat, priusquam vires colligat, & de periculi mole cogitare incipiat. His alijsq; multis, legatorum sermone expositis, placuit, Lenclastrium ceptam ferè nuper expeditionem, nunc demum persequi: atq; cum uxore, & liberis, cum aliquot equitum, & duobus sagittariorum millibus, eorq; plus, in ditione Vuallensi (quò Lusitani certiores à legatis facti de rebus omnibus, præmiserant viginti-quinq; triremes) mare conscendit: & quandoquidem magna videbat indicia turbarum, quibus Anglia turbaretur, tñ quòd inuideri sibi animaduerneret à multis, quorum apud Regem, nepotem suum valebat auctoritas, libente: & incunde iter hoc ingressus est. Vt navigatum aliquandiu, primum appulit, in portum urbis Bræstia: quam cum Angli, Britoniæ Duci, restituere negarent, coniuncti Britonibus Galli, obsidebant eos, qui ad præsidium loci erant relictī: sed Lenclastrius, militum suorum virtute, cōegit Britones mouere castra. Cursum deinde instituit versus Coloniam, Hispania urbem. Etenim à multa consultatione, visum est omnibus, fore honorificentius, primum applicare naues ad hostium agros, quàm recta petere amicos. Urbs autem sic erat munita, ut illi, frustra sumi laborem, & conatum omnem cum viderent, illic soluerent. Postea Compostellam navigatum est, in quod oppidum, verbis vtrò citroq; habitis, ab oppidanis, honorificè recepti sunt.

Hispanus, ut accepit de Anglorum aduentu, Gallos aliquot nobiles apud se commorantes, et valde sibi iucundos, consuluit, quid facto putarent opus, quidne existimarent incepturum Anglum. Illi, futurum, haud dubiè, ut Lusitanus Lenclastri Ducis filiam uxorem duceret, ideoque supplicat à Gallie Rege flagitaret: hunc et pro sua pietate, et pro foederum artissima, vetustissimaque coniunctione, non defuturum officio suo. Magnam esset turbam eorum in Gallia: quibus, cum ocium displiceat, euenire nihil possit ex voto magis, quam armorum sumendorum occasionem dari. In hanc sententiam ubi consulissent, auctores etiam illi fuerunt, ut loca omnia minus firma, item sana deorum, quò sua bona, propter militum excursionses, agrieolæ deportauerant, iuberet deiici. Nam defendi illa contra hostem non posse, à quo si occuparentur, futurum, ut ex eiusmodi præda, magnum ad eos emolumentum redeat, subsidiumque. Rex, cui consilium hoc non malum videri, permisit Gallus consilij auctoribus, ut pro suo iudicio, quæ viderentur, delicerent: et simul omnia, quæ offenderent, sibi sumerent. Gallus ab Hispano sollicitatus ad ferendam opem, bono eum esse animo iussit: futurum, ut intra breuissimum tempus, vim suam omnem in Anglos conuertat: quibus debellatis, in Hispaniam se missurum copias abundè, quarum subsidio facile utriusque hostis impetum non modò cohibeat, sed frangat etiam. Angli, quo

tempore Compostellæ hyemabant, factis non semel
 in agrum Hispanicum impressionibus, oppida qua-
 dam ad deditionem cogebant. Lusitanus interim
 ad Lencastrium subinde scribere literas amoris,
 & beneuolentiæ plenissimas. Atqui consultum
 huic est, ne rem longius extraheret, neue literas ad
 Lusitanum ageret. Esse peropus, ut postquam eò
 peruassisset, quamprimum agat negotium suum.
 Calliditate plurimum valere Gallos, in Hispania
 raram esse fidem: fieri posse, ut Hispanus à Gallis,
 quorum & consilijs utatur, & ope, inductus cum
 Lusitano, certis conditionibus transigat. Ista cum
 minimè viderentur absurda, missi illico fuerunt,
 qui dicerent, Lencastrium expetere colloquium.
 Quod ubi Lusitano placuit, certo loco veniunt est
 una, post multam deinde colloquutionem, statutum
 est, ut ille per hyemem Compostella subsisteret,
 emissio interim ad excursions milite, ut in proximi-
 mum ver signa ferrent aduersus hostem, quacunq;
 tandem regni parte commorantem. Adhæc, ut è
 duabus alteram Lusitanus uxorem sibi deligeret.
 Ille Philippam sibi sumpsit, Lencastrij è prima
 coniuge filiam. His ita peractis, ille ad hyberna
 rediit. Hispanus, Anglico milite vexatus, & a-
 grum depopulante, & ad deditiones oppida cogen-
 te, mirari plurimum, è Gallia nullum mitti præs-
 dium: sed confirmare illum nobiles Gallici facien-
 ret spem, futurum, ut bello in Anglia confecto,
 magna vis militum illi accederet.

Gallus, quod miro teneretur desiderio, in Angliam trajiciendi, contraxit, quam fieri potuit, validissimum exercitum. Censebantur supra viginti millia virorum nobilium, item mille quingente naues, et ed amplius, abunde rebus omnibus, quantumvis minutis, instructa. Et quanquam eiusmodi erat bellicus apparatus, ut ab hominum memoria non esset visus aut grandior, aut sumptuosior, tamen rumore ipso fuit supra modum in Anglia, quod fieri solet, auctus, adeo quidem, ut crebris iam supplicationibus Deum implorarent, ut hoc tam praesens malum auerteret. Muniri praesidijs loca omnia. Colligi infinita penè vis auri, puta, ad vicies centena millia, sic ut nemo, esset omnium, qui non persentisceret onus hoc tam graue. Boni omnes deplorare praesentem rerum statum. Ociosi, quibus nihil erat reliquum, non expetere aliud. In Flandria quodam portu (Slusam vocant) instructa erant omnia: nec praeter Ducis Berriae aduentum, expectabatur quicquam. Hic nunquam probavit rationem istam: adeoque, postquam aduenit, in caetu procerum, quando deliberabatur de profectio-
ne, magno conatu dissuasit, primum ob hyemis inclementiam (erat autem mensis Decembris) deinde propter teneram ipsius Regis aetatem, quem minime omnium putabat, eo tempore mari et ventis exponendum. Obtinuit illius sententia, placuisseque, in subsequens ver, expeditionem differri: cuius apparatus Galliae constituit plus minus tricies cente-

HISTORIAE II. LIB.

nis francorum millibus. Ad Lusitanum creber et constans fuit allatus rumor, iam in Angliam penetrasse regium exercitum. Quapropter erant, qui consulerent, ut ne in ducenda uxore, nuper veluti desponsa, nimium properaret, quin exitum belli potius maneret: quo si contingeret Anglum, ut verisimile tum videbatur, superari, parum ipsi fore utilem Lenclastrij principis amicitiam. Ille suorum secutus consilium, dissimulare connubium, nec ullam, per aliquod tempus mentionem huius injicere, sed literis identidem missis, elegantissimisq; donis, illum in officio et amore continebat.

Leo Rex Armenia, qui à Tartarorum Tyranno ditione sua pulsus, in Galliam nuper accesserat, indigne ferens inter potentissimos Reges oriri tantum dissidiū, sponte quadā sua, et pietate inductus, in Angliam nauigavit, periculum factururus, si quid in firmanda concordia posset. Anglus illum patienter audire differentem de sua calamitate et fuga, de Turcarum et Barbarorum indies augefcente potentia, ex mutuis Christianorum principū simultatibus et bellis. Cumq; per hanc occasionem eò veniret, ut ad amorem et benevolentiam inhortaretur, Anglus respondit, primum id ageret apud hostem, ut is militem omnem dimitteret: quo facto, non se futurum adeò iniquum, ut quod rationi consentaneum sit et iuri, non velit modis omnibus admittere. Itaq; redijt ad Galliae Regem, qui nihil minus, quam pacem videbatur expetere.

TER.

TERTIILIBRI

FROSSARDICI HI-

*storia, omnes memo-
rabiles.*

VENIT IN GALLIIS, UT
quidam genere nobilis, è familia Co-
mitis Alenconij, per vim stupraret al-
terius cuiusdam nobilis viri, peregrè
profecti, uxorem, quæ simulatq; maritus reuer-
tisset, lacrymis oppleta, commemorare vim sibi fa-
ctam: ille crimen deferre ad Alenconium, alter
negare factum pertinaciter. In quem cum aliquan-
tò esset propensior etiam is, apud quem fuit insti-
tuta accusatio: qui iniuriam passus erat, ad senatum
Parisiensem appellabat. Per annum, & eo plus
agitata causa: cum & uxor intentare crimen, &
ille constanter negare, statutum est, ut monoma-
chia litem finirent. Certo die, quem aut ipsi delege-
rant, aut arbitri præscripserant, congressi sunt, equi-
tes primum, deinde pedites. Non hic cæca fortuna,
quæ solet alioqui eiusmodi rebus dominari, sed
æquitas potius & virtus exerere suas vires. Nam
qui sæcæ coniugis pudicitiam, vita sua cariorem ha-
buit, & in ea propugnanda, capitis periculum non
reformidavit, necatq; adversario, palam faciebat
omni-

omnibus, esse vindicem Deum: qui scelerum impunitatem non ferat. Interemptum illum, carnifex pertractum ad patibulum, postea suspendi: quem si vincere contigisset, iam ex decreto senatus, illa quidem, propterea quod falsò credita fuisset, accusasse, flammis obiecta: maritus autem, eo, quo aduersarius, ignominia genere, post mortem etiam, affectus fuisset. Victorem eximij laudibus efferre omnis nobilium turba, & predicare in eo virtutem. Quin & Gallie Rex, honestissima quadam animi inclinatione, minimè permittens, egregie factis honorem suum abesse, pramiarq; & presentis illum munere non contemnendo, & certis deinde proventibus, quoad viueret, locupletauit, auxitq;. Sub hoc tempus è vinorum sodalitis migravit Aragonie Rex, qui sub exitum vite, vocatos ad se filios, hortari ad mutuum amorem atq; concordiam: cumq; in tanta principum diuersitate, solus ipse, nec illius Pontificis secutus esset partes, rogare filios, vt idem facerent, neq; se factionibus addicerent. Ab eius morte, Clemens, & Gallie Rex, natu maiorem filium Iohannem, ad se traduxerunt. Hunc regno consecrari postulantem, populus non putauit admittendum, ni sanctè promitteret, nullam se pecuniam aut tributum prater morem imperaturum.

Princeps Vuallorum, quoad vixit, apud ple-rosq; ob fortunam, & animi magnitudinem magna fuit admiratione, & colebant cum eo multi amici.

amicitiam. Hac etiam occasione fœdus inter eum
fuit & Arragonium sub eiusmodi formulis, ut
ex Anglia nullo vnquam tempore, bellum huic
inferretur: tum, ut Arragonius, Aquitanie Duci,
bellicis negocijs implicato, subueniret quingentis
equis, contra quemuis etiam hostem, aut, si com-
modè non posset equites, pecuniæ certam summam
mitteret. Illi per annos decem, nec officium ullum
Anglo præstuit, nec dependit quicquam. Itaque
Lenclastrius cui in Lusitaniam abituro Rex Au-
gustus negotium dedit, super ea re transgeret apud
confœderatum vterem amicum, iudicans eiusmodi
vim auri magno sibi futurum vsui, scriptis è
Lusitania literis, Archiepiscopum Burdegalen-
sem ad Arragonium huius rei causa misit. Ab hu-
ius aduentu Rex, qui dudum grauiter laborauit,
non diu vixit. Persequentem demum mandata Ar-
chiepiscopum Rex nouus in carcerem coniecit Bar-
celona. De quo certior factus Lenclastrius, inun-
xit Anglis, arcem ijs locis tunc occupantibus &
vnicam & inexpugnabilem (Londam vocant) ut
bello turbarent Arragonios, & damni quantum
possem, inferrent. Quod illi quidem suo more cum
facerent, non indiligenter, mercatoribus potissi-
mum infesti, Barcelonij quotidianis vexati spo-
liationibus, & militum expositi rapacitati, Regem
intercessione magnatum, ut captiuum liberaret, im-
pulerunt.

Postquam auctoritate Ducis Berrie, in An-
gliam

HISTORIAE III. LIB.

gliam institutam expeditionem differri placuisset, ut paulò supra meminimus, appetente vere, Conestabulum Galliae cum duodecim millibus, qui bellum Anglis facerent, mittendum esse, decretum fuit, & præter hoc, in Hispaniam quoque traducendas copias, qui laboranti Hispano, contra Lusitanos & Anglos auxilium adferrent. His de causis denuo per Galliam imperato tributo, plurimos erat videre, qui, cum aliud non possent, relictis, quos habeant, agris & prædijs, vel in Hannoniam, vel Leodiensem Episcopatum abirent: ubi, quæ modum excederent, aut intolerabiles videri possent, nullæ tamen erant exactiões. In Hispaniam mittebantur è Gallijs equitum sex millia, Duce Borbonio. Meminimus quemadmodum Lusitanus Anglici belli euentum expectans, callidè omnia dissimularet. Porro, cum liberatam periculo videret Angliam, & regium exercitum dimissum, illico misit, qui Lenclastrij filiam, suo nomine desponderet: quam ab aliquot postea diebus ad se missam honorificè, uxorem duxit. A nuptijs denunciante socero, ut quo vellet die, produceret militem: se facturum idem, ut coniunctim arma in hostem ferrent. Interim Galli pulcherrimè instructi venerunt in Hispanias. Ibi dum consultaretur, utrum iusta acie pugnandum esset, an verò collocandus in præsidia miles, variantibus, ut fieri solet, sententijs: nam Hispani suadere pugnam, Galli contra, Rex eundem è Gallijs peritiori liberam discernendi copiam

piam fecit. Ille, quòd Borbonius, cui summa rerum credita fuit, necdum aduenisset, minime cum hoste confligendum suadebat, sed huc illuc, ubi res flagitaret, distribuendum militem: futurum, ut Angli, per omnem regionem oberrantes, in maximas agritudines, ob aëris vehementissimum calorem, incidant: etiamsi quædam occupent, non fore tamen illud diuturnum. Ab illorum discessione, facilius recuperari posse omnia, præsertim aduentante Borbonio. Cum hac sententia non displiceret, illico in Hispaniam illam omnem, Lusitanie vicinam dimissi fuere milites, qui tuerentur fines regni.

Connestablius bellum factururus in Anglia militem habebat instructum, & parata omniam quodam Britoniæ portu. Præterea alij quidam Gallie procures ad oppidum Normanniæ (vocat Harflurum) naues erant ingressuri, ut certo tēpore in Angliam unā appelleret cum illo. Sed interuenit quidam repente, quo turbata fuerunt omnia consilia. Reperemus autem paulò altius, ut melius intelligi res possit. Narratum est supra, quemadmodum Carolus à Bloys, captus ab Anglis, opem ferentibus Domina à Monteforti, liberatus fuit ea conditione, ut Anglo ducenta aureorū millia dependeret, quo quidē nomine, filios duos, Ioannem & Gyū obsides dedit. Contigit postea Carolum in prælio quodam aduersus Britonem, occidi. Solicitati deinde à Britoniæ principe Angli, maximis copijs, mediam

M

Galli-

HISTORIAE III. LIB.

Galliam peruaserunt. Ideoq; metuens Gallia Rex, ne Brito per hanc occasionem, in Angli fidem & patrocinium sese daret, pacem cum eo firmavit. Ea re vehementer offensus Anglus, qui per immen- sum iter, & ardua pericula in Britoniam accessit, ut ad suos reuertit, de perfidia Britoniarum Duch grauitur querebatur. Et ut huic vicissim agre fa- cerent, Ioanni Carolo filio, quem obsidem tenebant paterna fidei (nam frater vitam ibi sinijt) etusmo- di proposuere conditionem, si ab Anglo Britoniarum inaugurationem accipere, si fidem polliceri, & ea omnia praestare vellet, quae solent ex more fieri, fu- turum, ut liber factus, uxorem duceret Philip- pam Lenclastrij filiam (nondum enim hic in Lusit- aniam discesserat) & Anglorum ope mitteretur in illius ditionis possessionem. Vxorem quidem ille minimè recusare, sed ut videri possit, Galliarum Regi minus fuisse fidus, non se admissurum vn- quam. In qua sententia cum persistere immotus, in carcerem reductus est. Porro, Connestablius (Oli- uarium à Clisson vocabant) etsi paternam heredi- tatem in Britonia retinebat, tamen amare Princi- pem non potuit: & hic illum vicissim, quod ex mandato Regis, ditionem illam bello turbasset, ex- osum habebat, ut vix alium magis. Erat illi filia quam dudum cupiebat uxorem dari Ioanni captiui in Anglia, nam id suae familiae indicabat futurum honorificentissimum. Initis igitur rationibus, qui- bus eum liberare posset, coepit agere tacite cum Hy- bermia

Bernie princepe, Regi multum iucundo, & impri-
 mis grato homine: cui, modò perficeret, ut illi custo-
 dia expediretur, pactus erat dare centum viginti
 francorum milia. Conditionem iste quidem acce-
 ptare: sed quandiu Lenclastrius aderat, propterea
 quòd ipsius filie facta prius esset mentio, nihil po-
 tuit effectum dare. Postquam verò discessit ille,
 Hybernus, aurì cupidus, Regem, quo non alius
 utebatur familiarius, obsecrare, ut habita ratione
 laborum, quos in regnosustinuisset, donaret sibi ca-
 ptivum, pro cuius libertate posset ingentem aurà
 vim obtinere. Rex, qui totus ab hoc uno pende-
 bat, ita quidem, ut patruos & negligeret & odisset,
 assensu facilè. Donatum sibi captivum ille Bononi-
 am deduxit, acceptis ibi sexaginta millibus, reli-
 quum accepturus Lutetia: ubi Connestablius ad-
 sistentum iuuenis expectans, ut accessit, & amanter
 illum excepit, & statim filiam uxorem dedit. Ea
 facto, quantum fuerit perturbatus Brito, non ob-
 scure colligat, qui modò circumstantias norit omnes,
 & eorum quæ supra de bello Britonico narrata
 sunt, historiam teneat. videbat nimirum, per hoc
 connubium, in periculum & calamitatem adduci
 fortunas omnes suas. Ut lionem igitur parabat, non
 alia de recognitans frequentius. Et cum in ipsius
 ditione collectum haberet ille exercitum, quem in
 Angliam trajiceret, ut diximus, nobilitatem om-
 nem Brito conscripsit, ut certo die apud Vene-
 ses rerum agendarum causa, adessent, Conne-
 stabl.

HISTORIAE III. LIB.

stablium quoq; per literas, ut praesentia sua cœtum
 hunc ornaret, obsecrans: Hic, etsi mutuum sciebat
 intercedere odium, tamen, ut verisimile est, fre-
 tus eo, quodd & summum à Rege locum in amplis-
 simo regno teneret, iamq; in procinctu tantum non
 esse, bellum ingens in hostem illaturus, venit, quod
 vocatus erat. Vi agitatū est de rebus, quarum
 gratia cōuenerant. princeps in arcem quandam vicini-
 nam, nuper ædificari cœptam, velut animi recre-
 andi causa nobiles aliquot praestantiores, & inter
 hos, Connestablium, inuitat. Quod simulatq; ventum
 est, ille nauiter omnia dissimulans, & Connesta-
 blium, tanquam officij & honoris causa, huc illuc
 ipse aded deducens: ad turrin deinde quandam præ
 cæteris egregiè structam & elaboratam accessit.
 Orat illum ut diligenter omnem inspiciat, & si
 quid erroris deprehendisset, liberè admoneat. Vt
 in proximum quoddam cubiculum ingressus est
 perlustrandi gratia, repente prosiliunt ex insi-
 dijs armati aliquot, à quibus in vincula conijci-
 tur. Aderat carnifex, qui vitam auferret, in-
 bente illo, sed nobilis cuiusdam viri, qui simul in-
 gressus erat, lacrymis, & miserabili deprecatione,
 vix emolitus, differri supplicium, & artè illum
 in vinculis contineri præcipit: sed ab aliquot ho-
 ris, animo prorsus æstuante ira, & præterquam
 vindicta, nullius tum rei cupido, quinetiam ipsa
 cognitione, quæ solet aliqui moderatiore suade-
 re, vehementius exulcerato, denno iubet illum ca-
 pite

pite plecti. Quantos hic iterum labores, & quan-
 tam suscepit curam, ille, cuius intercessione serua-
 tus hucusq; fuit: adhuc, quàm varia, quàm lugu-
 bria, quàm commiserationis plena dixerit, priusquàm
 obstinatissimam mentem ad aliquem misericordiæ
 sensum permouerit, nimirum intelliget is, qui cog-
 noscet, apud ipsum iamolim nihil fuisse deliberati-
 us, quàm ut hunc, quouis etiam modo tolleret &
 medio: intelliget, qui cognoscet eum à multis annis,
 incredibili studio, venatum occasionem istam: in-
 telliget, qui perpendet, vehementissimam fuisse il-
 lam & immanem quandam iram, quæ cogitatione
 interiecta, non extincta, sed inflammata magis atq;
 magis, præter sanguinem & cadem hominis, per
 fraudem, & amicitia vmbra, in periculum ad-
 ducti nihil expeteret. Quòd itaq; seruatus sit, &
 funestæ illius cupiditati substractus, post Deum
 immortalem, huic vni perpetuas debere gratias,
 qui statim intercessit, qui non conquieuit, donec sa-
 lutem & vitam amici veluti extorsisset. Liber au-
 tem factus est, ea lege, ut centum millia, priusquàm
 discederet, numeraret, ac simul tres quasdam arces
 in Britonis potestatem daret. Qui postquam in ista-
 rum possessionem missus est, captum dimisit: &
 hic quidem intra biduum inde venit Lutetiam, pe-
 riculum, vim, et iniuriam sibi factam grauitè apud
 Regem deplorans: à quo confirmatus, cum in ean-
 dem sententiam apud patruos Regis loqueretur,
 non modò non effecit eos, verumetiam offendit ira-

1390.

eos, quod cum ad expeditionem haberet omnia in-
 structissima, temporis opportunitate neglecta, di-
 uerterit ad ludicra, temere habita fide illi, quem &
 edisset, & a quo vitam suam peti iam olim sciret.
 Ammiralius, & reliqui procures, qui classem ha-
 bebant in Normannia, rebus intellectis, exercitum
 dimisere. Sic adeo factum est, ut bellum istud
 communi omnium voluntate & consensu delibe-
 ratissimum, non perficeretur. Quin & sub hoc tem-
 pus, a iuniori Geldria principe denunciatum est
 bellum in Gallias: nam ut id faceret, Anglus illi
 pensionem dare, puta quatuor francorum millia.
 Britoniarum Ducem, ad facinus iam enumeratum in-
 stigabat, primum Connestablii odium, deinde, ut
 hac via reconciliaretur Anglo, quem mirabiliter
 offendit inito cum Gallis foedere. Ceterum nobiles
 penè omnes instigare animum Regis, ut ne factum
 istud Britonis, multum sineret. Missi ad eum lega-
 ti, qui dicerent, & Regem, & huius patruos, & si-
 mul omnem nobilium cætum, vehementer indigna-
 ri, quod rationes bellicas impedivisset, capto Conne-
 stablio, quem adeo non humane tractasset. Itaque
 Regis & ceterorum hanc esse mentem atq; volun-
 tatem, ut pecuniam extoriam & arces restitueret
 integrè. Quantum ad hoc quod turbauerit expedi-
 tionem, ut Lutetiam ipse veniret, facti sui ratione
 redditurus. Ille, post acceptam legatorum oratio-
 nem, & interpositam de liberatione modicam, non
 modo non penitere se, quod durius illum tractant:

hoc

boc solum displicere, & grauitèr quidem, non sine
tristi recordatione, quod incolumem demiserit. Ar-
ces verò non se redditurum, quando semel possessio-
nem illarum habeat: neq; cessurum, nisi per Regem,
ejciatur. Pecuniam illam omnem iam distributam
in eos, quorum opera sit usus in tuenda ditione sua,
contra Connestabulum quo non alium habeat ho-
stem acerbiorè. Vt bellum inturbaret, nullam
se talem cogitationem concepisse: priuatam esse
causam, & quicquid huius factum sit, ex odio pro-
fectum esse, quo illum persequatur.

Quo tempore in Anglia timebatur bellum, ve-
diximus, milite ibi in præsidia disposito, imperata
fuit maxima auri vis. Cumq; mutatis consilijs,
Galli nulla re perfecta reuertissent, erant passim,
qui dicerent iniquè seruari pecuniam illam à Re-
gijs, depulso periculo citra sumptum vllum aut im-
pensas grauiorès. Hoc murmur aliquandiu sopitū;
post aliquod tempus, ijs, qui ad locorum præsidia
fuerant, salaria petentibus, cum noui tributi fieret
mentio, resuscitatum est. Indignari populus, & in-
tusare quosdam grauitèr, quorum improbitate atq;
perfidia, Regni facultates omnes dissiparentur, &
ciuium fortuna. Pendebat nimirum Rex à quibus-
dam obscuræ conditionis hominibus. Imprimis ve-
rò possidebat illum Hybernia Princeps, qui mentè
omnem adolescenti Regi videbatur excantasse.
Nam hoc auctore gerebantur omnia, nec erat quic-
quam adeò vel iniquum vel absurdum, quod isto

suasore non esset crediturus. In odium, atq; suspi-
 cionem apud eum adduxit patruos, ita quidem, ut
 ij locum suum agrè tueri possent. His adeò dispi-
 cere non potuit vulgi & civitatum querimonia.
 Videbant enim hac occasione futurum, ut pleraq;
 mutarentur. Itaq; se dare populo, laudare institu-
 tum, & ultro hortari, ut in eo, quod cœpissent, per-
 gerent. Sic euenit, ut certo die, cùm Rex nobili-
 tatem omnem ex more conscripisset, Londinenses
 graviter ibi conquererentur de novis subinde tri-
 butis & exactionibus: quodq; omnium esset acer-
 bissimum, non videre se, in quos usus honestos at-
 que necessarios ea pecunia conuertatur. Existi-
 mare se, Regem non esse conscium rerum omnium,
 adeoq; postulare, ut ad certum tempus conscriptis
 officiarijs, atque quæstoribus, accepti & impensi
 rationes ab illis exigat, quò videri posset, qui probè
 munus gesserint, qui improbè: ut illis quidem of-
 ficia continuentur, his autem adimantur. Ut au-
 tem in hanc sententiam loquerentur, præscripsit eis
 atque consuluit Dux à Cloestre, vnus è patruis.
 Caterùm Rex, ut orationem accepit, tergiuersari
 primum & reijcere in aliud tempus. Contrà popu-
 lus instare, & eò quidem ardentius, quòd multis
 circà nobilibus, ipsorū causa palàm ibi probaretur.
 Itaque placuit, ut à paucissimis diebus audiren-
 tur rationes omnium: & huic quidem cognitioni
 patrum Regis & alij quidam à populo rogati, præ-
 fuerunt. In plerisque summa deprebensa rapa-
 citas

citatis atque perfidia, quos omnes capite plectendos,
iudicia statuebant. Ab auditis rationibus, conti-
nuò Rex, unà cum eo, quem tantopere colebat,
Hybernæ Duce, abiit in diuersam Angliæ par-
tem. Vbi, cum accepisset, familiæ suæ quosdam,
Londini, sublato è medio, vehementer & in po-
pulum & in patruos fuit concitatus. Hanc enim
opinionem illi velut impressit Hybernus, ab illis
affectari imperium: adeoq; non conquieuit, donec
Regem, aliqui satis incensum, ad bellum infe-
rendū inflammasset. Ipse totius negotij à Rege con-
stitutus Imperator, contraxit ad quindecim millia.
Sed priusquam educeret copias, quendam è suis, ge-
nere nobilem, habitu mercatoris indutum, ut de
singulis diligenter cognosceret, Londinum, ubi pa-
trui Regis concionem erant habituri, premisit.
Hic autem, quòd minimè ratus erat, malo suo fato
agnitus, ut in cœtu nobilium, de Rege quadam
patescitur, pœna capitis affectus est. Et hoc ipsum
Regis animum, ut quiuvis facile coniecit, vehe-
menter auxit. Hybernus autem, ut contra se vidit
eductas acies, qui fuit antè ferox, & verbis magni-
ficus, nihil tum minus præstitit, quàm quòd virum
fortem deceat. Habebat enim hoc sibi persuasum,
si caperetur in prælio, futurum, ut capitis pericu-
lum non euaderet. Sic enim erat ipsius meritum. In-
struxit tamen militem, & post principia sibi cauit
ipse, loci præsidium captans, ut ad fugam esset para-
tior. Milites illato subito rumore, fugisse Ducem,

HISTORIAE III. LIB.

non collatis signis fugerunt & ipsi, paucis quibusdam in fuga oppressis, & captis aliquot nobilioribus, in quos deinde Londini animaduersum est. Hybernus, uno & nem altero comitatus, profugit in Hollandiam, quod omnem suum thesaurum curauerat multò antè perferri. Nam eisi Regem habebat sibi penitus addictum, tamen & metuere & suspectos habere patruos, de quibus ita meritus fuit, ut, nisi hostilia omnia, nihil ab eis expectare posset. Ad hunc modum sedatis turbis, cum de Rege nullus adferretur nuncius, placuit adeum mitti Archiepiscopum Cantorbie, qui diceret, omnem populum, & patruos vnà cum his vehementer expetere ipsius presentiam: accederet Londinum, futurum, ut honorificè recipiatur & amice: Non posse fieri, ut regnum habeat tranquillum, nisi ametur. Grauibus de causis, publicè animaduersum in quosdam, & eiectos alios, quorum omnium nequitia ferè labefactum esset regnum. Bono id communi factum, & presentem necessitatem ita postulasse, non esse, quod ei displiceat. Rex, quam immoderatissimè ferebat res anteaetas, tamen his rationibus inductus, Londinum venit: ubi cum per dies aliquot substitisset, nobiles, quam fuerant antè fidem polliciti patruis, eam tum ipsi Regi, vicesimumprimum annum ingresso, (que quidem ætas capeffendæ administrationi iudicatur non in idonea) præstabant.

Lenclastrius interim in Hispanijs expugna-
 re oppida plurima, nec Lusitanus etiam in ocio ver-
 sari, sed in alia regni parte multa redigere in gene-
 ri sui potestatem. Et cum hoc militia genus exer-
 cissent aliquandiu, tandem, ut cum hoste confi-
 gerent, copias contraxerunt. Interea Hispanus mi-
 rari tarditatem atq; moram Borbonij, quem unum
 adeo, multis iam diebus expectabat. Porro, consul-
 ti denique Galli, quorum apud Regem non levis erat
 auctoritas, quod nuper senserant, in eo perstabant.
 etiamnum, existimantes, minime pugnandum in
 Anglos, etiamsi quaedam occupent, posse illa faci-
 li manu recipi: futuram, ut quotidianis militan-
 di laboribus, defaigati, interim diffuentes calo-
 re nimio, interim hausto & admissa aëre soluti, in
 ægritudines incidant. Nimirum, hoc adeo sic eue-
 nit. Nam è calore, & huic contrario frigore ab
 ipsis captato, febres & pestilentia coorta. Adhoc,
 equi propter pabuli penuriam, maximo numero,
 inedia peribant. Hinc querimonia, & lacrymæ
 miserorum, infelicitatem suam deplorantium. Lu-
 sitanus in his malis à Lenclastrio consultus, puta-
 bat propter aëris intemperiem diuertendum in op-
 pida iam occupata bello, & soluendum exercitum:
 ille contra vereri, ne dimisso milite, Borbonius,
 quem aduentare sciebat, imparatos opprimeret.
 Cum igitur moveri castra non placeret, perdura-
 rum est sub dio: sed miserum erat spectare Anglos,
 qui cum neque feruentissimis illis aestibus, neque
 fr-

HISTORIAE III. LIB

firmissimo vino potando assueuissent, morbis correpti, vix animam egri traherant. Ibi tum magister equitum, qui miseriam omnem aliquantò propius, & audire poterat & contemplari, propterea, quòd ad eum plerag, omnia deferrentur, re omni apud Lenclastrum exposita, præsenti dixit opus esse & breui consilio. placuit igitur militem omnem exauctorari. Quo nuncio accepto, magna fuit in exercitu & castris letitia. Sed non videbant, qua via redirent in Angliam. Longius aberant à mari: & plerag, sic erant affecti morbis, ut fluctuum insaniam ferre non possent. Terra non patebat exitus, quòd iter faciendum esset per Hispaniam, Nauarriam & Arragoniam, regna confœderata. Quid agant? Missus est ad hostem facialis, qui nobilibus aliquot Anglicis, veniendi, redeundi, & colloquendi facultatem impetraret. Hispanus, quid hoc nouæ rei esset admiratus, petitionem admisit. Ea fuit eiusmodi, ut quandoquidem grauissimis morbis affligeretur omnis exercitus, memor humane miserie, quæ sit omnibus communis, permitteret, agrotos diuertere in sui regni oppida, & ibi commorari, donec melius haberent. Ceteros verò, qui vellent ad suos reuerti, sineret tutò per Hispanias abire, & simul apud Arragoniam, Nauarriamq, Reges, pro ipsis quòd tutò haberent iter, intercederet Hispanus, facta deliberatione, se quidem hæc omnia, quæ petuissent, facturum, sed ijs conditionibus, ut, qui vel rectè in patriam se conferrent,

ferre
abire
Len
muni
erant
tur
qui
host
bat,
tis,
ter
plur
bos
Bor
(nan
span
accep
lato
span
comm
dia:q
itaq,
bene
post
osten
exter
nem
am h
di, L

ferrent, vel qui postea valetudine recuperata essent
abitu, sanctè promitterent, se neq. redituros ad
Lenclastrium, neq. gerendi belli causa, intra sexen-
nium in Hispaniam venturos. Hæc etsi grania illis
erant: tamen ad suos redeundi desiderio, videban-
tur etiam graviora suscepturi fuisse. Lenclastrius,
qui obliquè per alios negotium hoc egit, ne quid ab
hoste videretur rogasse, Compostellam rursus pete-
bat, infirmioribus in vicis & oppida vicina dela-
tis. Ex ijs verò, qui repetebant Angliam, præ-
ter popularem multitudinem, interierunt etiam
plurimi genere nobiles in via, cùm aduersus mor-
bos erigere se, & sustinere non possent. Interim
Borbonius, qui longum tempus hæsit in itinere
(nam Auenione Clementem salutauerat) in Hi-
spanias accessit: & quanquam de soluto exercitu
accepit, tamen, cùm eonq. promouisset, nisi compel-
lato prius Rege, minimè ijs locis abire voluit. Hi-
spanus vereri, ne Gallicus miles, diutius ibi
commoratus, aut saltem admissus, flagitaret stipen-
dia: quæ si denegarentur, agrum depopularetur.
itaq. Borbonio, quem alioqui omni humanitatis, &
benevolentia genere prosequabatur, ab aliquos
post diebus, quàm eo venisset, ex consilio suorum,
ostendit, hoc tempore, cùm hostis ultra discederet,
externo sibi milite nihil esse opus. Illi dimissio-
nem hanc non modò non iniquè tulit, sed gratum eti-
am habuit occasionem sibi datam inde commigra-
di. Lenclastrius, ægritudine gravi afflictus aliquan-
diu

HISTORIAE II. LIB.

dia Compostellæ, recuperatis tandem viribus, & de Borbonij abitione cognouit, reditum ad suos & ipse cogitabat: cum propter eas, de quibus diximus, calamitates, ad id, quod volebat, peruenire non posset. Acceptis igitur à Lusitano socijs & classe, vela ventis committens, mira paucissimas horas, Baionam appulit. Hic liceat videre, quàm sint mirabiles, quàm deplorandi humane vitæ casus, quàm vicerti cogitationum, actionumq; nostrorum omnium euentus. Nimirum iste, qui plurimis annis hanc profectiorem ardentè à se expetitam, impeditus nunc bellorum tempestatibus, nunc seditionibus in Anglia coortis, quo voluit tempore, perficere non potuit. Iam postquam à Lusitano crebris legationibus vocatus, in regnum hereditarium suæ coniugis venit, non perfecta re ulla memorabili, & amisso milite, supplex tacitè factus hosti, omittere consilia & rationes omnes, ad vos redire coactus tandem fuit.

Suprà meminimus Ducis Geldria, qui bellum in Gallias denunciavit, idq; superbè & tantum non contumeliosè, præter communem & usitatum indicendi belli morem. Porro, ut clarius accipiantur omnia, res ita habet: Geldria Comes, Regnoldus, prodigalitate & luxu, multum labefecit ditionem suam. Cumq; locum, & dignitatis gradum in his angustijs agere tueri posset, adito Coloniensi præfule, cognato, rebus suis consilium optabat. Ille, post liberiorem obiurgationem, satis inquit,

inquit, vides ipse, & intelligis, non esse principem
 ullum, aut aliqui virum nobilem, quantumvis
 tenuem, qui filiam suam uxorem tibi dare velit,
 non solum exhausto & inopi, sed vehementer eti-
 am obarato. Ceterum is, quem Bertoldum à Mech-
 linia vocant, mercator prædiues, filiam habet uni-
 cam à magnis etiam principibus expetiitam, propter
 amplissimam dotem. Non alia via melius tibi con-
 suli possit, quam si prædam istam inuoles. Miten-
 dus est ad illum igitur legatus, in hanc sententiam,
 si pecunia sua redimere velit arces, & oppida cre-
 ditoribus oppignorata, & simul debitum, quo tu illi
 obligatus es, remittere, ducturum & filiam ipsius
 uxorem. Placuit consilium, & missus, qui rem
 exponeret. Ille, postquam orationem accepit, bene
 secum agi respondit, & cum familia sua omni, si
 quidem filia sua reputetur tali marito non indig-
 na: videre se rationes, cur Geldrus ita faciat, ni-
 mirum ut à creditoribus expeditus, liberè sua pos-
 sideat. Se quidem à propositis conditionibus nihil
 abhorre, quin potius connubium hoc ratum habere,
 sed ita, ut, si quidem ille præmoriatur non reli-
 cta sobole, possessio rerum omnium ad filiam trans-
 feratur, & penes eam sit, quoad viuat. Si verd
 contingat ipsam præmori, susceptis è coniuge libe-
 ris, ut tum isti in paternam hereditatem omnem
 admittantur, nec illorum fortuna obsit, etiam si ali-
 am post ille ducat illustriori genere natam, & pro-
 tem excuset. Ista cum non displicerent, Bertoldi
 filia

HISTORIAE III. LIB.

filia Maria nupsit: & quarto post nuptias anno
 cum maritum Isabela filia adisset, è viuis migra-
 uit, Geldrus, ab huius interitu, alteram duxit, E-
 duardi Regis Anglia, multo omnium prudentissi-
 mi, sororem, Isabelam, è qua sustulit Regnoldum
 sibi cognominem, & Eduardum, item filiam vnā,
 Ioannam. Euenit, vt Regnoldus tam filius, quam
 pater vita decederent. Eduardus matrimonio sibi
 iunxit Alberti Bauariæ Ducis filiam. hic in praelio
 aduersus Vuenceslaum Brabantia ium principem,
 grauiter vulneratus, v: tam finijt, non relicta sobo-
 le. Successionem igitur ad se pertinere post fratrum
 suorum mortem, Ioanna putabat. Isabela autem,
 vt quæ priori matrimonio esset nata, sibi iure de-
 beri omnia contendit. hanc Ioannes à Bloys ux-
 orem habuit, cui super hæreditate, magna fuit cum
 aduersarijs decertatio, futura proculdubio multum
 acerba, & in bellum exitura, nisi è viuorum illa
 sodalitiū migrasset. Itaq; morte ipsius extincta si-
 multate, Ioanna, quæ Gulielmo, Iuliatorum prin-
 cipi nupsit, vnica patris hæres absq; controuer-
 sia omni, filium è coniuge sustulit, eiusdem, quo pa-
 ter nominis. Hic Alberti Bauari filiam (quæ nu-
 pta quidem fuit Eduardo, sed propter teneritudi-
 nem ætatis, puella permanserat) in uxorem acce-
 pit, factus hac ratione Geldriæ Dux. Nam Reg-
 noldus, qui Eduardi Regis sororem sibi per conu-
 bium adiunxit, ob amicitiam & iura fœdera cum
 Anglo, multum erat gratus hoc nomine Ludonico

Bauaro, tum Imperatori, adeò quidem, ut is & Geldrum, qui Comes, & Iuliacensem, qui Marchio dictus antè fuit, in sublimiorem gradum eueheret, ac Daces vocari, vellet. Caterùm hic Guilielmus iunior, Geldricæ princeps, bellum denunciavit Gallo, mirè propensus in Anglum, & iniquè ferens, Brabantiae Ducem Vuenceslaum, quem oderat impensè, Gallus confederatum esse. Cur illum odisset, hæc erat causa: Regnoldus, qui Mariam à Mechlinia, & post Eduardi sororem duxit, quod supra modum esset prodigus, Comiti cuidam Morsensi, tres arces, accepta pro his magna pecuniæ vi, oppignorauit. Ille, post multum tempus, cum videret eò redactum debitorem, ut sua redimere non posset, pignori datas arces vendebat Vuenceslao. A morte Regnoldi Eduardus filius, datis ad Vuenceslaum literis, repetere illas, paratus resolvere pecuniam omnem, quam dependisset. Quod cum iste recusaret constanter, conscriptus est miles, & spectabant omnia ad bellum certissimum. Sed Iulie Ducis, & Alberti Bauari intercessionem, composita tum fuit similitas. Hoc anno, Caesar fratrem suum Vuenceslaum instituit velut publicum viarum custodem, ut in prædones atque grassatores, pro meritis animaduerneret. Euenit autem, ut mercatores aliquot Flandriæ & Brabantie, negotiorum causa in Germaniam proficiscentes, in agro Iuliacensi, quâ faciebant iter rebus suis & auro omni spoliarentur. Sce-

lerum auctores ferebantur adiuvare & bene ha-
 beri à Iulio domino, cui doleat, ut multis alijs,
 tantum honorem fuisse delatum illi. Quibus illa-
 tum erat damnum, graviter apud eum quereban-
 tur, cui eiusmodi facinorum punitio commissa fuit.
 Is ad Iuliacum missis literis, amici per scriptis, ad e-
 um nihil egit, ut satis videre posset, eam ultro bellum
 affectare. Vuenceslaus igitur ut ne flagitio in im-
 punitas contemptum sui pareret militem contrabe-
 re. Faciebat idem Iuliacus, adiutus ab Eduardo
 Geldria principe. Pugnatum est acerbè in Iulia,
 sed caesis atq; fugatis Brabantis, in captivorum tur-
 ba fuit & ipsorum Dux. Eduardus autem, acce-
 pto ibi gravi vulnere, succubuit. Ut de mariti ca-
 ptivitate nuncium accepit Brabantia Domina,
 Gallia Regis consilium secuta, Casarem Consu-
 lentià cōpellabat: qui fratris infortunio motus, ma-
 gnis viribus ibat contra Iuliacum, facturus ibi tri-
 stem & insignem agrorum vastitatem, nisi princi-
 pem aliquot Electorum intercessione, qui mali pu-
 tabant exempli, socium Imperij sic oppressum iri,
 mitigatus fuisset. Coram igitur adductus prin-
 ceptis, cum Vuenceslaum ultro ibi sisteret liberum,
 post acrem obiurgationem, Casari reconciliatus
 est. Ab aliquot inde annis vita functus est Vuen-
 ceslaus, ibi tum Gulielmus Iuliaci filius, materna
 successione principatum Geldriae nactus, à vidua
 Brabantia Domina repetere arces illas, ab aui-
 culo suo Eduardo, cum viveret, ante repetitas. Qua-

1378.

1383.

TIII

rum restitutione denegata, glisccebat paulatim magis atq; magis odium. Et quoniam Erabantia tum erat ratione fœderis coniuncta Gallia, deinde quod Burgundus, Galli frater, viduæ successurus erat: Geldrus, qui familiæ huic omni studebat agrè facere, quod suum in Angliam amorem declararet, eod profectus, bellum post denuntiavit Gallo, plurimum etiam infestus Brabantis: adeo, ut Burgundus à vidua certior factus de quotidianis impressionibus, equitum turmam ad finium tuitionem eod mittere cogeretur.

Lenclastrij supra facta est mentio, qui febrim & pestilentia crudelitate compulsus, milite dimisso, ad Lusitanum se contulit. Porro, Hispani & his coniuncti Galli, ut hostem viderunt huc illuc dissipatum, facile receperunt omnia, reliquis Anglis ad locorum presidia dispositis, aut ut armorum, aut deditione captis. Regem suum, quod benignitatem fortunæ esset expertus, Italorum more, summo colebant honore. Lusitanus apud se commemorantem socerum hortari, ut ex Anglia novas copias peteret: sed ille, quod longius abesset, quodq; turbatam sciret, & gravibus negotijs impeditam, collectis rebus. Batonam, ut diximus, navigavit, crebris inde literis ad Regem missis atque fratres, ut suppetias ferrent. Sed alienatis à Lusitania Anglorum animis, propter calamitatem ibi acceptam, vix inuentus est, qui nomen militiæ daret. Ad hoc seditiones, turba, & supplicia,

HISTORIAE III. LIB.

quorum adhuc recens erat memoria, non patiebatur alienis vacare negotijs. Gallus de statu rerum Anglicarum ut accepit, quò calamitatem hostis in suum usum traduceret, Hybernia principem, nuper eiectum Anglia, magnis pollicitationibus, ex inferiori Germania, in Galliam pertraxit.

Carolus Rex Nauarra, sub hoc tempus impetrata pecunia populo, ad ducenta francorum millia, ciuitatum primores certo conscriptos loco, cum tergiuersari videret, in aream quandam, unde non patebat exitus, inclusit, adiectis interminationibus, ut intra breuissimum tempus deliberarent, alioqui se tractaturum ipsos pro merito. Sed interuenit mirabile quiddam. Postquam iratus ad hunc modum eos reliquit, somno se dedit. Et, quoniam erat etate grandi, solebant famuli suffitum aliquem illi facere, prouocandi sudoris causa, Porro, qua nescio famuli incuria factum est eo die, ut ignis aliqua particula in lectum delapsa, paulatim auctis viribus, inflammarit omnia circum: atq; solus ille cubans, cum & per etatem ipse inuare se, & limteis, quibus erat inuolutus, expediri facile non posset, antequam seruuli accurrerent, miser iam erat flammis magna ex parte consumptus. Filium reliquit heredem eiusdem nominis.

Galliae pleriq; nobiles, quibus vnicè displicebat, Regi suo bellum indictum à Geldrico Duce litheris parum modestis, præter communem omnium morem

mor
pun
ver
isset
pens
res n
licu
porf
quer
sione
bio C
lia p
taba
cing
fella
tur. C
ribus
ismo
armi
fente
noru
quen
aliqu
lum p
futura
Brit
Is en
Ang
quot

morem, existimabant, si quidem hoc illi esset impune, futurum, ut aliquando crimini & opprobrio verteretur ijs, quorum tunc consilio Rex usus fuisset. Erat ipse quidem Rex in bellum satis propensus: verum, quod Britoniæ Dux videretur res novas moliri, ad commune bellum Anglos sollicitans, non licebat, quod multi summè cupiebant, perficere. Dux Berriæ, suo nomine priuatim misit quendam, qui cum Britone comiter ageret per occasionem: sed id frustra fuit, eoq; magis erant in dubio Gallorum animi. Videbant enim, quanto Gallia periculo fieret, si quidem Rex, quod & ipse optabat, & pleriq; tunc suadebant, in Germaniam accingeretur quando Britoniæ princeps, non modò affectare pacem, sed ultro bellum expetere videbatur. Cumq; diu sententiæ variassent, hinc existimantibus quibusdam, in tali regulo non ferendam eiusmodi contumeliam, & Regem assuefaciendum armis. Illinc opponentibus se alijs, & propter præsentem rerum statum, & belli molem, & Germanorum ferociam, tandem ita placuit, ut Geldrus, quem adolescentiæ feruor magis, quàm iudicium aliquod in hoc impulisset, negligeretur. Et si bellum præterea inferret, tunc demum honorificentius futurum, si quidem Rex arma aduersa ferat. Cum Britone, quouis etiam modo prius transigendum. Is enim ut diximus, non obscure de suis rebus cum Anglo videbatur pacisci: & iam Anglicæ aliquot naues tenebant mare inter Normanniam,

atq; Britoniam. Et quanquam nihil inferre dam-
 ni in Galliam: tamen quia ijs locis confidebant,
 Galli pessima quaque suspicari. Hinc adeo fuere
 plurimi, qui suaderent arma in illam expedienda
 propter fastum. Sed patrum Regis, & alij, quorum in
 animis erat maior prudentia vis, euentum belli
 plurimum metuebant. Nec enim difficulter conij-
 cere licuit, futurum, ut per hanc occasionem, An-
 gli renouarent bellum in quod mire semper fuit
 propensus Brito. Missi igitur ad eum legati, qui
 transigerent amice. De quo certior factus ille, pri-
 usquam aduenissent, consilium a suis petebat. Hi
 grauissimis argumentis eum hortari: ut mutata
 sententia, & perdomitis affectibus, daret se Galliae
 Regi, cuius ea esset potentia, ut principes magnos
 imò Reges, honori & loco restitueret: alios verò,
 quibus malè cuperet, ditionibus atq; finibus extur-
 baret. Itaq; redderet Connestablio sua sponte, quas
 nuper ademisset, arces. Id fore aliquantò hone-
 stius, quam ad restitutionem cogi. Secutus ille
 consilium, restituit omnia, simul & officarios, a
 se prius eiektos, locum quemq; suum, in quo fuisset
 ante, tueri voluit. Huius rei fama in Galliam illi-
 co delata, manauit & ad ipsos legatos, iam Brito-
 nie vicinos. Qui simul atq; venissent ad princi-
 pem, quoniam is iam vltro, quod aliqui petitiuri
 erant ipsi, perfecit: exposuerunt alteram legatio-
 nis partem, rogare patruos Regis, ut certo die ve-
 niret Bleisum, ad Ligeris ripam situm oppidum,
 habe-

habere illos, quod serid cum ipso agant. Postquam
 eò ventum est, illi monere, & obsecrare, ut con-
 cordiæ firmandæ gratia, Regem ipse compelleret,
 ac simul iureiurando fidem illi suam daret ex mo-
 re, quod reliquæ adeo omnes, præter ipsum unum,
 fecissent. Brito, ut qui non ignoraret, quàm graues
 haberet apud Regem aduersarios, puta Connesta-
 blum, & Ioannem huius generum, nuper è custo-
 dia Anglica liberatum, excusare se diligenter. Sed
 accepta fide à patruis, omnia fore salua, Luteriam
 venit

Lencastrius, cum è Baiona crebris in Angli-
 am missis literis, auxilium frustra peteret, omni-
 umq; animos, ab Hispanis videret alienatos, ve-
 bementer indoluit, cogitatione repetens, quàm fir-
 mum, quàm non malè instructum exercitum in ho-
 stem eduxisset, captis ibi non paucis & oppidis &
 munitiõibus: deinde, quàm duriter in se fortuna
 scuiisset, atq; suos, turbatis consilijs omnibus, adeo,
 quidem, ut acquirendæ hereditatis & Regni Hi-
 spanici vix ullam rationem superesse videret.
 Conferebat interim hoc suum malum atq; pestẽ cum
 ea, quam Andegauia princeps in Calabria passus
 erat, calamitate, qui magna expectatiõe, & amplif-
 sima spe cõcepta, ut in Italiã accessit, non modo non
 peruenit ad eũ, quẽ sperauerat finem, sed vitæ etiam
 impedit. Vna solùm re consolari & sustinere ani-
 mum, puta quod filiam haberet è coniuge sua Con-
 stantia. Cogitabat futurum, ut aliquis nõ vulgaris

HISTORIAE. III. LIB.

Galliae princeps hanc expeteret, tum propter generis nobilitatem, tum etiam hereditatem luculentissimam. Porro, Dux Berria tum erat viduus, itaq; familiares ipsius interim ducenda vxoris facta mentione, inter ceteras etiam nominare Lenclastrij filiam. Ille statim adiecit animum, ac simul de voluntate sua Lenclastrium admonuit: quem vix minimè alienum à sua sententia accepit, denud misit legatos, qui porro tractarent negotium. Interim Anglus, vt erat non imprudens, in omnem tam vicinam quam longinquam regionem, huius rei famam extendit missis ad amicos in hoc subornatos, literis tam suis, quam Berria Ducis ad se futurum enim sciebat, vt Hispanus eo, nuncio mirabiliter turbaretur. Et hic quidem, vt rem accepit, illico secum reputare, quantum ad se mali redundare posset ex eo connubio, nimirum ita futurum, vt inter vtrang gentem confirmata pace, bellum inferatur Hispaniae, & coniunctis illorum armis, regni possessio transferatur ad Lenclastrij vxorem. Quamobrem, accepto à suis consilio, tacite agebat, vt filio suo Henrico, quem è filia Regis Arragoniae sustulit, Lenclastrij filia nuberet. Pauci quidam paruo comitatu mittebantur, ne Galli, quorum beneficio regnum tenebat, resciscerent. Anglus attentè illos audire. Gallicae verò legationi spem bonam iniiciebat, hoc tamen semper addens, præter assensum atq; voluntatem Regis Angli, sui nepotis, ad quem omnia referret, in his rebus nihil se perfectu.

fecturum. Et ita quidem illos dimisit. Sed familiaris multò se dare Hispanis, instigante uxore, quæ filiam suam, ista ratione videbat, citra molestiam atq; difficultatem omnem, in amplissimo regno, cuius adipiscendi gratia tantos adiit labores, ordine successuram.

Inter Brabantos & Geldros indies magis atq; magis inflammari odium. Et illi quidem collectis penè quadraginta millibus, obsidebant Grauiam, Mosæ fluminis vicinum oppidum. Geldria princeps, tunc Nouiomagi subsistens, quòd magnam in oppidanis, atque præsijs ibi relictis fiduciam haberet, non admodum obsidione ista moueri. Petebat nihilominus ab Anglis auxilia: sic enim inter eos, quo tempore bellum denunciauit Gallia, transactum fuerat. Verùm qui tunc erat ibi rerum status, ob domesticas turbas, & Scotici belli metum, nullæ venerunt suppetiæ. Caterùm Brabanti, cum frustra laborem omnem sumerent, circiter decem millia emiserunt ad deprædandum agrum hostilem. Geldrus ea de re factus certior, contractis plus minus trecentis equis, tametsi dissuaderent pleriq; omnes, hostem magnis animis petebat. præstabilius esse iudicans, fortiter pugnando in hostium turba mortem oppetere: quam obsidionem perferre. Productos igitur in aciem suos, hortari ad virtutem militarem, & egregia facta: post, magno impetu concitatis equis, vno agmine conferim in hostem inuolans, imperatum, & opinione

HISTORIAE III. LIB.

rius oppressum, facili manu fudit, cum respiranda
vix haberet ocium. Desiderati sunt plurimi, caesis
alijs in conflictu, alijs fuga se precipitantibus in
Mosam. Elapsi, magna celeritate nuntium intule-
runt in castra eorum, qui Graniam etiamnum obsi-
debant. Ibi tantus illico fuit exortus terror, ut re-
bus & impedimentis omnibus relictis profuge-
rent.

Gallie Rex, quem mirus incescit ardor geren-
di belli aduersus Geldrum, ob literas illas, petu-
lantiae, contumeliaeque plenas, ingentem contraxit
exercitum. Inter ceteros, & patrum ab instituto
dehortari, sed quoniam cum Britone fuit transa-
ctum, adeo quidem, ut is extortam quoque pecuni-
am Connestablio restitueret, noluit ille rei gerendae
occasionem praetermittere. Legatos vero ad Caesarē
promisit, qui belli futuri causas exponerent: id e-
nim ex officio & pacto faciundum ei fuit. Per
Brabantiam ire placuit: & ipsa quidem Domina,
facile assensit, verum cetera turba omnis oppone-
re se, parati ditionem suam tueri, nec tantam ad-
mittere multitudinem, quae semel recepta, non mi-
norem esset inducitur calamitatem, quam si agrum
fuisset depopulatus hostis. Quinctiam ipsi Domi-
na interminari, si Gallis in ea re gratificaretur,
aduersus Geldrum arma se non sumpturos un-
quam. Illa se diligenter excusare ad Regem, cul-
pam in suos transferens, ac simul offensionē depre-
cans. Itaque per Campaniam suscepto itinere, ad syl-
tiam,

nam Arduennam præmissi tria millia, qui viam
 aliqui in accessam aptarent. Porro, ad Casarem
 missum erat exemplar literarum, quas Geldrus vo-
 luit in Galliam adferri, bellum indicturus. Harum
 immodestiam, ut Caesar intellexit, ad eum modam
 respondit legatis, ut satis appareret, nihil se repug-
 re, quod minus bellum hoc perficeretur. Per Ardu-
 ennā igitur facta via, Lutzeburgicam ditio-
 nem ingressi, cum essent vicini iam agro Leodien-
 si, qui tum erat loci Episcopus, Arnoldus è familia
 Comitum ab Horn, incitatus à Prasule Coloniensi,
 apud Regem intercessit pro Iulie principe, cuius
 quidem ager, belli furorem primus excepisset.
 Gallus intercessionem non excludere, modò ille
 coram, suas ipse rationes quibus excusari vellet,
 iustas quidem illas & graues, explicaret. Ad-
 ductus ad Regem se neq. filio suo auctorem, denun-
 ciandi belli, nec huius rei conscium prius fuisse,
 quam essent missæ literæ. Et quo plus haberetur
 fidei: se filium inhortaturum, ut coram diligenter
 se purget, ac simul veniam admitti oret. Quod
 ipsum si obtinere non possit, omnia sua oppida pa-
 trefacturum se Regi, ut bellum eò commodius
 perficiat. Placuit conditio, Burgundione potissi-
 mum adhortante. Profectus igitur ad filium pa-
 ter una cum Archiepiscopo Coloniensi, incredi-
 bile est, quantum laboris & molestiæ sumpserit
 in flectendo illius animo. Spirabat meram fero-
 ciam & Regis contemptum, cuius impetum &
 vires, Anglorum ope sustinere se posse credebat.
 Vix

HISTORIAE III. LIB.

Vix tandem, multis & obiurgationibus & minis, & quae solent his intermisceri, precibus velut expugnatus, patri se dabat. Is praescribere formulas excusandi, nimirum, quicquid huius factum esset, id auctore & instigante Anglo factum. Regis animus confestus Duce, & accepta illius oratione, qua nescio propensione singulari, visus est commo- ueri. Nam & condonauit factum magna facilita- te, & impensius illum amare cepit, quam si non ir- ritaasset.

Scoti, ut acceperunt in Anglia subnasci dis- cordiam, & tempore collectis viribus augeri, quod veteres iniurias ulciscerentur: clam Rege suo, quem a re militari indicabant alienum, ad quadra- ginta milia contraxerunt. Quin & hostem id cela- te putabant calliditate quadam, sed frustra fuit: factus enim ille certior, defensionem parare. Colla- ta signa: nullo unquam tempore maioribus inter ipsos pugnatum est viribus. Exercitum Scoti in duas alas partiti non aequo robore in praelium ve- nerunt, quod essent longius inuicem dissipati. Vi- ctiores nihilominus existerunt.

Post Gallorum abitionem, Geldrus, otij & quietis impatiens, milite conscripto, in Prussiam ibat. Euenit, ut per Germaniam iter faciens, ca- peretur. Prussiae vero magnates, armorum vi rur- sus illum eximere, profugiente eo, qui ceperat, ne in hostium aduentantium potestatem redigeretur. Ille vero, quanquam amicorum praesidio factus
eras,

erat liber, & belli iure deperditum statum, eadem ratione recuperasset: tamen hosti datam fidem servare volens, ut ad præscriptum certo tempore locum venit, de libertate cum illo pactus est.

Lenclastrius in officio & expectatione retinebat Berriæ Ducem, magis interim affectus in Hispanum, ut diximus. Nam inter cætera metuebat & hoc, ne si Berrius vitam finiret, filia sua tenuis videri posset præ cæteris illius liberis, è priori coniuge natis, omnia dubio procul occupaturis. Atquæ Gallie Rex, ut accepit ab Hispano futurum obstaculum, mirabiliter fuit offensus, & cum eo procerum turba, quibus pulcrè constabat, quantum beneficiorum nomine Galliarum Reges, multis retrò seculis deinctam sibi haberent Hispaniam. Ope enim Caroli quinti, Henricus parens huius in regni possessionem missus, illam ad filium Ioannem à morte sua transmisit, verum ita, ut aduersus Anglos & his coniunctos Lusitanos, agrè illam tueri iste, nisi Gallorum auxilio subnixis, potuisset. Hæc igitur ingratitude cum vehementer angeret plurimorum animos ad Hispanum missus legatus est cum eiusmodi mandatis: etiam atq; etiam videret, quid ageret, quorum sibi adiungeret amicitia: vix unquam de coniugij pactum fieri, quin & considerationes intercedant. Extare formulas coniunctionis atq; fœderis inter Henricum patrem, illiusq; posteros, & Gallie Reges. Ne quid in eas committeret, alioqui Regem non iniuria discessurum
ab

HISTORIAE III. LIB.

ab amicitia, quam omnibus modis retinere stude-
at & colere, quantum fieri possit. Hispanus nomine
suo de quibusdam rebus, cum Lenclastrio respon-
dit actuari esse, verum id nullo futurum Galliae
detrimento. Se, ut in amicitiae rationes atq; foedera
peccasse videri possit, nunquam admissurum. Ut in
hanc sententiam locutus, a se legatum dimisit, illi-
co post de connubio transiegit, adeoq; Constan-
tiam suam Catharinam, perficiendi negotij causa, in
Hispanias abduxit, & Regis filio Henrico eam
despondit. Quo facto, cum diligenter inquisisset de
paternis obsibus: demonstrato demum loco, effusa
illa transtulit Hispalim, ac denuo sepeliri manda-
uit.

Studio & industria bonorum virorum, agi-
tatum est de inducijs, inter Galliae Regem, An-
glum, & utriusq; socios, puta, Hispani, Lusitani-
am & Scotiam. Porro, quod feliciter in Anglum
non ita pridem pugnassent Scoti, difficiles admo-
dum huc descenderunt, sed inclinante ad tranquil-
litatem ipsorum Rege, mutarunt sententiam & ip-
si. Transactum est igitur de inducijs ad annos tres,
ita quidem, ut qui contra quouis etiam modo face-
ret, perfidus atq; sceleratus haberetur.

Supra meminimus Gyberniae Ducis, qui pul-
sus Anglia magnis promissis, e Germania, voca-
tus atq; perductus nuper in Galliam fuit, ubi cum
esset aliquandiu versatus, perpetuam inuenire se-
dem & obtinere non potuit. Nam Princeps a Con-

cy, vir summe apud Gallum auctoritatis, gravissimis de causis hunc oderat. Hybernus enim istius filiam uxorem ductam, alterius deinde cuiusdam puellæ captus amore, deseruit, & hanc sibi iunxit, Urbano coniugium habente ratum, ut qui gratificaretur modis omnibus Anglo. Conciliatus hoc flagitio, repudiata filia pater, is quem diximus, non conquievit, donec è Galliis hominem non uno scelere impurum, deturbasset. Hic mihi vide humane vitæ euripos, vide principum affectus, vide flagitiosorum hominum fortunas.

Non deerant, qui Gallum inhortarentur, ut regni prouincias longinquiores inuaseret. Gratum ed fore pupulo, quem non alia ratione melius sibi cõciliare posset. Ille per Campaniam, Burgundiam, aliasq; diuiones iter ingressus, Auemonem peruenit, & inde, compellato prius Pontifice, Montpessulum. Quæ ciuitas, etsi propter negotiationes opulentissima sit, tamen crebris vexata tributis & exactionibus, agrè potuit respirare. Etenim quandiu Carolus Quintus erat in uicinis, Andegauia princeps, ea loca omnia regebat, non citra magnam locupletationem suarum fortunarum. Et cum ampliora secutus, Neapolim proficisceretur, voluntate procerum administrationi successit Berria princeps. Vt autem annum vicesimum primum Rex attigit, adempta patris omni functione, rerum summam ad se transtulit. In Prouinciam igitur & finitima loca postquam venit, grauissimas audire querelas de pa-

HISTORIAE III. LIB

de patruo suo, qui supra modum expilatis miserrum bonis, ad summam prope desperationem eos adegit. Erat videre quotidie supplices libellos plurimorum de fraude, iniuria, vi, proscriptionibus atque rapinis conquerentium. Regi vehementer doluit populi miseria, & ideo exempli statuendi causa, quendam Berric principis, patru sui, quaestorem, iis locis primum, grauiter ab omnibus accusatum propter expilationes, vinum exuri praecepit, quantumvis intercedente per literas, & deprecante Berrio. Ceterum, Rex istam protectionem instituens, noluit adesse in comitatu suo patruos, hoc nomine plurimum offensos, maximè verò, quod in precio viderent apud Regem quosdam tenuis conditionis homines.

Sub hoc tempus è vita discessit Urbanus, quae de re Clemens. Auemone, decimo die certior factus,, Galliaq; Regi causam suam diligenter commendans, orabat, ut apud Caesarem, item Hungaria Regem, & reliquos principes, pro se auctoritatem suam interponeret, quo tandem omni discordia sublata, Ecclesiae tranquillitas confirmari posset. Sperabat ille quidem aduersario vita defuncto, rei summam ad se deuoluta. Sed opinione falsus est, Cardinalibus Bonifaciu Neapolitanum creantibus.

Africani & Barbari, subinde in Genuenses & horum subiectas imperio ciuitates alias, faciebant excursions. Quod eò poterant facilius, quoniam ad fines, quae veniunt Genu in ipsorum agros, urbem

urbem tenebant longè munitissimā, vocant Afri-
cam. Ex ea facillimum habent cursum atq; navi-
gationem in hostem, & si res urgeat, in eandem,
velut in portum tutissimum, se recipiunt. Precibus
igitur sociorum & lacrymis impulsī Genuenses, co-
gitare defensionem. Et quoniam inter Reges ali-
quot nuper transactum erat de inducijs, ad Gallie
Regem qui militem & suppetias orarent, legati
sunt missi, Hic verò tam inclinare totus in hoc
bellum, ut etiam finitimos ad auxilium sollicita-
ret. Collectum igitur è Gallia, Britonia, Artesia,
Flandria, & Anglia non modicum exercitum in
Liguriam misit duce Ludonico Borbonio, & quem
huic adiunxit, Principe à Coucy rei militaris, & 1390.
scientiæ omnis bellicæ peritissimo. Genuæ con-
sensus navibus, tandem aduersis fluctibus, & tem-
pestate superata, in hostium fines appulerunt. Et
his quidem, propterea quod accessione Gallorum
& exterarum nationum firmatis Genuensium vi-
ribus, urbem suam peti viderent, & obsidione
cinctam iri, deliberantibus, quidam ætate grandī,
vir nobili genere natus, in hunc modum consulu-
it, non esse conferendas cum hoste manus ob inge-
ntem illorum turbam. Sed permittendum, ut postis
ibi castris considerent. Urbem satis munitam esse,
quæ vim & diuturnam patiaturs obsidionem.
Hostem feruore solis & æstu torreri, dum ipsi
tectis & umbris ab æris intemperie defensi, be-
nè intus habeant: futurum ut annona omni con-
sumpta

HISTORIAE III. LIB.

sumpta paulatim, vexati caloribus & mille alijs
incommodis pertasi, rebus infectis inde commi-
grent. Placuit senis consilium, obsessaq; urbe, tam
mari, quam terra, complures erat videre quotidie
volitationes, leuioresq; conflictus. Caterum, legato
misso, volentibus cognoscere Barbaris, qua de cau-
sa bello peterentur, Galli responderunt, ideo pois-
sumum, quod maiores ipsorum, indigna morte Ser-
uatorem orbis necassent: deinde, quod baptismum
excluderent, quod in Deum essent impij, quod de
virgine matre irreuerenter sentirent: his adeo de
causis inferri bellum in ipsos, velut communes
Christiani nominis hostes. Illis responsum hoc rudi-
culum videri, tantum aberat, ut de religione
querendam putarent. Sicilienses, aliæq; vicina re-
giones, frumentum, vinum, aliæq; multa copiosè
in obsidentium castra aduehere. Sed propter in-
stitutum vini calorem ijs locis, tum ob cæli feruentissi-
mum æstus, fieri non potuit, quin plurimi in peri-
culosissimas aggritudines inciderent. Inter hæc ma-
la, Dux Borbonius, importunè admodum, de gra-
uitate sua nihil remittere, sublimis, acer, fastuosus,
& velut inaccessus: adeo quidem, ut ipsius culpa,
cum mirabilem se præberet, omissa fuerint plera-
que egregia facinora. Post obsidionem bimestrem,
cum frustra laborem omnem suscepissent, propter
impendentem hyemem, & cultus attenuationem,
& metum futura penuriæ, & excubiarum mole-
stias (Barbari enim illos noctu subinde adorti
impas

imparatos) & pestilentia velut imminentis suspi-
cionem, plerique volebant exercitum solui. Quia
& illud verebatur, ne Genuenses cum hoste transi-
gerent, iamq; per omnia castra spargebantur eius-
modi voces. Itaque soluta obsidione, quod Gen-
uensibus plurimum displicebat, Galli inde abtio-
nem parabant. Qua re ferociores facti Barbari con-
cipere spes amplas, & magna sibi deinceps pollice-
ri, quoque maioribus aliquando viribus hostem re-
ijcerent, fœdera cum vicinis regibus firmarunt.

Hispaniarum Rex Ioannes, biennio pōst quā
ipsius filius Lenclastrij filiam duxit, è vita migra-
uit. Huic successit Henricus filius. Porro cum de
matrimonio transigeretur, & hoc interuenit pa-
ctum, ut Hispanus in singulos annos dependeres
Lenclastrio, aliisque uxori centum aureorum mil-
lia, datis hypotheca loco, ne fraus intercederet, qua-
tuor illius regni Comitatibus.

Galeacius, Mediolanensium Dux patruum
suum Barnabam, ex insidijs captum, è medio sustu-
lit. huius Barnabæ filius, Comitis Armignaci so-
rorem duxit coniugem. Galeacij filiam Valenti-
nam, Ludovicus Caroli sexti frater, dux Aurelia-
nensis uxorem habebat. Caterum, Comes Armi-
gnaci subinde & continenter à sorore sua roga-
tus, exercitum in Gallijs contracto ex pradonibus,
ac in Italiam adducto, cinxit Alexandriam, di-
trionis Mediolanensis oppidum. Galeacius qui

1391.

HISTORIAE III. LIB.

tum Papiae commorabatur, circueſt quingentos equites in praſidium illuc miſit. Nec enim ea tum fuit hoſtium multitudo, ut omnem urbem obſiderent. Eorum, qui mittebantur, equitum praefectus, diſciplinæ militaris peritiſſimus, cum aliquandiu ſubſtituiſſet Alexandriae, certo quodam die, comitatus trecentis equis, ut hoſtem ex inſidijs caperet, progreſſus eſt. Futurum enim ſciebat, ut illi velitatione aliqua in oppidanos inuehantur. Itaque diſcedens, mandauit, ut inter pugnandum, cederent urgenti hoſti, donec ad inſidiarum locum deduxiſſent. Non aberrauit opinione. Etenim dum ex more conſigerent, & oppidani retrocedere: & ſimulataq; ventum eſt ad inſidias, illi praeter expectationem illico circumdati, fortiter quidem pugnare, ſed deſaſtigati labore, & ſolis aſtu languidi, recentis hoſtis impetum atque robor ferre non poterant. Et ipſe adeo Comes, ut reſpiraret, è praelio diſcedens, cum ex anni, quem inuenit non procul inde, cupide potaſſet, & abunde, morbo repente collecto, & loquendi facultatem amiſiſt, & ab aliquot horis, morte vitam commutauit. Milites hauratione deiecti, fugam ex Italia ſpectabant. ſed interceptis ibi plurimis, & oppreſſis, reliqui cum ad Galliae fines veniſſent, accessu prohibiti ſunt, ex mandato Regis.

Britoniae Dux, qui Galliae Regem nuper Lutetiae compellauerat, & fidem ex more promiſiſt, mutare ingenij ſui naturam impotens, cum non ſemel

mel esset Gallo reconciliatus, non poterat tamen non odisse illum, & amare Anglum. Quo tempore Lutetia transigebatur cum eo, polliceri, Clemensium se fore deinceps. Verum ut in ditionem suam redyt, nihil minus prestare. Quinetiam Regis officarios ad se missos, non admittere ad colloquium: & ita omnino se comparabat, non obscure, ut bellum videretur expetere. Pleriq; Regem ad arma hortari, propter intolerabilem hominis fastum. Sed patrum, imprimis vero Burgundus (ut cuius uxor Britonis esset cognata) id operam dabant, ut colloquutioni certus dies assignaretur. Turoni simul ventum est: ibi recitata quadam, in quibus ille videretur dignitatem regiam contemnere. Brito singulis respondere diligenter, & satis acriter, haud oblique perstringens in Regis familia quosdam obscuræ conditionis homine, à quorum auctoritate & consilio Rex pendebat. Altercationibus multum agitata res, videbatur, nisi armis, finire non posse. Verum inuenta est ratio, qua fœdus, & amicitia firmarentur. Gallia Rex filiam suam, Britonis filio uxorem dabat: præterea, Ioannis à Bloys, qui Connestabli gener erat, filius, Britonia filiam uxorem duxit. Nimirum, in eiusmodi comecos exitus, principum simultates ferè desinunt.

Gyus, Comes à Bloys, amplissimam quidem hereditatem obtinebat in Gallijs alijsq; locis, verum à morte sui filij Ludouici, qui puerilibus annis obiit, non unum aliquem certum habebat here-

HISTORIAE III. LIB.

dem, sed varios diuersis locis, propter bona, locorum spacijs interiectis, hic illic dissipata. Porro, Dux Turonensis, Galli frater, maximam vim auri collectam habebat, uxore ducta Galeacij, Mediolanensium Ducis filia. Et ut hanc utiliter impenderet, non conquieuit, donec Comitum animum ad venditionem omnis agrum Blensium impulsisset. Difficilem ille quidem se praeberet, nec iniuria, sed ab uxore Berria Ducis filia, velut expugnatus, (hanc enim Gallia Rex subornauit) cum liberorum spera nullam haberet, Comitatum illum ducentis francorum millibus vendidit.

Gascon Comes à Foix, cuius et prudentiam singularem, et liberalitatem auctor subinde praedicat, certo die, cum è venatu redisset, lotis manibus, ut pranderet subito mortuus concidit. Filius illius vnicus, quo perierit fato, supra diximus. Ex nobis porro filijs alterum sic amabat, ut apud Galliae Regem super illius legitimatione et succedendi iure diligenter ageret. Et, nisi mors repentina praecipuisset, forsitan, quod volebat, perfecisset. Ad hereditatem illius proximè veniebat Vicecomes à Castillone sed hunc semper quoad vixit oderat, utq; negotium illi faceret, praeter id quod filium notum ad successionem venire studebat, mutatus etiam est à Galliae Rege, cum nihil opus haberet, quinquaginta francorum millia, quod heredem futurum grauaret. Ab illius morte non deerant, qui Regem inbertarentur, ut quandoquidem ille non relictis

relictis liberis decessisset, & tantam prætereâ pecuniam ex mutuo deberet, ditronem illam omnem ad se transferret. Variè agitata re, tandem, intercessionem Ducis Berriæ, Comitatum Rex Vicecomiti cessit, his legibus, ut sexaginta millia sibi, deinde viginti millia francorum dependeret ijs, quorum in hac causa studium & labor enitisset: postremò, ut ex arbitrio bonorum virorum, amicè pacisceretur & æquabiliter cum duobus, qui supererant, filiis illegitimis.

Postquam ex Barbaria rediissent Galli rebus infectis, commemoratione plurimorum, quæ vidissent, facta, Regem incescit in ea loca penetrandi. Barbarosq; subigendi mira cupiditas: quam & alij crebris instigationibus augebant, ut quæ tanto principi digna esset. Verùm Ecclesiæ tranquillitatem stabiliendam prius, quàm expeditionem hanc susceperet, putabant. Id autem, nisi oppresso, quem Romæ nuper elegerant, Pontifice fieri non posse. Quod consilium ut non displicuit, illico post in omni Gallia denunciatum est, Regem sub proximum ver, ad militiam accingi. Porro, cùm nihil esset deliberatius hoc ipso, & certum magis, en tibi legatos Angliæ, significantes Regem suum ad pacem inclinare, & illam summè cupere. Nuncius hic Regem Galliæ mirabiliter recreavit, adeoque statutum est, ut Ambiani conveniretur. Anglus eò misit duos è patruis, & eum, qui pacem habebat exosam, apud se manere voluit in oppido quo-

dam maritimo, Dounam appellant Gallus ipse rebus agendis intererat. Angli repetere Aquitaniā omnem, à Iohanne Rege, bellum cessam. Ad hoc, quater & decies centena francorum millia, quae restabant etiamnum pendenda pro libertate eiusdem Regis. Offerebant illis aliquam Aquitaniae partem Galli, puta illam ipsam, qua poiirentur, & Episcopatus nouem. Ad pecuniam soluendam, trium annorum spatium sibi dari petebant, & Caletum aequari solo. Repudiatæ sunt utrinque conditiones. Nam Angli, quamquam ad pacem mirè inclinabant, tamen absque voluntate Regis nihil transigebant: id quod abeuntibus iniunctum erat. Præterquam Caletum demolitionem, reliqua non admodum improbauit Anglus, referentibus legatis. Verum Dux à Cloestre, nimirum is, qui pacem perpetuò turbabat, durus & asper, opponere se vehemèter, affirmans, non posse ullas, quæ quidem Angliæ sint utiles, & honestæ futura, cum Gallis iuri amicitiae rationes. Et quoniam super his rebus, aded non leuibus, ab uno Rege, ut maximè omnia probasset, & rata habuisset, & statui non poterat, nisi iurium, quos vocant. Ordinum interueniente auctoritate, triennialibus illis inducijs, quarum supra facta mentio, alter adiectus est annus, ut & cogitandi & agendi spatium superpeteret. Atqui discedenti Lenclastrio, Rex Gallus animum patefaciens, ostendit, quanto paci desiderio teneretur, ut hac via, potentiam & robur suum

sum
&
mag
sua
Reg
bæc,
citus
ad e
peten

nico,
cissin
sed e
tione

trus
Aur
perib
quid
cater
reſcijs
ad se
quio
quod
welle
ditijs
amor

suum omne posset in Barbaros expedire, qui nuper
 & Armenia Regem eiecissent, & in Hungariam
 magna crudelitate penetraissent. Lenclastrius, cum
 sua sponte satis incitatus, tum verò humanissima
 Regis oratione, & sermone honesto commotus, ad
 hæc, operam, fidem, & industriam illi suam polli-
 citus, non se conquieturum prius affirmavit, quara
 ad eum quem & Rex imprimis, & boni omnes ex-
 peterent finem, negotio perducto.

Gallus, permutatione facta cum fratre Ludo-
 nico, Turonensem ab eo ditionem accepit, & vi-
 cissim Aurelianensem illi cedit, ampliorem multo:
 sed ea lege, ut omnis ipsius posteritas, inaugura-
 tionem, à Gallorum Regibus peterent.

E familia Regis quidam genere nobilis, Pe-
 trus à Craone, gratia plurimum valebat apud
 Aurelianensem: qui præter coniugem suam de-
 peribat quandam eleganti forma puellam, & id
 quidem non ignotum erat ei, quem diximus, præ-
 ceteris, hero multum familiari. Contigit uxorem
 resciscere de amoribus mariti sui. Puellam igitur
 ad se vocatâ, acriter obiurgat: quæ proximo collo-
 quio cum principe, perditam se vocat & miseram,
 quod uxorem nihil fugeret eorum, quæ maxime
 vellet operta, & tacita. Ille, quibus nescio blan-
 dijs, è coniuge rescivit, auctorem patefacti sui
 amoris. Nimirum is erat Craonius, quem hac ra-

HISTORIAE III. LIB.

ratione apud se vocatum in odium aulæ tandem eiecit. Hic igitur cum in Gallia sedem quietam habere non posset, ad Britonem se contulit, qui irreconciliabili odio Conestabli flagrans, hoc egit, ut profugus iste crederet, illius delationibus factum quod Gallijs exularet. Initis, igitur hic apud se, quibus iniuriam hanc ulcisceretur, rationibus, familia suæ quosdam, diuersis temporibus Lutetiam pramissit, iniungens, ut dissimulanter urbem ingressi coninerem se domo, quam ibi possidebat. Ipse non multo post insequitur. Et certo die, per exploratores de Conestablio rescivit, noctu redeuntem illum à Rege, & paucis quibusdam comitatum adortus, gravissimè vulnerat, & deturbatum ex equo, cum interemptum putaret, reliquit. Nuncius ad Regem illico delatus est. Ille, præter id, quod sic afflitum, nulla interposita mora, sub intempestam noctem inivit, mandavit etiam præfetto scelerum, ut quantæ posset celeritate, & astu, facinoris autorem investigaret. Sed id frustra fuit. Nam ille, post admissum facinus, ad Britonem illico profugit, viam, quæ diu Antoni, Lutetiæ vocatur, ingressus, patentibus tum urbis portis. Ad Britonem missus est, à Rege, qui nefarium hominem & facinorosum sisti iuberet, eo, quem Rex vellet, loco. Ille pertinaciter negare præsentiam. Regi minime id fieri verisimile. Et cum propter sceleris magnitudinem (iudicabat enim hoc ad se pertinere proprie) tum verò, quod illum videret, multum no-

mini.

minibus Galliae molestum, copijs contractis, in Bri-
 tanniam contendit. Patruj odio Connestablij, Re-
 gem ab incepto debortati, cum nihil efficerent,
 arma sumpserunt et ipsi. Ut propè ventum est
 in agrum hostilem, Rex, et leuiores quibusdam
 agritudinibus antè, et nunc etiam intolerabili ca-
 lore vexatus, ac nescio quibus praterea molestijs
 eger, inter equitandum subito priuatus omni fa-
 cultate et vi intelligendi, non secus, ac si in con-
 uertissima hostium turba versaretur, exempto gla-
 dio, in nobilium, et eorum, qui circum erant, co-
 hortem sese præcipitat: fratrem germanum et mul-
 tos alios ad magnum loci spacium ita insequitur,
 equis atque sellis deturbat. Tandem à tergo con-
 prehensus, detractis armis, in vicinum oppidum
 adductus est, et inde post in Galliam Lueticam pro-
 pinquiorem. Quo facto, cum deliberaretur, an Re-
 gis fratri, administratio rerum esset committenda,
 placuit eam esse penes patruos, quod ille per aetatem
 non satis prouideret. Rege ad hunc modum decum-
 bente, patruj facultatem et occasionem adepti,
 malè tractandi eos, quorum consilia Regem ad quæ-
 uis impellebant, Connestablium Gallijs eieciunt,
 alios vinculis, et carcere cohibent. Connestabli-
 us quidem, vi non fuit exturbatus, verum, quod
 acerbissima oratione esset exceptus à Burgundo,
 tempore sibi de fuga prospexit. Dolebat inimicis
 illum sic euasisse: qui vi viderentur agere non
 iniquis rationibus (nam et Borbonius et Au-
 relia-

HISTORIAE III. LIB.

relianeus bene cupiebant homin) citarunt profu-
gum in senatum Parisiensem. Quò cum non ve-
neret de præscripto, peculatus & produtionis
damnatus est. Etenim, quo tempore graviter ex
vulnere laborabat, testamento facto, reperta sunt
in ipsius bonis, quæ mobilia vocant, circiter decies
& septies centena francorum millia: quam pecu-
niæ molem, pleriq; dicebant eum iniquissimis
modis collegisse. Reliqui verò, qui vinculis coër-
cebantur, exuti facultatibus & rebus omnibus,
in magno capitis periculo versari. Inter hos unus
& item alter, quòd innocentiam suam ad hunc
modum periclitari viderent, cogitatione rerum
anteactarum, & vitæ splendoris in quo vixis-
sent, impulsæ, lacrymis & mœrore
se penè exocularunt
ipsi.

QV AR.

QVARTI LIBRI

FROSSARDICI HISTO-

ria omnes cognitione &
lectu non indig-

na.

IAM ANGLIA, QVAM
Gallia Regis patrui, ut pax tandem co-
iret, plurimum sudabant. Scriptis vi-
trūq; res agebatur, ut per ocium relegi
singula diligenter & expendi possent. Anglis,
praesertim verò Duci à Cloestre, videri, Gallos
aliquot voces usurpare callide, quas occasione
post data, in quam vellent partem, interpretaren-
tur. Itaq; singula maiori studio discutere, & ubi-
cunq; dubia oriri, vel ambigua locutio, percuncta-
ri. Pleriq; omnes, quorum fortuna, pacis tempore
multum erant accisa, & tenues, affectare bellum,
sed uterq; Rex ad concordiam propendere mirum
in modum. In primis verò Gallus, propterea eam,
que supra enumerata est, causam. Adhuc, Ar-
meniae Rex profugus, facta commemoratione,
quam impotenti cupiditate, quantisq; viribus,
Barbarae nationes inhiarent non solum Hungaria;
sed vniuerso propemodum orbi Christiano, p'uri-

1000

1383.

nam, ad hoc quod agebatur, momenti adferebat. Transactum est super inducijs, ad annos quatuor, et terra et mari: præterea, ut ditiones aliquod certæ, restituerentur, hinc Anglis, illinc Gallis, electio militum omni prædone. Gallia Rex, qui medijs et cuiusdam opera nuper et intelligendi, et loquendi vim recepit, hoc tempore in morbum recidit.

Clementi Pontifici, qui aduersarium habuit Urbanum, et ab hoc Bonifacium, nuper electum, Auctione mortuo, Cardinales Benedictum surrogarunt, ea lege, ut si Gallia Rex creationem non probaret, alius eligeretur. Vtriusque Pontificis ad se missos legatos patienter ille quidem audire, sed Theologorum secutus consilium, nec tunc, nec illi se dare: quin potius cogitabat rationem, qua posset Ecclesie consuli, dissensionis materia omni sublata. Missis igitur ad Cæsarem, cuius in ea re prima debet esse autoritas, fides, atque studium, legatis, item ad Bohemum, Hungarum et Anglum, obtestari illos, ut ne publicæ tranquillitati et bono deessent.

Anglus, hoc tempore, Lenclastrio, et illius heredibus, ordinum assensu et voluntate, Aquitaniam omnem prorsus et libere donauit. Instruitur igitur et collectis rebus, ut Burdegalam venit, donationem sibi factam ostendit. Illi, non se quidem ipsius præsentiam et aduentum iniquè ferre, sed, ut imperium accipiant, et dominum agnoscant.

id se

id se non posse statuer. Pacisceretur & ageret cum reliquis ciuitatibus : quæ firatum habeam Angliæ Regis factum, nec se defuturos officio. Responsum est à Baionensibus ad eundem planè modum. Porro, dum singulorū animi perquirentur, nobilium & optimatum, qui certo conuenerant loco, hæc eræ sententia, ut dicerent, donationem istam, propterea quod Aquitani sic essent adiuncti, & velut insiti Angliæ, ut nullo pacto separari possent, aut in alterius dominium transferri, vanam & inutilem esse. Tandem placuit mitti legatos qui coram ipso Rege causam agerent. Postquam ad ventum est, illi constanter tueri ius suum, puta, ditionem illam, neque donationis, neque connubij, neque transactionis, neque omnino cuiusuis rei causa posse alienari. Angliæ Reges, hoc ipsum, ex more, dum Imperio consecrantur, multis retrò seculis, fide & iureiurando præstito, solitos polliceri, & ipsum aded Regem præsentem idem fecisse (ac simul eius rei literas proferebant.) Omnium maximè interesse regni, ut ne violetur ista, prudentium auctoritate recepta, & temporis longinquitate firmata consuetudo. Lenclastrium hōe quidem tempore, cum Angliæ firmam & certam amicitiam colere, sed fieri posse tamen, ut non semper eadem sit ratio : futurum, ut cum Gal- lis, cum Britone, cum Burgundo, cum alijs, ut ut tempora ferent, & rationes ipsius, fœdera suscipiat, & de matrimonijs transigat : futurum ut A-
quita-

quitania, qua suo quodam peculiari iure sit assignata scepro Angliæ, traducatur in dominatum alterius, neq. cum veteri & socio regno, quicquam deinceps habeat coniunctionis. Ad eum modum locuti, bonam partem, ut idem sentirent, permoverunt. Sed opponere se vehementi spiritu & animi contentione Dux à Cloestre, non tam amore fratris, quam quod optaret illum hac ratione longius ab Angliā semotum, ut, quod vellet, commodius ipse perficeret. A multa disceptatione, placuit legatorum oratio: & simul Lenclastrio, ne ceptum vrgeret, aut donationi insisteret, denunciatum est. Dum hic in Aquitaniam abiret, Anglus exercitu conscripto, ad triginta millia sagittariorum, & quatuor equitum millia penetravit in Hyberniam, pro cuius recuperatione, maiores ipsius, magna sæpe bella gesserunt. Nono, postquam eo venit, mense, in deditiōnem illos accepit, captis quatuor illorum regulis, in quorum ingenijs erudiendis excolendisq. nullā prætermittebat operam: sed agrè poterat animus Barbarus, & fera natura, civiliori vitæ assuescere.

394. Postquam Anna Caroli Caesaris filia, vitam finijt, Anglus, quod liberos nullos haberet, de repetendo coniugio meditari. Gallia verò, præ ceteris omnibus nationibus, optabat firmissima pace adiungi. Cœpit ambire filiam Regis Isabelam, quæ Britonis filio, nuper apud Turonum desponsa fuerat.

rat. I
Duc
rique
esse st

nus C
tissim
è Gal
num n
cis fili
moder
strenu
lijs in
tum es
die co
igitur
in suis
cicum
surget
gnatis
simam
num
nat, h
lustrat
suum
gitari
rit, v
fortun
nit. H

rat. Displicebat ea res mirum in modum Clacestrio Duci, præter bellum nihil expetenti. E Gallis plerique existimabant, nisi firmata pace, nihil in hoc esse statuendum.

Henricus Hungaria Rex, frater Germanus Caroli Caesaris, denunciato sibi bello, à potentissimo Turcarum principe, Basam, auxiliū & copias è Gallia petebat. Missi circiter duo nobiliū nuneum millia. Ioannes, Philippi Burgundionum Ducis filius annorum viginti duorum, & huic veluti moderator adiunctus, princeps à Coucy, vir bello strenuus, exercitui omni præerant. Postquàm è Gallicijs in Austriam, & inde Budam Hungariae ventum est, de hoste, quanquam denunciauerat certo se die conflicturum, nihil quicquam audiri. Visum est igitur non inconsultum, si Danubio traiecto, illum in suis finibus ultrò lacefferent. Vt in agram Turcicam deuentum est, (ad centum millia virorum surgebant copiae, magna ex parte equestres) expugnatis aliquot oppidis, Nicopolim, ijs locis potentissimam urbem obsidione cingunt. Quae cum esset dimurnior, & ocij plus, quàm militari virtuti conueniat, haberet, princeps à Coucy gloriae cupidus, & illustrandi nominis magis atque magis, in comitatum suum ascitis mille circiter equitibus hastatis, & sagittarijs, in vicinos agros aliquantò longius procurrit, ut si quam hostium cohortem obuiam haberet, fortunam periclitaretur. Id quod sectabatur, euenit. Hostis enim de excursionibus certior factus, ad

P

viginti

HISTORIAE IIII. LIB.

viginti millia contractis copijs, rectâ illum petebat, quem ut animaduenterunt Galli, consilio pro tempore non malo, syluam vicinam ingressi, centum plus minus equites, qui hostem in praesidio loci commorantem lacefferent, & prouocarēt, emittunt. Illi, cum ante oculos omnem exercitum hostilem esse putarent, irruunt: Galli in fugam, ex composito, abeunt, donec ad syluam, e qua repente se proferebant insidia, ventum esset. Ad hunc modum, Turcae tam ab his, qui insequabantur, quam ab alijs, qui fugam simulauerant, intercepti, ad quindecim millia caesi sunt. Reliqui fuga salutem querebant. Basam Rex, quanquam videri tardior, explorata habebat tamen omnia, certior factus per Galeacium Mediolani principem, qui cum magnam habebat coniunctionem non vite quidem, sed amicitiae. Conscriptis igitur ingentem numerum, missis a Soldano Babylonia, a Medis, & Rege Persarum, auxilijs.

Quantum ad Mediolani Ducem attinet, res ita habet: Tres fuerunt aliquando fratres, Maufretus, Galeacius, & Barnabas. Horum patris, Archiepiscopatum Mediolanensem tenebat. Ludonicus Bauarus, Caesar electus, cum approbationem Pontificis obtinere non posset, Romam contendit: ubi creato sua auctoritate alio Pontifice, & Cardinalibus aliquot, Imperio consecratus, militi, ut Urbem depredaretur, permisit. Aduersus Ludonicum, Caesar creatus erat Carolus Bohemiae Rex,

Rex.
Caro
confer
Arch
offici
am da
Caesar
consti
eum,
nem t
tuo ce
morte
tate C
fratre
gitan
suas
sublat
ter reg
decem
diolan
cede b
perab
teneb
quam
praesid
timore
statue
as ma
ei Sab

Rex, Henrici à Lutzeburgo filius : quem quidem Carolum in Italiam Aquisgranì primùm accepta consecratione, venientem, hic de quo diximus, Archiepiscopus Mediolani benignissimè excepit, et officiorum omni genere profecutus est, multo etiã data pecunia, puta, centum aureorum millibus. Caesar, ut vicissim animi gratitudinem declararet, constituit eum Vicecomitem Mediolani, & post eum, nepotes, ita quidem ut ditionem illam omnem tenerent, donec Caesar eam, resoluta quam mutuo cepisset pecunia, renocaret ad se. Post Episcopæ mortem, natu grandior nepos, Maufreius, voluntate Caesaris, muneri successit. Hunc ex invidia fratres aliquantò tenuiores, è medio tulerunt, cogitatione suscepta occupandæ ditionis, ac deinde suas vires per connubia firmandi. Postquàm ille sublatus, æquabili inter se partitione facta, potenter regnabant, Galeacio, quod ætate præcederet, decem, alteri verò novem obuenerunt oppida. Mediolanum, alternis annis, interim huic, interim illi cedebat. Pecuniam & vectigalia subinde suis imperabant iniquissimis rationibus. Quæ quisque loca tenebat, ea diligenter munire, omnium, præterquam Italarum, quibus diffidebant, nationum præsidys. Populum vi & asperitate retinebant in timore maximo, de his, qui se opponerent, atrocias statuemes & indigna exempla. Principum amicitias magna vi pecuniæ redimebāt. Galeacius, Comiti Sabaudia, cuius sororem duxit, aureorum centum

HISTORIAE IIII. LIB.

millia dependit. Filium habebat eiusdem nominis, qui Regis Ioannis filiam, uxorem habuit, de-
 pensis francorum sexcentis millibus, pro liberatio-
 ne soceri sui, Anglis obligati. Iunioris Galeacij
 filia *Valentina*, Caroli sexti frater germano, Lu-
 douico, Duci *Aurelianensi* nupsit, verum non
 prius, quàm ille futuro genero, decies centena
 francorum millia numerasset, ingentem sanè vim
 auri: cuius aliqua parte, Comitatus *Blesensis* dem-
 de emptus est, ut antè diximus. Inter fratres
 ipsos non male, quaudiu pariter vixerunt, conue-
 niebat. Sed à morte patris, Galeacius, patrum su-
 um *Barnabam*, ex insidijs captum, necavit. Altera
 huius *Barnabæ* filia nupsit *Stephano Banariæ* Du-
 ci, filiamq; sustulit *Isabelam*, Caroli *Galliarum* Re-
 gis uxorem, ut suprà meminimus. Ille verò non
 contentus, indigna morte peremisse patrum, nepo-
 tes etiam & cognatos omnes persequi, ditiones &
 quicquid erat bonorum ad se transferens. Populum
 crebris, & subinde novis affligebat exactionibus.
 Adhuc, impiè & irreuerenter sentiebat de po-
 tentia Dei. Quocunq; modo ditesceret, potentiamq;
 suam augetet, nihil pensi habebat. Locupletiores
 ordinis Ecclesiastici spoliare suis prouentibus, vix
 modica parte, qua tuendæ vitæ satis esset, relicta.
 Sic erat institutus, & hanc opinionem, inter cate-
 ra morum, & disciplina præcepta, veluti per ma-
 nus à suis accepit maioribus, qui & Pontificis
 auctoritatem planè despectam habebant, & cum
 dissen-

dissensionem Ecclesie viderent, mirabiliter hoc
 ipso recreari. Porro, Ducis Auelianensis uxor,
 multum ambitiosa mulier, nihil aque optabat, atq;
 maritum ad regij sceptri fastigium, qualibet etiam
 arte, peruenire. Pleriq; adeo de illa suspicari, quod
 ipsius veneficijs mens esset excantata Regi. Suspi-
 cionis origo fuit eiusmodi: Filium sustulit & conin-
 ge formosum, & æqualem regio. Dum vterq; puer
 in cubiculo ex more colluderent, abiectum est po-
 mum veneno tinctum in eam partem ubi Regius
 erat: sed puer, quod mirum videri possit, abstinuit:
 & alter postea, cum non obseruaretur, arreptum
 illud ubi degustasset, paulò post expirauit. Huius
 rei fama statim peruasit omnem regiam, & loca
 vicina. Suspicionem augebat & illud, quod Rex in
 agitudine decumbens, præter ipsam vix ullum
 admitteret. His rebus inflammatis hominum ani-
 mis, ob periculi præsentiam, in quod incidisset, in
 arcem quandam Lutetie vicinam, è qua non erat
 integrum illi discedere, abducta est. Quin & inte-
 ritu filij, maritum grauiter offendit. Galeacius pa-
 ter, ut de filia comperit, vehementer concitatus,
 ad Gallum misit legatos: qui cum minus patienter
 essent auditi, ille sub idem tempus, quo in Hunga-
 riam expeditio fieri cœpit, bellum denunciavit in
 Galliam. Et ut hosti faceret agrè: cum Rege Ba-
 sam federe inito de suis rationibus, & Gallie sta-
 tu illum edocebat.

HISTORIAE IIII. LIB.

Albertus Hannonia princeps, Gulielmum filium, ad expeditionem Turcicam volentem proficisci, non desinebat hortari, ut Phrisonibus bellum inferret potius, qui prater omne ius, perpetuam rebellionem pararent. Ille patris auctoritatem secutus, è Gallia, vicinisq; locis, item ex Anglia petitum militem, apud Hollandos consensu mari, in Phrisiam adduxit. Egressos è nambis, & ab aliis quot diebus, aggeres atque fossas, quibus ea regio munitur, superare conantes, indomita gens, de hostis aduentu certior ante facta, naviter repulit: sed à multo conflictu, equitum & sagittariorum virtute, qui se per viam occultiore propius insinua- uerant, velut ex inopinato sunt oppressi, caesis plurimis. Ob impendentem hyemem nihil tunc actum est praterca. Sed biennio deinde post, rursus ibi moto bello, sublimes illi & feroces spiritus, agnos- cere dominum, & submittere se illius, quem semper aspernati fuerant, imperio coacti sunt.

Anglo mirè solitante nuptias, & plurimis utrobique missis legatis, placuit, ut intra Gallie fines, & Caletum, medio quodam oppido, conuenirent vterque Rex. Id aded ratum fuit, & Gal- lus ipse filiam illi suam, praesens praesenti per ma- num tradidit. Sed priusquam res ed deduceretur: Anglo necesse fuit, patrum suum Cloestrium, & muneribus, & magnificis placare promissis. Nam is pacem oderat, ut si quis alius, ingenio tam prauo
& su

et superbo, ut Rex magnopere timeret, per hunc aduersus se concitatum iri populum: itaque delinendus erat. Ab his nuptijs Gallie rex illico cepit cogitare de bello in agrum Mediolanensem inferendo: iamque pactus erat Anglus, in eam rem suppeditaturum se, ad sex millia sagittariorum, sed interuenit aliud, quod nouam deliberationem, et grauem quidem illam, requirebat.

Hungari, et his adiuncti Galli, magnis viribus obsidebant Nicopolim, bona spe concepta, breui se dominos urbis futuros. Interim Rex Basam, ex omni sua, et vicinorum principum dititione coegit circiter ducenta millia. Velitum pramissit octo fere millia, reliquo exercitu in duas partes diuiso. Nostri, ut procurentes illos animaduertent, statim ad arma, festinatione summa. Porro, qui explorandi causa missi fuerant, cum dicerent, modicam esse hostilem turbam, (nec enim prater velites quenquam viderunt) Galli repente magnis animis ad pugnam properare. Sic instructis, Hungariae Rex denunciauit, ne quid precipitanter agerent, vereri se, ut exploratores omnem exercitum probe contemplati sint. Alios iam quosdam a se missos, locorum et regionis maxime gnaros, qui intra paucissimas horas, dubioprocul certiora sint allaturi. Consilium hoc multis visum utile, et sequendum per omnia. Sed Connestablius, quod prior ipse sententiam rogatus non esset, bene sapienterque a Rege dictum, interpretari

superbè & malignè, puta, Hungarum in animo statutum habere, ut Gallis in acie dispositis, ipse victoria laudem ferat. In hanc sententiam ineptè quidem ille plurima, non, quòd ita sentiret, aut Hungari consilium iudicio reprehenderet, sed quòd inderet principi à Coucy, nuper parua manu fufis hostilibus copijs atq; profligatis, auctiori facto. Se verò, quo non alius in Gallia, post Regem, amplior sit, atq; sublimior, vlli postpositum iri, nimirum id iniquissimè ferre: & suam potius auctoritatem in rebus gerendis primam esse debere, & præ cæteris valere plurimum, existimabat. Itaq; reiecta, quam cæteri probabāt, Hungari sententia, minimè cunctandum ratus, & non expectato sociorum auxilio, in hostem progressus est. quo facto reliquos etiā quantumuis inuitos adegit, nisi desertores haberi vellent, iungere copias. Vide, quorsum inducant inuidia, & animi superbia. Iam hostes imminebant, & Galli sic erant vndeque intercepti, circumfusa illorum turba, ut qua dilaberentur, non viderent. Et quanquam erant paucissimi ad illum numerum, tamen in his angustijs positi, strenuè suprà modum sese dare, sed oppressi multitudino, calamitosum exitum, ut euitarent, fieri non potuit. Proceres ferè omnes, ob armorum ornatum atq; splendorem capti sunt, Barbaris magnum ab eis emolumentum expectantibus. A victoria, Rex Basam, cum, ex ipsius mandato, caforum numero perlustrato, è suis multò plures interemptos

ptos audisset, ira vehementiori percitus, crudelissima morti subiecit circiter trecentos nobiles, iam Gallos, quam Hungaros, atque Germanos. Hungariae Rex, ut vidit Gallos, non expectata occasione, temerè pugnare, multum indoluit: cumq; passim cerneret omnes in fugam præcipientes, impulsus consilio suorum fugit & ipse, transmissio Danubio. Nimirum fastus & æmulatio nostrorum hominum, eo die victoriam hosti peperit. Et hic quidem ut de statu captiuorum intellexit, eorum pua, quos præ cæteris eminere indicabat, in vitam & capita illorum nihil statuit, misso in Galliam legato, qui cladem acceptam denunciaret. Burgundiae Dux Philippus, cui filij calamitas intinè dolebat, egit apud Gallum, ut tyranno Barbaro, quadam eximia dona, quò clementius haberet captiuam turbam, mitterentur. Omnium impacientissime tulit hoc infortunium, princeps à Concy, qui cum in rationibus bellicis mirè semper fortunatus fuisset, dolore concepto, quoddà potentissimo Rege, summa rerum sibi commissa, propter inuiam aduersarij, locum suum & munus tueri non potuisset, inq; capitis periculum aliena temeritate adductus esset apud nationem Barbaram, casis magno numero socijs, vitam ibi finijt. Idem fuit exitus illius, qui stultitia sua, tot hominum millia, tot insignes viros, in perniciem & extremam miseriam pertraxit. Burgundus, quò filium, & captos cum eo socios, Barbarorum manibus eriperet, egit per Venetos

netos mercatores, qui negotiorum causa nullā non orbis partem accedunt, ut alijs quibuscumque, à Gallia Rege missis legatis adiuncti, cum hoste transigerent. Pactio fuit eiusmodi, ut circiter vigintiquingque nobiles captivi, pro libertate sua dependerent ducenta aureorū millia. Fidem suam interponebant mercatores. Ab eo tempore Rex Basam familiarius habere Gallos, et conuersus ad Burgundiam filium, Satis, inquit animaduerto, magnis et illustribus te procreatum esse parentibus, et in summa nominis expectatione vivere: cumq; sis in hoc ætatis flore, non parum dolere tibi possit, quod in istud malum incideris, ad cuius infamiam, et tristem recordationem abolendam, fieri potest, ut aliquando rursus in me arma capias. Et quamquam belli iure mihi sit integrum, obstringere te, sociosq; tuos, ut hoc vobis non liceat, nunquam tamen id fecero, quin potius permitto, non tibi solum, sed quibusuis alijs, ut domum reuersi, quolibet tempore, collectis viribus, denno mihi bellum inferatis. Eo namq; sum animo, et mentis robore, tunc ea fortuna, ut aduersa arma non exhorrescam: hoc adeo licebit tuis meo nomine liberè dicās. Galli postea cum Venetis appulerunt Rhodū, et inde magnis itineribus, non sine molestia, et difficultate, Venetiā. Hic illi commemorantibus, Hungariae Rex, misso legato nuncianit gaudere se plurimum, quod hostium potestatem euassent. Non dubium esse, quin, pro liberatione sui, maximam vim auri depen-

penderint. Se modis omnibus optare, eam esse fortunam suam, & ita secum agi, ut nummorum praesidio, liberaliter eos iuuare possit. Nunc autem ex aduerso praelio, nuper commissio, magnam se fecisse iacturam, annuis prouentibus non mediocriter attenuatis. Ceterum à Republica Veneta deberi sibi quotannis, aureorum septem millia. Negotium se dedisse iam suis, ut ex eiusmodi censibus diuenditis collecta pecunia, in ipsorum adeo necessitatem, & usus impendatur. Galli beneficium hoc minimè recusare, sed Veneti dissimulante ad omnia, & callidè respondere: nec deerant, qui suspicarentur, inter ipsos & Hungari legatos, rem ex composito geri. Burgundus amice imperata suis pecunia, non citra munificentiam Regis, fidem suam apud mercatores liberauit. Filius ipsius in Galliam reuersus, de statu rerum omnium, quas comperisset toto expeditionis tempore, multa cum Rege colloqui. Tandem & illud adiecit, non ignotum esse Barbaris, quemadmodum intestina Pontificum dissensione, tranquillitas non solum Ecclesiae, verum & orbis Christiani perturbaretur: nihilq; adeo mirum illis videri, quàm principes & Reges hanc tantam vnius & alterius effrenam ambitionem atq; licentiam perferre. Nemo credat, quantum hæc voces animum Regis accenderint. Nam si quando alias, ab hoc tempore nimirum de firmanda concordia, magis atq; magis cogitare coepit.

Dux

HISTORIAE IIII. LIB.

Dux à Cloceſtre, quòd ingenio planè intra-
 ſtabili & ſeditioſo eſſet, indignari ſecum, & fre-
 mere, plurimorum annorum inducias eſſe conſue-
 tas inter utrumque Regem, ita per connubium in-
 uicem coniunctos, ut de concilianda pace vix ul-
 lus dubitaret. Spargebat hinc inde voces multum
 virulentas & ſeditionis plenas, ipſiq; Regi pericu-
 loſas, què deturbare loco, & imperio exuere iam co-
 gitabat. Apud Londinenſes plurimū valebat aucto-
 ritate & gratia. his auctor fuit, ne ſuperioribus ali-
 quot annis propter belli molem imperata tributa,
 nunc, omni tempeſtate ſublata, & cum hoſte into-
 federe, dependerent, Iniquiſſimam eſſe omnem
 hanc exigendi rationem. Populus in concione rem
 propoſuit: ac deinde poſt aliquot tempus, in cœtu
 omnium ordinum, Lenclaſtrius illis voluntatem
 Regis declarauit, ad eum modum, ut ſine turbatum
 diſcederent. Aliquantò poſt, Sancti Pauli Comes, à
 Gallia Rege miſſus, nuper nuptia Regina viſen-
 de cauſſa, in Angliam acceſſit, qui poſtquam de fla-
 gitioſis Cloceſtrij Ducis rationibus audiſſet, Regem
 inhortari, ut tempore medicinam adhiberet. Ab hu-
 ius abitione, paſſim natus eſt rumor, velle Regem
 Gallis reſtituere Caletum, & ſuper ea re tranſegriſſe
 cum eo, quem Gallus miſiſſet, legato. Non aliud ve-
 hementius potuiſſet omnem Angliam aduerſus Re-
 gem concitaſſe. Et ſuaſeſcit ſeditioſus ille populo,
 ut eo nomine cum Rege expoſtularent, audituri,
 quid ſentiret. Rex ita reſpondit, ut qui ſano eſſent
 iudicio,

iudicio, nec cupidè huc illuc impellerentur, facitè
 colligerent, ex odio & animi malitia ruxorem hunc
 emanasse. In his quotidianis delationibus, Rex
 ut accepit patrum affectare sceptrum, & porro
 cogitare, quomodo ad fastigium illud euaderet, non
 sine deploratione præsens Reipublicæ status, con-
 sultat Lenclastrum & alios, quorum ingenijs non
 diffidebat, quid facto putarent opus. Illi quantum
 licebat, consolari & erigere animum Regis, fidem
 & studium quisque suum polliciti. Sed eò turba-
 rum ventum est, ut qui Regi essent familiares,
 cum fastum & impotentiam hominis factiosi mini-
 mè tolerarent (oderat enim Regios omnes) absque
 dissimulatione dicerent, se in eo rerum statu, quan-
 doquidem aduersa omnia matuere cogerentur, di-
 uinus ibi subsistete non posse. Videre tum erat ple-
 rosque viros non ignobiles, qui relicta aula, se con-
 ferebant in sua pradia. Nec enim obscure colligere
 licebat, quorsum essent exitura omnia. Breuiter, his
 vocibus, & indicijs adeò clavis incitatus Rex, post
 multam cogitationem, calliditate quadam adhibita,
 produxit patrum, ut oblectandi animi causa si-
 mul ad venationem iret. Ut in planiciem & cam-
 pos deuentum est, ibi magister equitum, ex insidijs
 repente profiliens, captum illum in arcem Caletæ,
 quam potuit tacitè perduxit. Vbi cum aliquandiu
 seruatus esset, dubius atque suspensus, quid de se
 statueretur, certo die, cum in aulam sumendi pran-
 dij causa ingrederetur, iussu Regis, à quatuor robu-

flo corpore viris, luteo quod diuersi trahabant, ut
 vehementius arderent, strangulatus est: ac dem-
 de vestibus detractis, impositus lecto, quasi repen-
 tino morbo percussus, loquendi, simul et sentiendi
 vim omnem amisisset. Biduo post, ut constaret
 sibi commentum, de morte ipsius editum est, quam
 nec in Gallia, nec Anglia quisquam magnopere lu-
 gebat. Sic enim erat illius meritum, ut propter ani-
 mum turbis concitandis natum, pessimi iam olim
 audiret. Sed Londinenses tamen immoderate ferre
 illius ruinam, et patrii, maxime verò Lenclastri-
 us, qui sortem hanc germani sui fratris cupide qui-
 dem culturus erat, sed quòd Regis potentiam, nouo
 connubio videret auctam, nihil audebat. Ab illi-
 us nece, de magnis quibusdam viris, ex mandato
 Regis, quòd in eodem fuissent crimine, et conspi-
 ratione, Londini sumptum est supplicium. Beruici
 Comitem, ijs locis prapotentem, idem manebat exi-
 tus, verum intercedentibus amicis, flexo et miti-
 gato Regis animo, deportatus est in insulam. Clo-
 cestre filium reliquit minorem, ideoq; Rex omnem
 hereditatem ad se recepit, et matrem huius, noue
 Reginae adiunxit. Angliae hic mos est, ut Reges
 nobilium pupillorum bona incantant, donec vicesi-
 mum primum annum attigerint. Rex, ut qui com-
 pertum haberet, quàm grauitèr offendisset patruos,
 interempto fratre, cum suspecta iam haberet omnia,
 voluit duo sagittariorum millia, qui sui corporis
 rationem et curam haberent, perpetuo secum esse.

Len.

Lenclastrij filius, multum popularis, vulgo dictus, Comes Derbins, in familiari & privato colloquio cum magistro equitum, in Regem fortè quadam liberiùs effudit. Hic, ut gratum Regi faceret in cœtu procerum, patefecit omnem illam colloquutionem, proditiōis crimen alteri intentans, & simul monomachiam deferens. Ille vicissim proditiōis notam regerere, & accipere provocatiōem pugnae. Rex, cuius in aspectu dicebantur haec omnia, mirabiliter incensus derelicto concessu, recipere se intus. Bona pars incensare illum & reprehendere, quod rem ad manus venire permitteret (nam illi magnum sumptum ad se comparandum faciebant) existimantes, ipsius esse proprium munus, in eiusmodi simultatibus, quæ maximas deinde turbas queant excitare, suam auctoritatem interponere. Quas voces ut Rex cognovit, iniecta quodā mentione, quàm indignè hoc ferrent omnes ob eximium amorē in eum, qui provocatus esset: ut populi placaret atq; nobiles, qui magistrum equitum habebāt exosum, ita constituit, ut Lenclastrij filius ad annos decem, alter verò exul esset perpetuò. Commi discessuro, quatuor annos Rex ipse remisit sua sponte. Et hic quidem patris consiliū secutus, ad Galliae Regem se contulit, à quo per quā humaniter acceptus est. Londinenses magno luctu & lacrymis abitionem illius prosequi: & iam inde ab eo tempore, spectabant ibi omnia ad cruentum & calamitosum exitum.

Post-

HISTORIAE IIII. LIB.

Postquam à Turcarum potestate redempti
Gallia nobiles in patriam reuertissent, oratione
Burgundionum Ducis filij, inflammatus Rex, ut
Ecclesie concordia stabiliri posset, illico scripsit ad
Casarem vehementer orans, ut hic suum munus
faceret. Vtriusq; voluntate dictus est dies, quo con-
uenirentur apud Remos. Excogitatae sunt aliae
causae, propter quas eò venisse dicerentur, ut ne
vera comitiorum ratio, quam tacitam esse volebant
aliquandiu, proderetur. Ibi post multam delibe-
rationem placuit, Episcopum Cameracensem, ad
Bonifacium Romae commorantem proficisci, quem
hortaretur, ut confirmandae in Ecclesia tranquilli-
tatis gratia, munus et honorem Pontificium ab-
dicaret, non quidem perpetuò, sed tantisper, donec
Regum, et doctorum hominum sententia, quid se-
quendum esset, statueretur. Placide respondit
ille, se Cardinalium in ea re consilium adhibitu-
rum. Interim populus Romanus, qui legationis
causam acceperat, videns id luculento suo damno fu-
turum, hortari illum, ut ne in Vilius Regis aut
principis gratiam eò se dimitteret, sed ius suum po-
tius defenderet. Proxima igitur cum legato collo-
cutione, se quidem (inquit) non gravare, quòd re-
terq; Rex peterent futurum, modò idem faceret
adversarius. Regum hic erat animus, ut deposti-
ta, vel in hunc, vel in illum inclinatione et stu-
dio, rem componerent. Legatus, Confluentiae Ca-
sarem offendit: ubi cum exposuisset mandata, in
Galli-

Gallias redijt. Theologi consulti, indicabant idem esse denunciandum Benedicto, quod Bonifacio. Missus igitur Auenionem à Rege, idem Episcopus, quæ Principum mens atque voluntas esset, Pontifici ostendit. Ille nihil horum se facturum respondit. Consultis tamen Cardinalibus, variabant sententiæ, ita ut quisque cupiditatem et affectum attulisset. Cumq; certi nihil propter studiorum diuersitatem statuerent, discessum est. Legatus ad Pontificem conuersus, urgere, quod referret, certum aliquid. Ibi tum ille satis proteruè, se legitimè ad culmen illud sacrum, et ritò promotum esse, quòd minimè sit, quoad uiuat, deserturus, nec ullum esse mortalem adeò sibi carum, in cuius gratiam, iure suo velit cedere, tantum abesse, ut potentiam et vim ullius hic reformidet. Cùm aliud obtineri non posset, legatus inde profectus, in timere diuertit ad magistrum equitum, vnà missum à Rege cum copijs: qui simulatq; Pontificis obstinatam mentem audiuit, Auenionem properans, omnem vicinum agrum depopulari, et militem huc illuc partiri, ne quis omnino commeatus adferretur. Urbem obsidione cinxit, crudelia miritans oppidanis, in ditionem facerent. Qui cùm et in Pontifice nihil præsidij positum viderent, et Regis potentiam non ignorarent, inito cum quibusdam Gallis Cardinalibus consilio, patefecerunt urbem. Bene-

HISTORIAE IIII. LIB.

dictus obsideri se passus est in curia, suppetias ab Arragonie Rege cognato suo sperans: verum is prudentior erat, quam qui tantum Regem offendere vellet in gratiam illius, a quo, rebus afflictis, parum esset habiturus presidij. E Cardinalibus plurimi hortari, ut se gereret summissius: at ille tumoris atq; superbiae plenus, in sententia persistebat immotus, ac velut securus, aut minime sollicitus, quid tandem de se statueretur. Praterquam lignis, abundabat rebus omnibus. hac cum necessitas, cum a Cardinalibus, diu multumq; rogatus esset, ut deditionem loci faceret, impulsit Magister equitum, accepta fide, ne prius e curia discederet, quam in quietem atq; concordiam esset reducta Ecclesia, illum obstrinxit: ac simul custodes adhibuit, et fideiussores, ne fucum faceret, exegit. Gallus ad Casarem re omni perscripta, sollicitabat Anglum, ut ad tempus, donec apponeretur remedium, factionem a se reijceret. Facile quidem ille, ut socero gratificaretur, impelli potuisset. Verum, ut ad ordines relatum est, non solum nihil impetrauit, sed grauius etiam omnes in se concitauit, indignissime ferentes, illum sic adductum esse Gallia, ut in ipsorum gratiam quiduis etiam facturus videretur. Se nimirum etiamsi maxime voluissent deponere studium huius aut illius, tamen, quod videant Gallum id tantopere affectare, minime facturos, quod peteret: atque velle admittere,

ut ille religionis atque fidei formulas in Anglia
prescribat.

Mortem Ducis à Lenclastre, qui sub hoc tem-
pus è vinorum contubernio migravit, viri pru-
dentissimi, Rex Anglus in Galliam satis hilariter,
velut rem exoptatam, nunciabat. Filium autem
illius, qui tunc apud Gallum subsistebat, ut antè
diximus, non modò non revocare ad successionem,
sed hereditatem etiam omnem ad se transferre, in-
dicans eum ad se pertinere, totum illud tempus,
quo filio ex necessitate foris erat commorandus.
Nec isto contentus, è bonis Lenclastrij, quadam
distribuere in homines, præterquam sibi, nulli ca-
ros. Comitem Derbium, Gallus, ob generosam in-
dolem, & animum honestum, amore non vulgari
complectebatur. Et quoniam prædiues etiam erat,
agitatum est de connubio inter ipsum, & Berriæ
Ducis filiam, viduam. Quod ubi rescivit An-
glus, misso repente legato, qui rem coeptam impe-
diret, nunciauit socero suo, & patruis, hunc qui
tum de nuptijs agerent, proditorem esse nefandum,
& id genus plurima. Derbii rerum omnium ig-
narus, ut quid egisset legatus, cognosceret (nam su-
spicari malè, quòd se insalutato abisset) repetere
colloquiũ & mentionẽ matrimonij. Per hanc occasio-
nẽ, cum amici non putarent animũ & cogitationem
illius in dubio retinendã, quid de se narratum esset.

intellexit. Ea res quantum illi attulerit molestiae, & acris sollicitudinis, è suo cuius ingenio facile reputauerit. Hanc ipsius indignissimam sortem, & accusationem, omnis penè Anglica nobilitas, & præter hanc, populus Londinensis, implacatissimè ferebant, quòd ex militia profectam, & odio, compertum haberent. Anglus tum rursus arma parabat in Hyberniam, adiunctis, præter equites decem sagittariorum millibus. Quo tempore, duos magni nominis principes viros, qui militiam detrectabant, exulare iussit. nam isti, quòd parum amice & reuerenter essent quadam de Rege locuti, cùm id illi non ignotum esse per amicos accepissent, vim, & occasionem periculi declinabant. Et ut paucis dicam, plurimæ simul causæ in unum tempus concurrere, quæ populi odium in Regem, misericordie exagitabant. Et hac ratione freti quidam impuri, cùm viderent illum & militia occupatum, & irreconciliabili plurimorum odio pressum, depredari colonos, exuere fortunis huc illuc commeantes mercatores, ac per omnem agrum finitimum grassari, ita quidem, ut non pauci, quòd iracundiam sceleratorum effugerent, Londinum & in loca munitiora se conferrent.

In extremum odium adducto Rege, Cantuariensis Archiepiscopus ordinum voluntate missus est ad Comitem Derbium, ut iniecta spe certissima

ma ca

ma capeffendi regni, in Angliam illum reuocaret. Legationem autem hanc adeo suscepit tacite, & simul obibat, ut & abitione illius nemo rescisceret, prater eos, quorum intererat, & cum in Galliam venisset, nemo causam aduentus diuinare posset. Derbius, rem omnem prudenter dissimulans, à Gallia Regè petita discedendi copia, quasi in Britoniam esset oblectandi sui gratia profecturus, post aliquot dierum itinera, in Angliam peruenit. Ob Archiepiscopi præsentiam patebant omnes viæ. Cùm essent Londino iam viciniores, in urbem misso nuncio, qui salua omnia diceret, oppidani summa repente lætitiâ perfusi, & magno numero portis egressi venientem Comitem exceperunt, iam indi paciscentes cum eo de regni administratione. Post hæc placuit, ut instructi ad certum aliquem numerum, Regem comprehensum in custodiam abducerent. Id adeo factum est Regij nonnulli, de Londinensium aduentu certiores facti, dominum illico mutarunt. Anglus principid quidem vim atque defensionem parabat, sed ex consilio suorum, in arcem quandam profugit. Ad quam ubi Derbius peruenit, comitatus circiter ducentis, reliquo subsequente exercitu, cùm priuatim sibi loquendum ad Regem diceret, intromissus est, & cum eo non plures duodecim. Ut Regem vidit, citra ullam honoris delationem, Opus, inquit est, ut hodie Londinum venias, flagitante id populo. Quid a-

gat miser? Destitutus praesidio suorum, & hostiles
 copias ante oculos conspiciens, ut populi furorem
 effugeret, dedere se in fidem Comitis. Dum abdu-
 ceretur Londinum, hoc unum impensè deprecari,
 ne per urbem iter esset. Impetravit, multum in-
 dignante populo. Cum eò ventum, in carcerem de-
 ductus est. Reginae dati sunt novi quaestores, offi-
 ciarij & pedisseque, Gallis omnibus loco summo-
 tis, & in patriam redire iussis. Ad hunc modum
 peractis rebus, non multò post, Derbius ab exilio
 renocavit Comitem à Beruico, & prater hunc ali-
 os quosdam relegatos. Deinde, ex captivi Regis
 familia, quatuor potiores, quorum consilijs indu-
 ctum se ille fateri quidnis perpetrassè, capite pu-
 niuit ad arcem, ut Anglus omnino videret. Reli-
 qua nobilium turba, qui cum illo, carcere contine-
 bantur, deplorare infortunia sua, quàm & ipse Rex,
 cogitatione rerum omnium, copiosam lacrymarum
 vim profundens, & alta suspiria penitus educens,
 horam natalè execrari. Socij malorum suadebant,
 ut ad mitigandum aduersarij animum, quo suam,
 ipsorumq; vitam seruaret, regni moderationem, &
 potestatem omnem abdicaret. Petijt igitur Comi-
 tem ad colloquium, cui, ut sententiam suam ape-
 ruit, ille, propter admissa scelera, duriter incusare
 hominum & simul generis turpitudinem obicere.
 Nam bona pars illum è sacrificio natum affirma-
 bant. Post aliquot inde dies, in conspectu omnis
 populi.

populi, ritibus ex more seruatis, & adhibitis, regni gubernaculum ad Comitem translulit, in ordinem se redigens ipse, & vitæ dubius, cum annos viginti duos regnasset. Hic rerum Anglicarum salus, adeo commouit Gallum, ut in morbum relaberetur. Ad Reginam illius filiam mittebantur, qui de ipsius fortuna cognoscerent. In agrum Burdegalensem quoq; missi legati, quam diuionem omnem, Galli, postquam Richardus, quem ijs locis mirè colebant, in hanc calamitatē inciaisset conabuntur ad se reducere. Sed ciuitatum primores, ut ad populum retulerunt, nihil obtinere poterant. Extimescebant enim iam olim crebras illas exactiones. Angliæ nobiles aliquot minimè obscuri, aduersus nouum Regem Henricum tacitè conspirauerant. Inter hos erat quidam è familia Spenfiorum. Desepta fraude, animaduersum est in omnes.

Gallie Rex conscripto exercitu statuit impugnare Anglos. Euenit autem sub hoc tempus, ut Richardus Londini vitam finiret. Scribit auctor, de mortis genere sibi non constare, nisi quod Henricus nuper factus Rex, non semel à populo fueris interpellatus, ut illum è medio tolleret, alioquin non defuturam discordiarum materiam, atque bellorum. Sed addit, Regem, quòd fidem illi dedisset futuræ incolumitatis, non potuisse ad hoc impelli. Cùm igitur ad tristem exitum res inter Gallos & Anglos viderentur spectare, bonorū ho-

HISTORIAE IIII. LIB.

minum intercessione, transactum est de inducijs. Ut
autem hic inclinarent Galli, in causa fuit Regis
aduersa valetudo. Benedictus Pontifex, quod
principum voluntati morem non gessisset, toties
rogatus, honore & dignitate mo-
tus est.

FINIS EORVM
quæ sunt apud Frossardum, in to-
to opere memorabilia &
cognitione digna.

IN.

rijs. Vt
Regis
quod
ties

M
to-

N.

INDEX EORVM QV AE SVNT IN Historia Frossardi me- morabilia.

A

Angli maximo numero in Britoniam ap- pellunt	Fol. 7
Angli plurima recuperant in Aquitania	8
Angli Normanniam bello vexant	10
Angli, post repudiatas à Gallis conditiones pa- cis, ingentem exercitum in Gallias adducunt	18
Angli caesi à Scotis	37
Angli Britoniæ ducem iuvant contra Gallos	38
Angli à Britoniæ Duce illusi	49
Angli in Lusitaniam appellant	56
Angli à Rege Lusitano falsi	56
Angli obsessi à Gallis in quodam Flandria oppi- do	65
Angli Lusitano opem ferunt contra Hispanum	72
Angli Compostellam tenent	76
Angli morbis in Hispania vexati, coguntur in pa- triam	25

INDEX.

<i>triam redire</i>	85
<i>Aquitania nobiles Anglo minus parens</i>	28
<i>Aquitania recuperatur a Gallis</i>	36
<i>Aquitani recusant ab Anglia separari</i>	103
<i>Armignaci Comes bellum mouet Mediolanum</i>	97

B

<i>Bellum Britonicum, Caroli Blesensis morte finitum</i>	22
<i>Bellum inter principes, propter Pontifices</i>	64
<i>Bellum Hispanicum & Lusitanicum</i>	72
<i>Bellum Pontificium</i>	74
<i>Bellum inter Brabantos & Iuliacos</i>	88
<i>Bella ferè desinunt in nuptias</i>	98
<i>Benedictus Pontifex creatus</i>	102
<i>Benedictus arroganter respondet principum lega- to</i>	112
<i>Benedictus obsidetur Auenione, & deditionem facit</i>	112
<i>Benedictus à munere Pontificio depellitur</i>	115
<i>Blesensis diuis vendita duci Aurelianensi</i>	98
<i>Bonifacius, Pontifex creatus</i>	95
<i>Britonia Ducatus, & in eo succedendi ius bel- lum mouet</i>	5
<i>Britonia domina, virilem animum præstat</i>	6
<i>Britonia, feudi ratione Gallie subiecta</i>	22
<i>Britonia dux in Angliam profugit</i>	35
<i>Britia reuocatus à suis</i>	45
<i>Britia</i>	

INDEX.

<i>Brito reconciliatus Galliae Regi</i>	50.90
<i>Britonia dux, Galliae Regem iuuat contra Anglos</i>	65

C

<i>Cæsar & Galliae Rex conueniunt Remis</i>	111
<i>Caletum deditione captum ab Anglis</i>	13
<i>Cameracum ab Anglis obseſſum</i>	2
<i>Caritas omnium rerum in Gallia</i>	17
<i>Carolus Quintus, Philippum fratrem conſtituit Burgundiae Ducem</i>	21
<i>Caroli Blesensis interitus</i>	22
<i>Carolus Quintus moritur ex reneſicio</i>	47
<i>Caroli Quinti laus</i>	48
<i>Carolus Sextus, Bauariae Ducis filiam uxorem ducit</i>	68
<i>Carolus Cæſar, Iuliae Ducem bello petit</i>	88
<i>Carolus Rex Nauarriae, flammis abſumptus</i>	89
<i>Carolus ſextus, intelligendi vim perdit</i>	101
<i>Carolus Bohemiae Rex, Cæſar factus aduerſus Ludouicum Bauarum</i>	104
<i>Clemens, Pontifex creatus aduerſus Urbanum Sextum</i>	41

D

<i>David Scotiae Rex, Lutetiam venit</i>	2
<i>Diſceptatio & bellum propter Neapolim</i>	57
<i>Diuerſa Regum ſtudia propter Pontifices</i>	40
<i>Dona-</i>	

INDEX.

<i>Donatio facta à Regina Neapolitana</i>	42
<i>Don Pietro Hispaniæ tyrannus, è Regno fugatus</i>	23
<i>Don Pietro confossus à fratre illegitimo</i>	28
<i>Durenium Angliæ oppidum à Scotis direptum</i>	6
<i>Dux Andegavorum in Italiam profectus moritur</i>	66

E

<i>Eduardus Geldriæ princeps cæsus</i>	88
<i>Eduardus secundus Angliæ Rex, inutilis regno</i>	1
<i>Eduardus Tertius coronatus Rex</i>	1
<i>Eduardus Tertius insignia Gallici & titulum sibi sumit</i>	3
<i>Eduardus Tertius moritur</i>	35
<i>Expeditio Gallica in Angliam suscepta differtur</i>	77
<i>& rursus à Britoniæ Duce impeditur</i>	80
<i>Expeditio Gallorum aduersus Turcam</i>	104

F

<i>Flandri sui Principis arcem quandam exurunt</i>	44
<i>Flandri nobilium ædes demoliuntur</i>	46
<i>Flandri cæsi à suo principe</i>	52
<i>Flandri feliciter pugnant in Comitem suum</i>	59
<i>Flandriæ Princeps à Galliæ Rege opem implorat</i>	746

INDEX.

42	rat	60
gatus	Flandri caesi à Gallis	62
23	Flandriæ Comitis exercitus casus ab Anglis	
28	64	
ptum	Flandriæ Comes Ludouicus vitam finit	65
6	Fides militaris, auctore Pontifice violata	24
ritur	Fœdus inter Anglum & Flandros	3
66	Fœdus Brabantorum & Flandrorum inter se	4
	Fœdus inter Gallum & Hispanum	33
88	Franciscanus perturbationem Ecclesiæ prædicit	19. 74.
egno	Frossardus Regum & Principum aulas secutus	69.
1		
1		
n sibi		
3		

G

35	Galli, Carolo Blesensi, in recuperanda Britonia	6
ritur	opem ferunt.	
77	Galli exinopinato caesi ab Anglis	8
80	Galliæ Rex Henrico Hispaniæ Regi opem ferit	
104	aduersus Anglos.	25
	Galli multa recuperant in Aquitania	31
runt	Galli in Scotiam profecti bellum mouent Anglis	67. 68
44		
46	Galli Hispano subueniunt aduersus Lusitanum	72. & 79.
52		
59	Galli in Lusitania caesi ab Anglis	73
mplo-	Galli captiui, misere occiduntur	73
rat	Galliæ	

INDEX.

<i>Gallie Rex in Geldriam expeditionem facit</i>	92
<i>Gallie remotioris expilationes</i>	95
<i>Galli coniuncti Genuensibus in Barbaria bellum gerunt</i>	96
<i>Gallie Rex laborat pro tranquillitate Ecclesie</i>	102
<i>Galli feliciter pugnant in Turcas</i>	104
<i>Galli circumuenti à Turcis et caesi</i>	107
<i>Gandauum obsessum à Flandro</i>	51.55
<i>Geldrie Ducum genealogia</i>	87
<i>Geldrie Dux bellum indicit Gallo</i>	82.86
<i>Geldrie Dux parua manu fundit Brabantos</i>	92
<i>Geldrie Dux, Gallie Regi reconciliatus</i>	92
<i>Gregorius undecimus, Pontifex</i>	32

H

<i>Hannonie Comes bellum mouet Gallo</i>	3
<i>Hannonie princeps, occurrit in Phrisia</i>	9
<i>Hannonie Comitum genealogia</i>	67
<i>Henricus Hispanie Rex moritur</i>	40
<i>Henricus, Hungarie Rex factus per vim</i>	68
<i>Henricus Hispani filius, Lenclastrij Angli filiam uxorem ducit</i>	94
<i>Henricus Hispanie Rex factus</i>	97
<i>Hispani prelio victi ab Anglis</i>	26
<i>Hispanus à Lusitano deuictus prelio</i>	73
<i>Hybernorum feritas</i>	103
	149

INDEX.

I

<i>Jacobus Artemillanus, homo obscurus, in summo</i>	
<i> precio habitus</i>	3
<i>Jacobus Artemillanus Gandavi oppressus</i>	9
<i>Jacobus Borbonius, à milite prædone occisus</i>	20
<i>Illegitimus à Pontifice legitimatus & Hispania-</i>	
<i> rum Rex factus</i>	23
<i>Illegitimus quidam Lusitania Rex factus</i>	58
<i>Induciae inter Anglos & Scotos</i>	7
<i>Induciae inter Anglum & Gallum, ex occasione</i>	
<i> calumniae non servatae</i>	8
<i>Induciae inter Gallum, Hispanum & Anglum</i>	
	65
<i>Induciae inter aliquot Reges, & ipsorum confæ-</i>	
<i> deratos</i>	94
<i>Innocentius Sextus Pontifex</i>	15
<i>Ioannes Galliae Rex captus</i>	15
<i>Ioannes Rex in Anglia moritur</i>	21
<i>Ioannes Hispaniae Rex creatus</i>	40
<i>Ioannes Hispaniae Rex Lusitani filiam uxorem</i>	
<i> ducit</i>	58

L

<i>Lemouicum solo aequatum</i>	31
<i>Lenclastrius in Lusitaniam nauigat</i>	75
<i>Lenclastrius Angli filius, tyranni Hispani filiam</i>	
<i> uxorem ducit</i>	33
<i>Leo</i>	

INDEX.

Leo Rex Armenia profugus in Galliam venit	77
Legatorum Gallia & Anglia conuentus	99
Liberatio Regis Ioannis	19
Lisbona obsidetur ab Hispano	72
Lisbonensium auctoritas in creando Rege	72
Ludouicus Bauarus, Anglum Imperij vicarium constituit	2
Ludouicus Flandriae Comes illudit Anglo in translatione connubij	12
Lutetia muris cincta.	17
Ludouicus Bauarus Caesar, Romam depradatur	104

M

Maiorica Rex ab Arragonia Rege pulsus	24
Maiorica Rex moritur in Hispanijs	32
Matrimonia inter Flandros & Haemonia principes	66
Matrimonium per vim	68
Mediolani Ducum aliquot improbitas	105
Milites exauctorati Gallum & Pontificem turbant	20
Milites praedones in Hispaniam traducti	23
Monomarchia propter stuprum	78
Mors repentina	104

N

Nauarra Rex a Ioanne Galliae Rege captus	14
--	----

Nauarra

Nauarra
Nauarra
Nauarra
Nauarra
Obsidetur
Obsidetur
Occasus
Occasus
Occasus
Oratio
Oratio
Parisien
Parisien
Patris,
Pax a C
Pax int
Pax int
D

INDEX

venit	<i>Navarrij milites subducunt se hosti callide</i>	17
77	<i>Navarrius toxicum adornat Carolo Quinto</i>	36
99	<i>Navarrius opem ab Anglo petit contra Gallum</i>	38
19		38
72	<i>Navarrius bello vexatur ab Hispano</i>	38
72	<i>Navarrius filio venenum dat, ut pater interimat</i>	70
carium		
2		

O

intra-	<i>Obsides à Ioanne Gallie Rege dati</i>	19
12	<i>Obsides diuersis rationibus liberati</i>	28
17	<i>Occasio belli Flandrici</i>	42
adatur	<i>Occasio turbarum in Anglia aduersus Regem</i>	83
104		100
	<i>Occasio noui belli contra Britonem</i>	47
24	<i>Oratio Caroli Quinti ad fratres</i>	49
32	<i>Oratio nobilium quorundam Britonum ad Principem suum.</i>	
inci-		
66		
68		
105		

P

tur-	<i>Parisienses tumultuantur</i>	56
20	<i>Parisienses armati Regem excipiunt</i>	63
23	<i>Patris, ad filios, honestum præceptum</i>	78
78	<i>Pax à Gandauis violata</i>	45. 55
104	<i>Pax inter Flandros, ipsorumq; Comitem</i>	44
	<i>Pax inter Gandauos & Philippum Burgundie</i>	69
	<i>Ducem</i>	
14		
uat		

R

Pax

INDEX.

<i>Pax inter Gallos & Anglos</i>	19
<i>Pax minimè seruata</i>	28
<i>Permutatio Ducatum in Gallia</i>	100
<i>Philippus Valesius Rex electus</i>	1
<i>Pontifices parum obsequentes Casari & Gallo</i>	112
<i>Prælium inter Gallos & Anglos in Picardiæ finibus</i>	8
<i>Prælium nauale inter Anglos & Hispanos</i>	33
<i>Prisones ab Hannoniæ Comite superati</i>	106

R

<i>Rex Cypri in Galliam venit</i>	21
<i>Richardus Angliæ rex factus</i>	35
<i>Richardus è Germania uxorem ducit</i>	56
<i>Richardus Rex militem aduersus patruos educit</i>	84
<i>Richardus Hyberniam subigit</i>	103
<i>Richardus Galliæ Regis filiam uxorem ducit</i>	106
<i>Richardus odium vocatus apud vulgus</i>	109
<i>Richardus in carcerem abductus</i>	114
<i>Richardus, abdicato regno, vitam finit</i>	115
<i>Robertus Sicilia Rex. Gallum dehortatur à bella</i>	4
<i>Romani tumultuantur ob electionem Pontificis</i>	37
<i>Rusticorum tumultus in Anglia</i>	53
<i>Rusti-</i>	

INDEX.

19	<i>Rusticorum tumultus in Gallia</i>	16
28		
100	<i>S</i>	
1	<i>Scotia Rex in praelio captus ab Anglis</i>	12
Galle	<i>Scotus, ab Anglis, pactione facta dimissus</i>	16
112	<i>Scotorum in Gallos inhumanitas</i>	68
ia fini-		

	<i>T</i>	
8	<i>Tornacum obsessum ab Eduardo Tertio</i>	4
33	<i>Tristis & miserabilis euentus inter patrem, & filium</i>	71
106		

	<i>V</i>	
21	<i>Valentini Mediolanensis ambitiosus animus</i>	105
35		
56	<i>Vrbani sexus, Pontifex electus, volente populo Romano</i>	37
educit		
84	<i>Vrbani ad emungendam pecuniam, arte vitur</i>	63
103		
ducit	<i>Venceslaus Brabantia Dux captus</i>	88
106		
109	<i>Illustriores, & veluti communes aliquot loci, per totum opusculum sparsi.</i>	
114		
115		
belli		

4	<i>Calumnia quid possit</i>	8
ificia		
37	<i>Commiseratio in hoste</i>	22
53	<i>Cupiditatem nimiam esse odiosam</i>	47
Rusti-	<i>Crudelitas militaris</i>	6. 32

INDEX.

<i>Delatoris improbitas punita</i>	121
<i>Fortunam dominari plurimum in bello</i>	15
<i>Gratitudo</i>	65
<i>Hostem aliquando nulla vi armorum superari</i>	85
	96
<i>Hostium calamitas in usum nostrum est vertenda</i>	28. 92
<i>Hostem debilitatum atq. mutantem esse persequendum</i>	33
<i>Humanitatis & clementie exemplum in hostibus</i>	85
<i>Inclementiam erga miseros viri magnam bene cedere</i>	59
<i>Incerti rerum humanarum euentus</i>	60. 66
<i>Imperita & timide superbia exemplum</i>	46. 85
<i>Innocentiam non semper esse tutam</i>	71
<i>Impotentes principum affectus</i>	74
<i>Importuna grauitas</i>	96
<i>Laus ab hoste profecta</i>	35
<i>Militum crudelitas à Duce punita</i>	7
<i>Magnitudine exercitus non semper nitendum</i>	15
<i>Magistratus esse necessarios</i>	16
<i>Miseria vite humane</i>	115
<i>Pacta seruanda</i>	20
<i>Privati commodi gratia violari amicitiam</i>	76.
	94
<i>Proditiōe interim dissimulanda</i>	13
<i>Quantum obsis è successu aliquo bono orta negli-</i>	
<i>geri</i>	

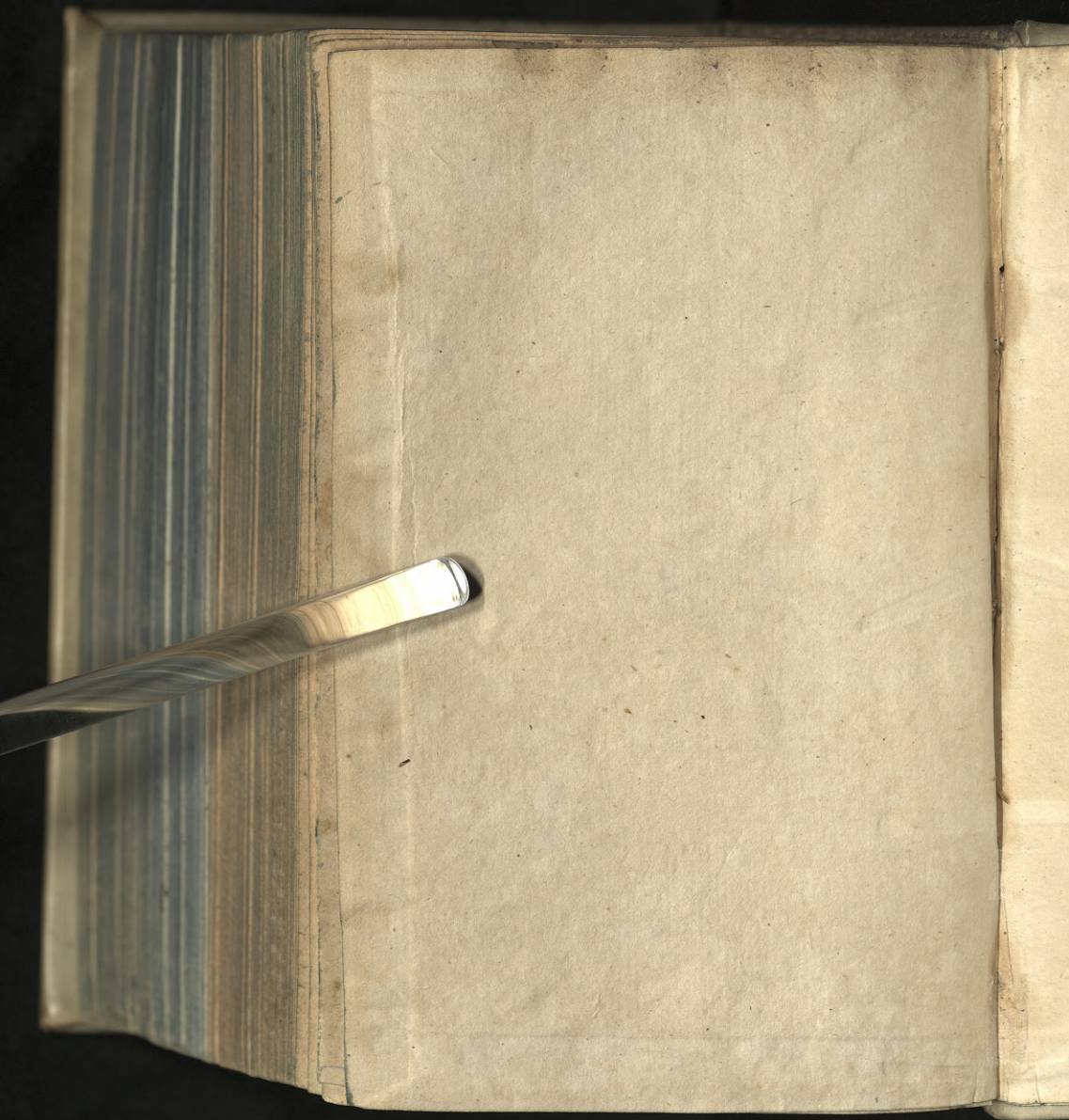
INDEX.

<i>gentia</i>	12
<i>Quam sit periculosum de principibus malè loquē</i>	14
<i>Quanta sit virtus lenitas erga subiectos</i>	31
<i>Quam non sit tutum fidere quibuslibet</i>	38
<i>Quæ soleant euenire incommoda finito bello</i>	20
<i>Quid possit inuidia</i>	30. 74. 107
<i>Quid mali afferat temeritas</i>	49. 73
<i>Quid prosint moderata consilia</i>	39
<i>Rara fides</i>	115
<i>Repub. administrare, sepe periculosissimū</i>	101
<i>Seditiosus unus, magnum in Rep. malum</i>	62
<i>Seditiosorum exitus</i>	9. 17. 44. 55. 62. 84. 100
<i>Scelerum ultorem esse Deum</i>	78. 95
<i>Tyrannorum exitus</i>	28. 89
<i>Victorem decet clementia</i>	12
<i>Vulgi affectus immoderatissimi</i>	52. 60
<i>Vulgo non esse fidendum</i>	69

FINIS.

BIBLIOTEKA KORNICKA

13962

13964

1.
Fontaneni Trico
de
Repubblica Ve
netorum.

2.
Fontano Hist
della Guerra
di Rhodi.

3.
Froffaz di
Hugues le Fran
cais.